

Studenter og rusmidler

Bruk av alkohol, tobakk, narkotika og pengespill blant studenter ved
Universitetet i Oslo

Ellen Marie Tefre
Arvid Amundsen
Sturla Nordlund
Karl Erik Lund

SIRUS rapport nr. 4/2007
Statens institutt for rusmiddelforskning
Oslo 2007

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) ble opprettet 1. januar 2001 som en sammenslåing av Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning (SIFA) og dokumentasjonsseksjonen og biblioteket i Rusmiddeldirektoratet. SIRUS har som formål å utføre og formidle forskning og dokumentasjon omkring rusmiddelspørsmål, med særlig vekt på samfunnsvitenskapelige problemstillinger. Instituttet er også kontaktpunkt for Det europeiske narkotikaovervåkningscenteret i Lisboa, EMCDDA.

Copyright SIRUS
Oslo 2007

ISBN 978-82-7171-302-7
ISSN 1502-8178

SIRUS
P.b. 565 Sentrum
0105 Oslo

Besøksadresse: Øvre Slottsgate 2B
Telefon: 22 34 04 00
Fax: 22 34 04 01
E-post: sirus@sirus.no
Nettadresse: <http://www.sirus.no>

Trykt hos Wittusen&Jensen a.s.

Forord

Universitetet i Oslo er Norges største universitet med 30 071 registrerte studenter for høstsemesteret 2006. Denne rapporten hadde ikke kunnet foreligge uten velvilje fra 1655 av disse studentene som i løpet av oktober og november 2006 tok seg tid til å svare på et relativt omfattende spørreskjema om deres alkohol-, rusmiddel- og pengespillvaner. Vi har fått detaljert informasjon fra studentene. Selv om resultatene av studien ikke kan generaliseres til alle universitetene i Norge, gir det økt innsikt i og kunnskap om studenter som gruppe, og kan fungere som empirisk kildemateriale ved utvikling av preventive tiltak.

Leder av Studentrådgivningen ved Studentsamskipnaden i Oslo (SiO), Anne Karine Lie, og sjefpsykolog Rigmor Mogård ved Studenthelsetjenesten (i SiO) tok initiativ til undersøkelsen. Prosjektet kom i gang i februar 2006 og fikk navnet *Studenter og Rus*. Det ble nedsatt en styringsgruppe, en arbeidsgruppe og en referansegruppe. Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) tok på seg det faglige ansvaret, og har sammen med Studentrådgivningen også tatt de økonomiske kostnadene ved gjennomføringen av prosjektet.

Styringsgruppen bestod av forsker Sturla Nordlund ved SIRUS, ledende sosionom Anne Karine Lie samt prosjektleder og sosialantropolog Ellen Marie Tefre ved Studentrådgivningen i SiO. Sistnevnte ble i løpet av prosjektperioden ansatt ved SIRUS for å lede prosjektet og skrive denne rapporten.

Arbeidsgruppen bestod av forsker Arvid Amundsen ved SIRUS, sjefpsykolog Rigmor Mogård ved Studenthelsetjenesten i SiO, forskerne Ragnhild Audestad og Bjørnar Bergengen ved Kompetansesenteret i Rusmiddeletaten i Oslo kommune, samt prosjektleder (se ovenfor).

Referansegruppen bestod av studenter fra Studentparlamentet og Velferdstinget, representanter fra SiO's avdeling; Studentliv og Fadderordningen, samt en representant fra studieadministrasjonen ved UiO. Noen deltok på møter, mens andre ga tilbakemeldinger per e-post.

Deltakerne i alle tre gruppene har kommet med verdifulle innspill ved utarbeidelsen av spørreskjema, følgebrev, purrekort og rapportskrivning. Informasjonsavdelingen i SiO og tegner Arild Midthun har designet purrekortene. Studieadministrasjonen har foretatt utvalget fra

studentregistret. Vi vil takke Elin O. Rosvold, Olaf G. Aasland og Rigmor Mogård for faglig samarbeid og deling av datamateriale fra Helse- og trivselsundersøkelsene ved Universitetet i Oslo. Takk også til kollegaer ved SIRUS, da spesielt Øyvind Horverak, Ellen Amundsen, Ingeborg Rossow, Astrid Skretting og Marianne Lund for faglige innspill.

Ellen Marie Tefre Arvid Amundsen Sturla Nordlund Karl Erik Lund

Innhold

1	Innledning	12
1.1	<i>Bakgrunn.....</i>	12
1.2	<i>Problemstillinger</i>	14
2	Design og metode.....	15
2.1	<i>Opplegg og gjennomføring</i>	15
2.2	<i>Utvalg og bortfall.....</i>	15
2.1	<i>Endringer i forhold til 1997-undersøkelsen.....</i>	17
2.1.1	Forskjeller mellom spørreskjema i 1997 og 2006.....	17
2.1.2	Nye spørsmål for 2006.....	17
2.2	<i>Metodiske problemområder.....</i>	19
2.2.1	Spørsmål om sensitive tema.....	19
2.2.2	Reliabilitet og validitet.....	20
2.2.3	Alkoholberegning.....	21
2.2.4	Ulikheter i de endelige utvalgene for undersøkelsene i 1997 og 2006	22
2.2.5	Rettelser foretatt i datafilen for 2006 undersøkelsen.....	24
2.2.6	Analyseverktøy	25
3	Alkoholkonsum.....	26
3.1	<i>Alkoholbruk i norsk kontekst.....</i>	26
3.2	<i>Studentkonteksten</i>	26
3.3	<i>Alkoholkonsum og drikkemønster.....</i>	28
3.3.1	Hvor mange drikker alkohol?.....	28
3.3.2	Hvor mye drikker studentene og drikker de mer enn før?.....	30
3.3.3	Hvor mye drikker de kvinnelige studentene?.....	30
3.3.4	Hvor mye drikker de mannlige studentene?.....	31
3.3.5	Drikker oslostudentene mer enn andre grupper?.....	33
3.3.6	Hvor ofte drikker de?	34
3.3.7	Hvor mye drikker studentene når de drikker?	35
3.3.8	Hvor ofte drikker studentene 4 halvliter med øl eller mer?.....	36
3.3.9	Hvor stor andel drikkesituasjoner er høykonsum-drikking?	38
3.3.10	Hvor og når drikker studentene?	39
3.3.11	Hva drikker studentene?.....	40
3.4	<i>Oppsummering.....</i>	40

4	Faktorer som samvarierer med studentenes alkoholkonsum.....	42
4.1	<i>Kjønn</i>	42
4.2	<i>Alder, sivilstand og barn.....</i>	44
4.3	<i>Boforhold.....</i>	45
4.4	<i>Fakultetstilhørighet og hvor langt i studiene?.....</i>	46
4.5	<i>Andre faktorer.....</i>	46
4.6	<i>Oppsummering.....</i>	47
5	Risiko for helseskader og alkoholrelaterte problemer	48
5.1	<i>Hvor stor andel studenter drikker farlig mye?.....</i>	48
5.1.1	<i>Indeks for alkoholrelatert helserisiko, AUDIT.....</i>	48
5.2	<i>Negative følger av eget alkoholforbruk</i>	51
5.3	<i>Negative følger av andres alkoholforbruk</i>	53
5.4	<i>Endringer i omfang av negative alkoholrelaterte følger.....</i>	55
5.5	<i>Oppsummering.....</i>	58
6	Holdninger til alkohol	60
6.1	<i>Toleranse for drikking og sosialt ansvar.</i>	60
6.2	<i>Sammenhengen mellom alkoholkonsum og holdninger</i>	63
6.3	<i>Oppsummering.....</i>	64
7	Bruk av illegale rusmidler	65
7.1	<i>Bakgrunn.....</i>	65
7.2	<i>Hasj.....</i>	65
7.3	<i>Andre narkotiske stoffer.....</i>	67
7.4	<i>Misbruk av legemidler</i>	68
7.5	<i>Anabole steroider.....</i>	69
7.6	<i>Oppsummering.....</i>	69
8	Pengespill	70
8.1	<i>Har studentene problemer med pengespill?</i>	72

9	Tobakksrøyking og snusbruk.....	76
9.1	<i>Røyking</i>	76
9.2	<i>Snusbruk</i>	77
9.3	<i>Kombinasjonsbruk snus og røyk.....</i>	78
9.4	<i>Kombinasjonsbruk tobakk og alkohol.....</i>	79
9.5	<i>Tobakksbruk og andre forhold.....</i>	80
10	Svar på prosjektets sentrale problemstillinger	81
11	Noen avsluttende refleksjoner fra prosjektleder	85
11.1	<i>Studentperiodens liminalitet</i>	85
11.1.1	<i>Større forventningspress?</i>	86
11.1.2	<i>Større totalbelastning?</i>	86
11.1.3	<i>Spiseforstyrrelse og rusmidler.....</i>	87
11.1.4	<i>Alkoholens tabu.....</i>	88
11.1.5	<i>Er studentlivet en sammenhengende fest?.....</i>	88
11.2	<i>Hva nå?...forebyggende tiltak?.....</i>	89
11.2.1	<i>Oslostudenter som trendsettere</i>	89
11.2.2	<i>Forebyggende tiltak som virker?</i>	91
11.2.3	<i>Tilgjengelighetsbegrensning</i>	92
11.2.4	<i>Ansvarlig vertskap.....</i>	93
11.2.5	<i>Kunnskapsformidling og økt fokus i hjelpeapparatet.....</i>	94
11.2.6	<i>Spørreskjema som preventivt tiltak</i>	94
11.2.7	<i>Kognitiv gruppetrening</i>	95
12	Referanser	96
13	Appendiks	103
13.1	<i>Spørreskjema</i>	103
13.2	<i>Følgrebrev.....</i>	107
13.3	<i>Purrekort 1.....</i>	108
13.4	<i>Purrekort 2.....</i>	110
13.5	<i>Endringer foretatt som følge av inkonsistente svar.....</i>	112
13.6	<i>Tabeller og figurer.....</i>	115
14	English summary.....	124

Tabellregister

Tabell 1. Oversikt over nøkkeltall til "Studenter og rus" 2006.	16
Tabell 2. Sammenligning av opprinnelig- og nettoutvalg oppdelt etter kjønn og alder. Prosent /totalt antall.	17
Tabell 3. Sammenligning av endelig utvalg fra studentundersøkelsene i 1997 og 2006. Prosent.	23
Tabell 4. Kvinnelige studenters gjennomsnittlig alkoholforbruk i liter ren alkohol pr. år i 1997 og 2006 fordelt på tre alderstrinn.	30
Tabell 5. Prosentandel kvinnelige studenter fordelt på alkoholkonsumnivå (liter ren alkohol siste år).	31
Tabell 6. Mannlige studenters gjennomsnittlig alkoholforbruk i liter ren alkohol pr. år i 1997 og 2006.	32
Tabell 7. Prosentandel mannlige studenter fordelt på alkoholkonsumnivå (liter ren alkohol siste år).	32
Tabell 8. Gjennomsnittskonsum per drikkesituasjon i antall alkoholenheter for studenter i 1997 og 2006, vist i tre aldersgrupperinger for kvinner, menn og samlet.	36
Tabell 9. Gjennomsnittlig antall høykonsumtilfeller pr. år for studenter i 1997 og 2006, vist i tre aldersgrupperinger for kvinner, menn og samlet.	37
Tabell 10. Prosentandel av høykonsumdriking av alle drikkesituasjoner blant studentene som har drukket siste fire uker.	38
Tabell 11. Alkoholkonsum i liter ren alkohol per år fordelt på kjønn og alder.	42
Tabell 12. Indeks for alkoholkonsum korrigert for kroppsvæske for kvinner og menn fordelt på alder.	43
Tabell 13. Gjennomsnittlig alkoholkonsum i liter ren alkohol i forhold til sivilstand og barn/ikke barn.	45
Tabell 14. Oversikt over hvilke boforhold som henger sammen med et høyt eller lavt alkoholkonsum.	45
Tabell 15. AUDIT- skåre for studenter i 2003, 2005 og 2006. Prosentandel fordelt på risikoinndelingene: Ingen/liten, Noe, Høy og Alvorlig.	49
Tabell 16. Negative opplevelser i forbindelse med egen driking i løpet av studietiden (og opplevd noen gang). Prosent.	52
Tabell 17. Negative opplevelser i forbindelse med andres driking i studietiden (og opplevd noen gang). Prosent.	54
Tabell 18. Endring i det å noen gang ha opplevd negative følger av egen driking. .	56
Tabell 19. Sammenligning mellom prosentandel studenter i 1997 og 2006 som helt eller delvis er enig i påstandene nedenfor.	62
Tabell 20. Forbruk i liter alkohol pr. år i forhold til holdningsskåre.....	63
Tabell 21. Bruk av hasj. Begge kjønn. Prosent.....	66
Tabell 22. Bruk av legemidler til beruselse. Prosent.....	68
Tabell 23. Bruk av pengespill blant studenter. Prosent.	71
Tabell 24. Andel som har spilt de aktuelle spillene siste 12 måneder og andelen av disse som svarer "ja" på ett og to av lie/bet- spørsmålene. Prosent.	73
Tabell 25. Røykevaner blant studenter i 2006. Prosent.	77
Tabell 26. Bruk av snus blant studenter i 2006. Prosent.	78
Tabell 27. Gjennomsnittlig skåre på AUDIT- skala etter røykestatus og kjønn. Studenter 2006.	79

Tabell 28. Resultater fra X2-tester på andel studenter avholdende fra alkohol siste år.	115
Tabell 29. Resultater av Mann-Withney tester på studenters drikkefrekvenser (aritmetiske gjennomsnitt og medianer).....	116
Tabell 30. Hva studentene oppgir å drikke oftest av alkoholholdige drikker. Prosent.	116
Tabell 31. Negative følger i forbindelse med kvinnelige studenters eget alkoholkonsum. Prosent.	117
Tabell 32. Negative følger i forbindelse med mannlige studenters eget alkoholkonsum noen gang. Prosent.	118
Tabell 33. Kvinnelige studenters negative opplevelser knyttet til andres alkoholkonsum noen gang. Prosent (antall).	119
Tabell 34. Mannlige studenters negative opplevelser knyttet til andres alkoholkonsum. Prosent (antall).	121
Tabell 35. Bruk av illegale stoffer blant kvinnelige studenter. Prosent (antall).	123
Tabell 36. Bruk av illegale stoffer blant mannlige studenter. Prosent (antall).....	123

Figurregister:

Figur 1. Sammenligning av unge kvinners totalkonsum i ren alkohol per år for aldersgruppene 20-24, 25-29 og 30-35 år.	33
Figur 2. Sammenligning av unge menns totalkonsum i ren alkohol per år for aldersgruppene 20-24, 25-29 og 30-35 år.	34
Figur 3. Oslostudentenes drikkefrekvens i 1997 og 2006. Prosent	35
Figur 4. AUDIT -skåre for kvinnelige studenter i 2003, 2005 og 2006, fordelt på grad av risiko for helseskader.	50
Figur 5. AUDIT- skåre for mannlige studenter i 2003, 2005 og 2006, fordelt på grad av risiko for helseskader.	50
Figur 6. Prosentandel kvinnelige studenter som i forbindelse med andres drikking hadde fått ødelagt en hyggelig kveld.....	119
Figur 7. Prosentandel kvinnelige studenter som i forbindelse med andres alkoholforbruk har vært utsatt for vold.....	120
Figur 8. Prosentandel kvinnelige studenter som i forbindelse med andres alkoholforbruk har fått uønsket seksuell oppmerksomhet.	120
Figur 9. Prosentandel mannlige studenter som i forbindelse med andres drikking har fått ødelagt en hyggelig kveld.	121
Figur 10. Prosentandel mannlige studenter som i forbindelse med andres alkoholforbruk har vært utsatt for vold.....	122
Figur 11. Prosentandel mannlige studenter som i forbindelse med andres alkoholforbruk hadde fått uønsket seksuell oppmerksomhet.....	122

Sammendrag

Denne rapporten presenterer resultatene av prosjektet *Studenter og Rus*. I 2006 deltok 1655 studenter ved Universitetet i Oslo i en spørreskjemaundersøkelse om bruk av alkohol og andre rusmidler, røyking og pengespill. Resultatene er sammenlignet med funn fra en tilsvarende studentundersøkelse i 1997.

Det store flertallet av studentene (vel 95 prosent) hadde drukket alkohol siste år. Kvinnene hadde i gjennomsnitt drukket 5 liter ren alkohol siste år, og mennene hadde drukket nesten dobbelt så mye; 9 liter. En av sju kvinner (14 prosent) og en av tre menn (34 prosent) hadde drukket mer enn 10 liter ren alkohol siste år. Dette tilsvarer et inntak på 8-9 halvlitere med øl, eller vel to flasker vin hver eneste uke i ett år. Unge voksne er den befolkningsgruppen som drikker mest, og studentene drikker minst like mye som andre i samme aldersgruppe.

I likhet med hva vi har sett i den generelle befolkningen, har det vært en klar økning i alkoholkonsumet blant studenter (20 prosent), og kvinnene har økt mest (28 prosent). Økningen er først og fremst knyttet til høyere alkoholinntak i hver drikkesituasjon, mens antall ganger de drikker, ikke er vesentlig endret. Når studenter drikker, er alkoholinntaket ofte høyt; menn drikker seks alkoholenheter (tilsvarende 4 halvlitere øl eller seks glass vin), eller mer i nesten halvparten av drikketilfellene, mens kvinner drikker så mye i vel en fjerdedel av gangene de drikker. Single mannlige studenter som bor i egen bolig eller kollektiv, er de som drikker mest. Gifte eller samboende kvinnelige studenter med barn, drikker minst.

Det høye alkoholkonsumet gjenspeiles også i omfanget av alkoholrelaterte skader. Mer enn en tredjedel av studentene hadde et drikkemønster som innebærer en høy eller alvorlig risiko for skader. Mange rapporterte om ulike negative konsekvenser av alkoholkonsumet sitt; i løpet av studietiden hadde halvparten skulket undervisning, en tredjedel hadde hatt 'blackouts', en fjerdedel hadde hatt ubeskyttet sex, en av ti hadde vært utsatt for skader eller ulykker, en av tre hadde vært innblandet i krangel og ca fem prosent hadde vært innblandet i slåsskamp. Som forventet var omfanget av alkoholrelaterte skader klart høyere blant menn, enn blant kvinner. Til tross for økning i alkoholkonsum, viste ingen av studentenes selvrapporterte negative konsekvenser økning fra 1997 til 2006. Endringer

i studentmassen, høyere toleranse for fyll, samt større spredning av forbruket blant studentene kan være mulige årsaksfaktorer til dette.

Også blant studenter har kvinnene en noe mer negativ holdning til alkohol. Sammenliknet med 1997 har det vært en liten økning i andel studenter som ønsker seg flere alkoholfrie arrangementer og som synes det drikkes for mye i studentmiljøet.

Hasj er det mest utbredte illegale rusmidlet. Fire av ti har noen gang prøvd, og flertallet har prøvd en eller noen få ganger. Åtte prosent svarte at de hadde prøvd kokain noen gang, mens andelen som hadde prøvd andre illegale stoffer var svært liten. I likhet med alkoholbruk har det også vært en økning i omfanget av illegal rusmiddelbruk fra 1997 til 2006, og flere menn enn kvinner har erfaring med hasj eller andre stoffer.

Det ser ut til å være færre med spilleproblemer blant studentene enn blant jevnaldrende i befolkningen ellers. Det var nesten utelukkende mannlige studenter som hadde indikasjoner på spilleproblemer, og samlet utgjorde denne gruppen 0,5 prosent av utvalget.

Blant studenter er andelen dagligrøykere mindre enn halvparten av hva den er i samme aldersgruppe i befolkningen ellers. Andel av-og-til-røykere var imidlertid høyere blant studentene enn i jevnaldergruppene. Blant kvinnelige studenter var innslaget av snusbrukere mer enn dobbelt så høyt som gjennomsnittet for denne aldersgruppen. For mannlige studenter lå bruken av snus omtrent på landsgjennomsnittet.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Rusmidler har alltid vært en del av studentenes sosiale liv, og det har også debatten om at forbruket av ulike rusmidler er for høyt. Studenter har gjerne blitt sett på som en gruppe med liberale holdninger og vaner, også når det gjelder rusmiddelbruk. I Det Norske Studentersamfundets historie, kan en lese følgende fra Kristiania på slutten av 1800-tallet under overskriften: PUNSCHEBOLLENS AVSKAFFELSE – OG EN KAMP OM BRÆNDEVINSRET TEN:

Gjennem generationer hadde det været fast skik i Samfundet at brygge en punschebolle ved de store fester, især da russefesten 2.september. Punsch til hverdags var gaat av bruk i ottiaarene; for nittiaarenes studenter stod punschen som en fortidslevning i klasse med julemjød og fastelavnsboller, som bare kom til hæder og værdighet ved specielle høitider. I det nye aarhundrede var respekten for den slags forninder dalet saa langt ned, at der var meget faa som opponerte, da man vaaren 1903 foreslog helt at avskaffe punschen som officiel drikk...Et aars tid efter fremkom der i Odelstinget forslag om at avskaffe den private brændevinsret, som var tilstaaet en del foreninger – deriblandt Studentersamfundet – og i den anledning fremkom der i tinget en række meget skarpe bemerkninger om ædruelighetsforholdene i Samfundet. Alfred Eriksen hadde ifølge avisernes referater karakteriseret Samfundets aandelige standpunkt som sørgelig lavt og haabet at kunne faa nivaat hævet ved at brændevinsretten ble Samfundet berøvet. Peder Hansen meddelte tinget, at han hadde set mer end havedelen av forsamlingen sitte med pjolteren foran sig den kveld han besøkte Samfundet...De mørke skildringene blev i tinget møtt med kraftige protester av Hagerup Bull, Arctander, Hersleb Vogt og Lotbe – og aviserne undlot naturligvis ikke at kommentere denne eiendommelige debat av landets kaarne om tilstanden i Samfundet (Wallem 1916:1098-9).

I alle landets aviser kunne en lese sinte og indignerte forsvarsinnlegg fra studenter, og Studentersamfundets ledelse tok også selv til motmæle bl.a. i ”Social-Demokraten”: *Naar man nu kjender til det arbeide for avholdenhet som er gjort blant studenterne og det resultat man i de senere aar har naaet, saa gripes man av en eiendommelig bitterhet ved at læse den slags flaaasete uttalelser, som fremkom i Odelstinget (Wallem 1916:1100).*

Studentersamfundet mistet sin rett til å brenne selv noen år etter denne debatten.

Det foreligger lite empirisk rusmiddelforskning i Norge på studenter som gruppe (Hjort 1971, Kongsvik 1997, Amundsen & Fekjær 1998, Mogård 2003). Internasjonalt har det derimot vært gjort flere og større studier på studenter og bruk av rusmidler (Sundbom 1992, Nyström 1993, Price-Waterhouse 1993, Van Til & Poulin 2002, Bullock 2004, Adlaf & Paglia-Boak 2005, Johnsson 2006).

For å få mer kunnskap om forhold knyttet til bruk av alkohol og andre rusmidler tok Studentrådgivningen og Studenthelsetjenesten i Studentsamskipnaden i Oslo (SiO) initiativ til en spørreundersøkelse om studentenes alkohol og rusvaner i 1997. I samarbeid med Universitet i Oslo (UiO), Studentparlamentet og Rusmiddeletaten i Oslo Kommune fikk SiO midler fra det daværende Rusmiddeldirektoratet for å gjennomføre en postal spørreundersøkelse til 3000 studenter tilknyttet UiO. Undersøkelsen resulterte i en tabell-rapport utarbeidet av Arvid Amundsen ved Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning og Hans Olav Fekjær ved Blå Kors (Amundsen & Fekjær 1998).

Publiseringen av undersøkelsen fra 1997 medførte en rekke medieoppslag. Studentenes forbruk av alkohol og illegale rusmidler har senere blitt skrevet om og debattert gjentatte ganger, både i den norske offentlighet i sin alminnelighet, og innad blant studentene selv. Eksempelvis har studenter skrevet leserinnlegg for og imot "øltelt" ved semesterstart og alkoholserving på Universitetets område (www.universitas.no). Universitetet har hatt alkoholserving oppe som tema i læringsmiljøutvalget, og har gjennom retningslinjer og Fadderordningen hatt økt fokus på å tilby studentene alkoholfrie arrangementer. Studentenes forbruk av alkohol var også tema i en longitudinell studie av helse og trivsel i forbindelse med innføring av Kvalitetsreformen (HELT-undersøkelsen 2003 og 2005).

Studentrådgivningen i SiO så i 2006 behovet for en ny, og utvidet kartlegging av studenter ved Universitetet i Oslo sin bruk av rusmidler. Avdelingen Studentliv i SiO ønsket på bakgrunn av erfaring med studentdrevne serveringssteder på kampus å få kartlagt hvor, og sammen med hvem, studentene drikker. Ifølge leder for Studentliv er det registrert svært få hendelser knyttet til bruk av vold ved skjenkesteder på Universitetets område. Videre var det ønsket å få kartlagt omfanget av studentenes negative opplevelser i forhold til alkoholbruk, og om det kunne knyttes til studietiden og studentstedenes skjenkesteder spesielt.

En annen sentral grunn for å få kartlagt studenters forbrukskultur i møte med alkohol, tobakk, narkotika og pengespill er at studenter innehar mange av de sosiale og demografiske karakteristika som vanligvis kjennetegner tidlige adoptører innen kultur, trender, mote og livsstil (Rogers 1983). Studentrollen fordrer at de må være aktive informasjonssøkere og ha kosmopolitisk, mer enn lokal orientering, og mestre kort innlærings tid (etter eksponering). Dessuten er studentene i uetablerte samfunnsmessige posisjoner som gjør at de ikke har så mye å risikere som andre mer etablerte samfunnsgrupper. Dette kan gjøre det enklere for dem å takle den usikkerhet som ligger i eksperimentering med nye trender. Disse forholdene gjør studentene til et barometer på forbrukstrender (ibid). Det som rører seg i studentkulturen vil med stor sannsynlighet kunne komme til spre seg til andre samfunnsgrupper fordi studenter innehar egenskaper som gjør dem effektive bortlæringsagenter (se mer om dette under punkt 11.2.1: Oslostudenter som trendsettere).

1.2 Problemstillinger

Det overordnede formålet med prosjekt *Studenter og Rus* var å få innblikk i og kunnskap om omfanget av alkoholbruk, bruk av andre rusmidler, anabole steroider og pengespill blant studentene i 2006. Videre var det ønskelig å få økt innsikt i hvilke sosiodemografiske forhold som synes å påvirke studentenes alkoholkonsum mest. Prosjektets resultater skulle sammenlignes med studentundersøkelsen fra 1997 for å se om forbruket av ulike rusmidler var endret. Følgende problemstillinger ble styrende for prosjekt *Studenter og Rus*:

- Skiller studentenes drikkemønster, alkoholkonsum og bruk av rusmidler seg fra den norske befolkningen for øvrig?
- I hvilken grad har studentene endret sitt drikkemønster, alkoholkonsum og sin bruk av rusmidler siden 1997?
- I hvor stor grad er det sammenheng mellom studentenes holdninger til alkohol og konsum?
- Drikker studentene farlig mye?
- Hvor stort er omfanget av negative opplevelser studentene har hatt som følge av alkoholbruk og har dette endret seg siden 1997?
- Kan studentenes negative opplevelser som følge av alkoholbruk knyttes til studietiden og studentenes skjenkesteder spesielt?
- Hvor stort er omfanget av studentenes bruk av pengespill og er det mange studenter som kan karakteriseres som problemspillere?
- Hvor stort er omfanget av studentenes bruk av tobakk og snus, og bruker studenter anabole steroider?

2 Design og metode

2.1 Opplegg og gjennomføring

Spørsmålene fra undersøkelsen i 1997 ble i stor grad gjentatt i 2006. Videre ble spørreskjemaet utvidet med flere alkoholspørsmål, samt spørsmål om snus, legemidler til beruselse, anabole steroider, pengespill, psykisk helse og trening (se appendiks 1). Spørreskjemaet ble utarbeidet i samarbeid mellom arbeids- og referansegruppen til prosjektet. I løpet av våren 2006 ble det foretatt to testundersøkelser av to ulike versjoner av spørreskjemaet. 74 studenter fra Studentparlamentet og Velferdstinget var med på testene. Spørreskjemaet ble endret og videreutviklet ut fra erfaringer fra disse testene og etter tilbakemeldinger fra arbeids- og referansegruppen. Det ble utarbeidet et følgebrev hvor studentene fikk informasjon om at prosjektet ville innhente indirekte personidentifiserbare data (se appendiks 2). I samarbeid med en tegner og informasjonsavdelingen i SiO ble det laget to purringer (se appendiks 3 og 4).

Både undersøkelsen i 1997 og 2006 skulle besvares anonymt. 2006-undersøkelsen ble vurdert av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) som meldepliktig på grunn av innhenting av personopplysninger. Prosjektet ble godkjent av NSD og Regional komité for medisinsk forskningsetikk (REK-Sør).

Spørreskjemaene ble i 1997 registrert av en person, mens de i 2006 ble skannet optisk. Det er feilkilder uansett hvilken registreringsform en velger. Et menneske kan både overse og taste feil, men kan også forstå og tolke svar og sammenhenger som en datamaskin ikke kan (se appendiks 5 om rettelser foretatt i datafilen).

2.2 Utvalg og bortfall

Kriteriene for å tilhøre målgruppen til undersøkelsen skulle være de samme som ved undersøkelsen i 1997. Bare studenter født etter 1970 som hadde betalt semesteravgift minst tre semestre kunne delta. På grunn av språkbarrieren ble internasjonale studenter utelatt. Målgruppen utgjorde dermed 13 070 studenter. Fra disse ble det av studieadministrasjonen ved UiO tilfeldig trukket ut 3000 studenter, som skulle være representative med hensyn til kjønn, alder og fakultetstilhørighet.

Da SIRUS de siste årene har opplevd en nedgang i svarprosent når det gjelder postale undersøkelser til ungdom, var det viktig å legge ekstra arbeid i å få studentene til å svare. Derfor valgte vi å sende ut to purringer i motsetning til i 1997, da det ble purret bare en gang. Ved siste purring ble nytt eksemplar av spørreskjemaet lagt ved. Skjema som kom i retur når studenten hadde flyttet, ble omadressert. Spørreskjemaet med følgebrev og svarkonvolutt ble sendt ut 03.10.06. Det første purrekortet ble sendt ut 13.10.06, mens det andre ble sendt sammen med nytt spørreskjema og ny svarkonvolutt 23.10.06.

Studenter representerer en svært mobil gruppe. Vi måtte gi opp å få sendt skjemaet til 78, grunnet utenlandsopphold eller endret adresse. Vi endte dermed opp med et bruttoutvalg på 2922 og av disse svarte 1679. 28 besvarelser måtte utelates grunnet manglende opplysninger om kjønn, alder og alkoholforbruk. Det endelige antall skjemaer som danner grunnlaget for den statistiske analysen utgjør dermed 1655 eller 57 prosent av det reelle bruttoutvalget. Dette er to prosent lavere enn ved forrige undersøkelse. Nedgangen i respons ble mindre enn det en kunne frykte, tatt i betraktning den generelle nedgangen i svar som har preget survey-forskningen.

Tabell 1. Oversikt over nøkkeltall til "Studenter og rus" 2006.

Nøkkeltall	Studenter og rus 2006
Opprinnelig utvalg (studenter trukket ut)	3000
Ikke mottatt skjema*	78
Bruttoutvalg (de som kunne svart)	2922
Frafall	1239
Antall registrerte skjema	1683
Ufullstendig utfylte skjema	28
Nettoutvalg (fullstendig utfylte skjema)	1655

* returnerte skjema pga. ukjent adresse eller utenlandsopphold.

Kvinneandelen i det opprinnelige utvalget var 59 prosent, mens det i nettoutvalget var 5 prosentpoeng høyere. Den mannlige andelen var tilsvarende lavere. Den direkte årsak til dette var at kvinnene hadde en svarprosent på 61 prosent, mens bare halvparten av mennene svarte (jfr. punkt om ulikheter i det endelige i tabell 3 og 4). På grunn av denne skjevheten har vi gjennomgående i tabellene behandlet kvinner og menn hver for seg. Som tabell 2 viser, var forskjellen i aldersfordeling mellom det opprinnelige og det endelige utvalget ubetydelig.

Tabell 2. Sammenligning av opprinnelig- og nettoutvalg oppdelt etter kjønn og alder. Prosent /totalt antall.

Kjønn	Opprinnelig utvalg	Endelig utvalg
Kvinnelige studenter	59	64
Mannlige studenter	41	36
Totalt antall	3000	1655
Alder:		
20-24 år	47	48
25-29 år	37	38
30-35 år	16	14
Totalt antall	3000	1655

2.1 Endringer i forhold til 1997-undersøkelsen

2.1.1 Forskjeller mellom spørreskjema i 1997 og 2006.

For å kunne sammenligne best mulig har spørsmålene fra 1997 i stor grad blitt gjentatt uforandret i 2006. To spørsmål om opplevde skadevirkninger som følge av illegale rusmidler ble tatt ut, da svært få svarte på dette ved forrige undersøkelse. Videre ble spørsmål om foreldrenes bruk av tobakk og alkohol ikke tatt med i 2006. Dette fordi 1997 undersøkelse avdekket allerede kjente mønstre i forhold til sammenhengen mellom foreldre og barns røyke- og alkoholvaner. En valgte heller å prioritere tema som ikke tidligere er blitt kartlagt (jfr. nedenfor). Spørsmålene om negative opplevelser i forbindelse med eget alkoholforbruk, har fått endret rekkefølge etter innspill under utprøving av skjemaet. Holdningsspørsmålene har, med en endring, blitt beholdt tilsvarende som i 1997 (se kapittel 6).

2.1.2 Nye spørsmål for 2006

- **AUDIT:** Spørsmålsrekken nr.9-18 er en internasjonalt benyttet risikoskala for alkoholrelaterte helseskader som kalles AUDIT (Alcohol Use Disorder Identification Test). Denne består av 10 spørsmål om forbruksmønster, ubehag og konsekvenser av drikking (Saunders 1993, Babor m.fl.2001, Aasland m.fl.1990, Fleming 1991).
- **Studietiden:** Det ble lagt til spørsmål for å avdekke om studentenes negative opplevelser knyttet til alkohol hadde skjedd i studietiden. Dette medførte at vi kunne utelate hendelser fra

russetiden, og dermed få et riktigere bilde av negative opplevelser relatert til alkohol i studietiden.

- **Andre narkotiske stoffer:** Den samme oppdelingen av narkotiske stoffer ble beholdt, men i 2006 tok vi med *andre narkotiske stoffer* som tilleggskategori. Dette for å fange opp omfanget av nye, eller marginale stoffer.
- **Legemidler til beruselse:** Studentene stod fritt til å tolke hva dette inkluderte av midler. Ønsket var å få kartlagt et eventuelt misbruk av reseptbelagte legemidler.
- **Anabole steroider:** Dette ble tatt med da omfanget av dopingmiddelbruk blant studenter i Norge ikke tidligere er blitt kartlagt.
- **Snus.** Salget av snus har økt i Norge. Det ble derfor viktig å ha med spørsmål som kunne dokumentere omfanget av snusbruk blant studenter.
- **Pengespill:** De siste årene har et økende fokus på pengespill og dets potensielle negative følger preget nyhetsbilde. Det har vært avisoppslag om pokerkonkurranser på Blindern, og de første studentene med gjeld som følge av pengespill har oppsøkt Studenthelsetjenesten og Studentrådgivningen ved SiO. Omfanget blant studenter har aldri tidligere vært kartlagt.
- **Helse spørsmål:** For å kunne se om det er noen sammenheng mellom studentenes psykiske helse og deres alkohol og narkotikaforbruk, valgte vi å ta med fem såkalte HSCL- spørsmål (Hopkins Symtoms Check List) (Derogatis 1974). Det er spørsmål som belyser psykiske problemer, da spesielt problemområder som angst og depresjon. Disse korrelerer høyt med fullversjonen SCL 25 (ibid).
- **Mistrivsel på studiet:** Vi ønsket å undersøke om vi kunne finne noen sammenheng mellom forbruk av alkohol, eller narkotika, og mistrivsel på studiet.
- **Idrett og mosjon:** Studentene er kjent for å trene mye, men vi ønsket å se om det er noen sammenheng mellom trening og deres forbruk av alkohol, narkotika og anabole steroider.
- **Studentenes oppvekststed/land:** I denne undersøkelsen kan studentene skrive hvilket land de er oppvokst i. Dette i motsetning til 1997, da svaralternativene var oppdelt i kontinent.

- **Foreldrenes fødeland:** Ved å få informasjon om foreldres fødeland, kunne vi skille ut studenter som var 2. generasjons innvandrere og oppvokst i Norge, og hadde foreldre med fremmedkulturell bakgrunn.

2.2 Metodiske problemområder

2.2.1 Spørsmål om sensitive tema

Underrapportering og selektivt frafall kan være et potensielt problem ved undersøkelser på sensitive områder helt uavhengig av hvilken metode en benytter. Graden av opplevd anonymitet er avgjørende for om respondentene vil svare ærlig og velge å sende inn spørreskjemaet. Studentene fikk i følgebrevet opplyst at spørreskjema ga indirekte personidentifiserbare data, uten at prosjektmedarbeiderne fikk tilgang på navn eller adresser. Den nøytrale konvolutten som skulle returneres kunne underbygge opplevelsen av anonymitet.

Med unntak av en del muslimske studenter, er det generelt ikke problematisk å opplyse at en nyter alkohol. Alkohol er en integrert del av et voksent sosialt liv i Norge. Når det gjelder rapportering av hvor mye den enkelte drikker kan bl.a. psykologiske benektningmekanismer eller forglemmelse forklare hvorfor det er vanlig med en rapportering på bare 40- 60 prosent av det totale alkoholkonsumet (jfr. Hørverak & Bye 2007).

Studentene skulle i spørreskjemaet forsøke å memorere hvor mye, og hvor ofte de hadde drukket alkohol de siste 28 dagene. Dette er krevende i seg selv å huske, og det vil for noen som drikker ofte og/eller mye kunne være konfronterende og føre til underrapportering. For andre kan overrapportering være aktuelt, for eksempel i tilfeller hvor høyt alkoholinntak konnoteres som noe attråverdige.

Røyking er i stadig flere sosiale kontekster blitt et normativt avvik, men er foreløpig ikke helt tabubelagt. Vi kan ikke utelukke en underrapportering i tobakksforbruket.

I sin vurdering av illegale narkotiske stoffer vil mange mene at det går et klart skille mellom hasj og andre narkotiske midler. I mange tiår har det vært grupperinger blant studentene som har ønsket å legalisere hasj - og studentpopulasjonen har generelt hatt liberale holdninger når det gjelder bruk av hasj. Studentene i 2006 er likevel ikke like høyrøstede og

frittalende på dette område som de var i 1960- og-70årene. Røyking av hasj blir i visse miljøer karakterisert som kult og svært vanlig. Dette kan resultere i fare for overrapportering. På en annen side er også hasj - på lik linje med andre narkotiske stoffer - knyttet til illegal virksomhet og kriminalitet. Dette kan øke sannsynligheten for underrapportering.

Anabole steroider konnoterer negative forestillinger og mentale representasjoner som mange studenter trolig ikke ønsker å bli assosiert med. "Bolere" er populært blitt karikert som tanketomme muskelberg med lav selvtillit og liten selvkontroll. Det er rapportert om økte beslag av anabole steroider og at ungdom har benytter dette som en lettveint vei til finere kropp (www.steroider.net). Sett i lys av at studenter er en gruppe som i stor grad trener, og ikke er skjermet fra mediens og handelsmarkedets kropps fiksering, ville det i utgangspunktet være naturlig at noen studenter benytter anabole steroider. Samtidig blir doping innen den organiserte idretten karakterisert som svikefullt og juks. En kan dermed regne med at terskelen er høy for å rapportere om egen bruk.

Pengespill er forbundet både med legal og illegal virksomhet, og de som driver med sistnevnte vil kunne underrapportere i frykt for å bli oppdaget.

Det er ingen grunn til å tro at feilkildene eller en eventuell underrapportering skulle være større ved 2006 undersøkelsen enn ved forrige undersøkelse i 1997. Antallet alkoholspørsmål i 2006 er flere, noe som i større grad kan avsløre inkonsistente svar, i tillegg til å gi et bredere bilde av studentenes drikkemønster.

2.2.2 Reliabilitet og validitet

Deler av spørreskjemaet har blitt benyttet på Studentparlamentet og på Velferdstingets medlemmer i en årrekke. Dette for å gi studentpolitikere bevissthet og kunnskap om egen rusmiddelbruk. Representanter fra vår arbeidsgruppe 2006 har vært til stede ved disse interne spørreundersøkelsene, og dermed kunnet spore opp og korrigere uklare spørsmålsformuleringer. I tillegg ble hoveddelen av spørreskjemaet benyttet ved undersøkelsen i 1997, og erfaringen herfra indikerte at store endringer var overflødig. Likevel ble det endelige spørreskjema for 2006 pretestet ut to ganger. Tilbakemeldingene prosjektleder fikk var at studentene strevde litt med å huske hva de hadde drukket tilbake i tid, og at omregningen av alkoholforbruket til alkoholenheter kunne by på

problemer. Angivelsen for hvordan studentene skulle regne ut antall alkoholenheter ble derfor forenklet i 2006.

Ved å sammenligne forbruksstatistikk fra bl.a. Vinmonopolet og legge til estimater for forbruk fra uregistrerte forsyningskilder, har alkoholforskere funnet at selvrapportert alkoholkonsum i spørreundersøkelser kun fanger opp 40-60 prosent av det reelle forbruket (Hørverak & Bye 2007). Vi vet ikke om det samme gjelder for studentene, men resultatene bør fortolkes i lys av svakheten ved denne datainnsamlingsmetoden.

2.2.3 Alkoholberegning

I spørreskjemaet oppga studentene bl.a. om de har drukket alkohol, når de drakk siste gang, hvor mye de drakk sist gang de drakk, og hvor ofte de hadde drukket ulike mengder alkohol i løpet av de siste 4 ukene. Dette har blitt omregnet til antall liter ren alkohol per år på følgende måte: For de som hadde drukket alkohol siste år, men for mer enn 4 uker siden, ble årskonsumet beregnet som drikkefrekvens (365 dager dividert med antall dager siden siste drikkesituasjon) multiplisert med alkoholemengde per gang (antall alkoholenheter drukket ved siste drikkesituasjon). For de som hadde drukket alkohol i løpet av de siste 4 ukene, ble årskonsumet beregnet på grunnlag av et gradert kvantums-frekvensmål; dvs. de anga hvor mange ganger de i løpet av de siste 4 ukene (28 dager) hadde drukket ulike mengder alkohol (midtpunkter til kategoriene 0, 1-2, 3-5, 6-9, 10-14 eller 15 eller flere alkoholenheter¹). Det totale antall alkoholenheter siste 28 dager ble så multiplisert med 13. Det totale antall alkoholenheter siste år ble så multiplisert med 0,016 (1 alkoholenhet svarer til ca 1/3 liter øl, ett glass vin eller 4 cl brennevin og utgjør 1,6 cl ren alkohol).

I spørreskjema for 1997 undersøkelsen ble det opplyst at en flaske vin tilsvarte 4,5 alkoholenheter. Dette har i ettertid blitt vurdert som noe lavt. For ikke å forrykke sammenligningsgrunnlaget mellom konsumet, valgte vi å videreføre samme mål for en flaske vin også i 2006 undersøkelsen. Et riktigere mål for en flaske vin vil være 5 alkoholenheter. Denne forskjellen vil bare gjøre seg gjeldende for de studentene som benyttet hele flasker vin og ikke antall glass, i beregningen av sitt totalforbruk siste 28 dager.

¹ For denne kategorien ble antall alkoholenheter beregnet som 15 + (den største alkoholemengden drukket siste 4 uker) dividert med 2. Dersom spørsmålet om største alkoholemengde siste 4 uker var ubesvart, ble verdien i denne kategorien satt til 15.

2.2.4 Ulikheter i de endelige utvalgene for undersøkelsene i 1997 og 2006

Studentpopulasjonen ved UiO som helhet har gått ned siden 1997 med 15 prosent. Andelen kvinnelige studenter har økt med fire prosent (NSD 2006). Det endelige utvalget av kvinner var 7,8 prosentpoeng høyere enn i 1997. Trekker en fra den reelle økningen i kvinneandelen i studentpopulasjonen var det 3,8 prosentpoeng flere kvinner som svarte i 2006. For å unngå en skjevhet i resultatene grunnet høyere kvinneandelen og åtte prosentpoeng flere av de yngste studentene, ble de fleste resultatene kjønn- og aldersdelt. Gjennomsnittsalderen i de endelige utvalgene var nokså lik i begge undersøkelsene med henholdsvis 21,6 år i 1997 og 21,1 år i 2006. Den yngste aldersgruppen 20-24 år har i utvalget fra 2006 økt med åtte prosentpoeng og det kan forklare noe av nedgangen i antall gifte studenter, studenter med barn og at flere studenter er på lavere grad i studiet (jfr. tabell 3 nedenfor). Syv prosentpoeng færre studenter bodde alene, og tilsvarende flere bodde sammen med venner eller foreldre. Seks prosentpoeng flere oppga å ha studielån, noen flere arbeidet heltid eller deltid og noen færre ble forsørget. 10 prosentpoeng flere oppga at de var oppvokst i Oslo eller Akershus. 53 prosent av utvalget for 2006 rapporterte at de var innflyttere til Oslo. Fakultetstilhørighet er utelatt fra tabellen da det på grunn av den nye Kvalitetsreformen er vanskelig å sammenligne med 1997.

Tabell 3. Sammenligning av endelig utvalg fra studentundersøkelsene i 1997 og 2006. Prosent.

(N=1658 for 1997/ N= 1655 for 2006)

TEMA	Kvinner		Menn		Totalt	
	1997	2006	1997	2006	1997	2006
Undersøkelse						
Kjønn:	56	64	44	36	100	100
Alder:						
20-24 år	39	50	41	44	40	48
25-29 år	47	37	44	40	46	38
30-35 år	14	13	15	16	14	14
Sivilstand:						
Singel/kjæreste	56	67	64	74	60	69
Gift/samboende	44	33	36	26	40	31
Har barn	15	12	10	6	13	10
Har ikke barn	85	88	90	94	87	90
Bolig:						
Studentby	13	13	16	21	14	16
Foreldre/slekt	7	10	13	10	10	10
Hybel, leil./kollektiv	73	73	67	66	71	70
Annet	6	5	4	3	5	4
Bor sammen med:						
Bor alene	27	23	35	29	31	25
Ektefelle/partner	45	40	37	33	42	37
Egne el. andres barn	14	11	8	5	11	9
Venner/bekjente	18	24	19	25	19	24
Foreldre/slekt	9	11	12	12	10	12
Andre	3	4	3	6	3	5
Inntektsgrunnlag:						
Studielån	74	81	73	78	74	80
Arb. inntekt deltid	57	62	55	60	56	61
Arb. inntekt heltid	15	18	17	22	16	20
Sosialhjelp/ trygd	4	3	2	2	3	3
Helt/delvis forsørget	15	9	6	5	11	8

Fortsettelse av tabell 3.

TEMA	Kvinner		Menn		Totalt	
	1997	2006	1997	2006	1997	2006
Undersøkelse						
Studentinformasjon:						
Heltidsstudent	86	87	83	85	85	86
Deltids student	14	13	17	15	15	14
Lavere grad	37	45	41	45	39	45
Høyere grad	63	55	59	55	61	55
Oppvekststed:						
Oslo/ Akershus	37	45	38	50	37	47
Østlandet	30	34	31	31	31	33
Sørlandet	6	6	7	9	7	7
Vestlandet	9	10	7	8	9	10
Trøndelag	3	5	3	2	3	4
Nord-Norge	4	6	4	5	4	6
Norden u Norge	0,5	0,4	0,8	0,5	0,7	0,4
Europa u Norden	1	2	0,6	3	0,8	3
Andre land	2	3	1	4	2	3

2.2.5 Rettelser foretatt i datafilen for 2006 undersøkelsen

Datafilene måtte gjennomgås grundig da den optiske skanningen i noen sammenhenger feiltolket studentenes svar. Alle spørreskjemaene ble skannet inn og lagret, slik at vi både kunne sjekke enkeltskjema på dataskjermen og finne frem til papir-originalen.

Følgende feilkilder ble sjekket og rettet opp manuelt før skanning:

- Alle skjemaene ble sjekket manuelt for svaralternativer hvor det var brukt desimaler, der det ikke var satt av plass til dette. Dette for å unngå at for eksempel 1,5 ble lest av datamaskinen som 15.
- Skjema hvor den siste siden med bakgrunnsvariabler ikke var besvart, ble tatt ut.

Følgende feilkilder ble sjekket og rettet opp etter skanning:

- Der det var registrert to avkryssninger som svar på et spørsmål. Som oftest var dette et resultat av at respondenten hadde strøket ut et sted, og avkrysset i en annen rute.
- Der hvor det var registrert helt urimelige svar. Det avslørte at nuller i flere tilfeller var blitt registrert som tallet 8 eller 6.
- Ved inkonsistente svar ble det gjort individuelle vurderinger. Hvis vi ut fra andre svar studenten hadde gitt, logisk kunne slutte hva han/hun hadde ment, ble dette rettet opp. Detaljert beskrivelse av endringer foretatt som følge av inkonsistente svar kan leses i appendiks 5.

2.2.6 Analyseverktøy

Resultatene blir presentert med en desimal når det gjelder tema hvor det er lave forekomster, mens der hvor det er større forekomster, blir svarene gjengitt uten desimaler.

Forskjeller og endringer er blitt signifikanstestet med henholdsvis kji-kvadrat- eller Mann-Witney-tester. Der vi fant signifikante forskjeller ble dette oppgitt i teksten, eller angitt i tabeller ved * for fem prosent signifikansnivå ($p < 0.05$), ** for en prosent signifikansnivå ($p < 0.01$) og *** for 0,1 prosent signifikansnivå ($p < 0.001$). I kapittel 9 om faktorer som påvirker studentenes alkoholkonsum ble multippel regresjonsanalyse benyttet.

Noen resultater vil bli sammenlignet med to helse- og trivselsundersøkelser (HELT) som ble foretatt ved Studenthelsetjenesten i 2003 (Mogård 2003) og 2005 (Olsen 2006). Dette var undersøkelser som skulle forsøke å avdekke om kvalitetsreformen hadde noen direkte innvirkning på studentenes helse og trivsel. Utvalgene i disse undersøkelsene var henholdsvis 880 og 761 studenter.

3 Alkoholkonsum

3.1 Alkoholbruk i norsk kontekst

Sammenlignet med Europa som helhet ligger Norge lavt i registrert alkoholkonsum, også når det er gjort anslag over uregistrert forbruk. I Norge sank den registrerte omsetningen av alkohol fra 5,98 til 4,55 liter ren alkohol per innbygger over 15 år, i perioden mellom 1980 og 1993. Dette skyldes først og fremst nordmenns reduserte forbruk av brennevin. Omsetningen har siden økt og ble i 2006 registrert til 6,50 liter per innbygger (www.ssb.no). Til sammenligning ble det i Vest-Europa registrert et gjennomsnittlig konsum per innbygger i året på 12,9 liter ren alkohol i 2002. I Russland og statene omkring var forbruket 13,9, mens det på verdensbasis var 5,8 liter per innbygger (HOD 2005).

Norsk drikkemønster er preget av det som har blitt betegnet som helgefyll - et drikkemønster som særlig gir høy forekomst av akutte og alvorlige alkoholskader. En kraftig økning av vinforbruket har gitt grobunn for en forestilling om at nordmenn har fått mer kontinentale drikkevaner². Dette kan bare delvis bekreftes ved at nordmenn oftere drikker vin. Andelen av befolkningen som drikker seg beruset, og frekvensen på slike drikkessituasjoner, har imidlertid vært uendret i perioden 1991 til 2004 (Horverak & Bye 2007).

Andelen nordmenn som drikker alkohol har økt jevnt siden 1970-tallet, først og fremst fordi flere kvinner har begynt å drikke. I 2004 var forskjellen i andel alkoholbrukere mellom kjønnene redusert til fire prosent, da henholdsvis 85 prosent av kvinnene og 89 prosent av mennene oppga at de drakk alkohol. Sammenlignet med andre land har Norge en relativ liten andel som ikke drikker alkohol, og få land har færre avholdende kvinner enn Norge (Horverak & Bye 2007).

3.2 Studentkonteksten

For de fleste representerer studentlivet en helt spesiell periode i livet og for mange er det begynnelsen på voksenlivet. Mange flytter hjemmefra for

² Med kontinentale vaner menes hyppig inntak av svake alkoholholdige drikker i små mengder i tilknytning til mat.

første gang og må lære seg både betaling av regninger, matlaging og klesvask. De har vært gjennom russetiden med sine ritualer hvor det meste skal utprøves og grenser skal forskyves. Det er naturlig at studentene tar med seg trender og vaner fra ungdomskulturen videre inn i studentlivet.

Etter fylte 18 år er det lov å kjøpe alkohol i Norge og for mange representerer det å ”gå på polet lovlig” en av flere viktige begivenheter i møte med voksenlivet. Alkohol kan tillegges en symbolfunksjon i overgangen til en voksenrolle. Kjøp og forbruk av alkohol kan representere frihet fra kontroll fra foresatte og en markering av at en nå bestemmer og har ansvaret selv. Videre utprøving av grenser er for mange derfor naturlig i denne fasen av livet (Pape 1996, Kongsvik 1997).

Tidligere undersøkelser har vist at alkoholforbruket øker med økende utdanning og inntektsnivå. Nordmenn med høy sosioøkonomisk status drikker generelt mer enn personer fra lavere sosiale lag (Strand & Steiro 2003, Rossow 2002). Undersøkelser har vist at studentpopulasjonen er noe selektert med sterkest rekruttering nettopp fra oppvekstfamilier med lang utdanning og høy inntekt. Men kan det også være faktorer ved selve studentlivet eller studentkonteksten som fremmer bruk av alkohol?

Nye studenter blir av mange faddere gjennom Fadderordningen tatt med på en rituell ”pub til pub runde” som en del av introduksjonen og omvisningen på universitetet³. Festivalteltet som møter studentene på Fredrikkeplassen i kjernen av universitetsområdet i begynnelsen av hvert høstsemester har fått mye fokus og kritikk de siste årene⁴. Dette til tross for at det representerer en svært liten del av en stor studentfestival som arrangeres ved høstens semesterstart. Teltet er synlig og står der i to uker. Grunnet kritikk og økt fokus på signaleffekten dette kan gi de nye studentene, har teltets synlighet blitt forsøkt nedtonet og fra høsten 2007 ble det ikke lov å begynne skjenkingen av øl før etter kl 16.00 (p.m. fra studieadministrasjonen ved UiO). I motsetning til de fleste arbeidsplasser i

³ Det har forekommet at fullført runde blir premiert med gratis inngang til nachspiel på et av studentenes skjenkesteder. ”Pub til pub runden” arrangeres av studentene selv som en del av studentfestivalen ved semesterstart, og er ikke en del av Fadderordningens arrangementer. Fadderne blir oppfordret til å ta med seg de nye studentene på Fadderordningens rusfrie arrangementer, i tillegg til hva de selv ønsker å introdusere sin gruppe for. I praksis er det vanskelig for de nye studentene å skille mellom hva som er Universitetet og SiO sitt program gjennom Fadderordningen og hva som er studentenes egne arrangementer.

⁴ Offisielt heter dette festivalteltet, men blir av mange studenter omtalt som ølteltet.

Norge serveres det alkohol på noen av Studentsamkipnadens serveringssteder fra klokken 11.00⁵. Ølsalget på dagtid er likevel beskjedent, ca 90 halvlitere per dag (e-post fra leder for Studentkafeene), og denne skjenkebevillingen har derfor ikke vært gjenstand for mye diskusjon⁶.

Resultatene nedenfor vil gi svar på om studentene drikker mer enn sine jevnaldrende og om de drikker farlig mye. Er det på universitetet de drikker oftest og drikker studentene mer jo eldre de er? Dette kan gi indikasjoner på om studentene lærer å drikke mye i studietiden og dermed kan ta med seg uheldige rusvaner videre ut i arbeidslivet. Videre vil resultatene belyse hva som karakteriserer studentenes bruk av alkohol.

3.3 Alkoholkonsum og drikkemønster.

3.3.1 Hvor mange drikker alkohol?

I 2006 oppga 96 prosent av studentene å ha drukket alkohol det siste året, og 98 prosent å ha drukket alkohol noen gang. Fire prosent hadde dermed ikke drukket alkohol i løpet av det siste året. I SIRUS sin landsomfattende undersøkelse fra 2004 oppga til sammenligning 12 prosent av studenter, lærlinger og skoleelever over 15 år at de ikke hadde drukket det siste året⁷ (Horverak & Bye 2007:227). 3,5 prosent av de mannlige oslostudentene i 2006 oppga at de aldri hadde drukket alkohol, mens kun 1,1 prosent av de kvinnelige studentene sa det samme. Andelen avholdende i Norge har tradisjonelt sett vært større blant kvinner enn menn, men i dag er denne kjønnsforskjellen utjevnet. Avhold som livsstil er i ferd med å forsvinne. Dette kan synes å gjelde spesielt for den etnisk norske del av befolkningen (jfr. nedenfor).

Sammenlignet med 1997 hadde andelen kvinnelige studenter som drakk alkohol økt med tre prosentpoeng. Tilsvarende tendens kan observeres blant 19-20 åringer i normalbefolkningen, hvor andelen som sier de noen gang har drukket alkohol har holdt seg stabilt fra 1997 til 2006 (henholdsvis 94 og 95 prosent). Ser en på tilsvarende aldersgruppe i Oslo,

⁵ Under studentfestivalen er skjenketiden innskrenket til etter 16.00 som i festivalteltet.

⁶ På de fleste av landets universiteter har studentene mulighet for å kjøpe øl på dagtid på studentområdet.

⁷ Fra tilsvarende SIRUS undersøkelse av den norske befolkningen fra 2004 oppga 10,3 prosent av jevnaldrende (21-35) ikke å ha drukket alkohol siste år (Horverak & Bye 2007; Figur 9).

har andelen ”drikkere” gått ned med to prosentpoeng fra 1997, fra henholdsvis 91 til 89 prosent. Hele ungdomsgruppen fra 15-20 år har i tilsvarende tidsperiode i Oslo gått ned med åtte prosentpoeng (SIRUS 2006). En forklaring til dette kan være økningen av ikke vestlige innbyggere fra muslimske land i Oslo⁸.

Ved semesterregistreringen i 2006 oppga 9,5 prosent av studentene at de hadde minoritetsbakgrunn (e-post fra leder av MIFA⁹). Hvor mange av disse som spesifikt hadde muslimsk bakgrunn har ikke Universitetet registrert. I vårt materiale har vi kunnet trekke ut studentene som oppga å komme fra muslimske land eller at begge foreldrene gjorde det. Dette utgjorde 15 studenter eller i underkant av 1 prosent av respondentene¹⁰. Av de muslimske studentene som svarte, oppga ni stykker å være avholdende fra alkohol, og seks hadde drukket alkohol siste år. Andelen avholdende på 60 prosent var lik hos både kvinner og menn. Utvalget er lite og er derfor svært usikkert, men det samsvarer nokså godt med publiserte tall for muslimske 15-16 åringer hvor 71 prosent av guttene og 83 prosent av jentene aldri hadde drukket alkohol (Amundsen 2005). Selv om det samlet sett er flere ikke-vestlige studenter ved Universitetet i Oslo som mulig vil gi en økende andel avholdende, viser ikke vår undersøkelse en nedgang i andelen avholdende studenter¹¹. Av de 11 studentene som oppga å ha en av foreldrene fra et muslimsk land mens den andre var norsk, var ingen av disse avholdende fra alkohol. Dette er også i tråd med en tidligere undersøkelse som viste at barn hvor den ene forelder er utenlands født, fulgte den norske majoritetens trender når det gjelder alkoholbruk (Amundsen 2005).

I følge en rapport fra 2006 om studentenes helse og trivsel (HELT), ble studentenes drikkemønster vurdert som stabilt og uendret mellom 2003 og 2005 (Olsen 2006). I sammenligningen mellom resultatene fra 1997 og 2006 som blir presentert nedenfor, kan en ikke si det samme.

⁸ Muslimske land blir her vurdert til å gjelde land hvor mer enn 80% av befolkningen oppgir Islam som sin religion.

⁹ Minoriteter i Fokus i Akademia har vært ett 4 årig prosjekt ved Universitetet i Oslo.

¹⁰ Sett i lys av hvor mange som oppga å ha minoritetsbakgrunn, kan det tyde på at muslimske studenter var underrepresentert i 2006 undersøkelsen.

¹¹ Til tross for at muslimske studenter har en høyere andel avholdende, representerer de en liten gruppe, og flere av de avholdende tenker kanskje at studentundersøkelser om alkohol ikke gjelder dem, og svarer dermed ikke.

3.3.2 Hvor mye drikker studentene og drikker de mer enn før?

Selv om andelen som drikker alkohol ikke har blitt nevneverdig høyere, drikker studentene mer. I 1997 ble det gjennomsnittlige alkoholkonsumet blant studenter beregnet til 5,47 liter ren alkohol i året. I 2006 hadde dette økt til 6,55 liter¹². Dette tilsvarer en 20 prosent økning. Det registrerte forbruket i befolkningen for øvrig har i tilsvarende periode økt med 23 prosent. Til sammenligning har de norske 20-35 åringene økt sitt alkoholforbruk med hele 41 prosent i tidsperioden 1999-2004 (Horverak & Bye 2007). Over en kortere tidsperiode synes dermed de jevnaldrene unge voksne å ha økt sitt alkoholforbruk betraktelig mer enn studentene.

3.3.3 Hvor mye drikker de kvinnelige studentene?

Gjennomsnittlig oppga de kvinnelige studentene i 2006 å drikke i overkant av fem liter ren alkohol i året (tabell 4). Dette tilsvarer 228 halvlitere øl eller nesten 57 flasker vin årlig. Ukentlig utgjør dette 4-5 halvlitere øl eller litt over en flaske vin (75cl). Alkoholforbruket til kvinnene økte med 1,1 liter ren alkohol (28 prosent) fra 1997.

Tabell 4. Kvinnelige studenters gjennomsnittlig alkoholforbruk i liter ren alkohol pr. år i 1997 og 2006 fordelt på tre alderstrinn¹³.

Alder	Antall		Gjennomsnitt		Økning i prosent
	1997	2006	1997	2006	
Undersøkelse	1997	2006	1997	2006	
20-24	361	532	4,54	5,23	15
25-29	436	392	3,91	5,56	42 ***
30-35	135	135	2,95	3,49	18
Totalt	932	1059	4,01	5,13	28 ***

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Det ble ikke observert noen forbruksforskjell mellom yngste og mellomste aldersgruppe. Alderskullene over 29 år hadde derimot et lavere forbruk enn gjennomsnittet. Den aldersgruppen som hadde den største forbruksøkningen mellom 1997 og 2006 var kvinnene mellom 25 og 29 år, med 42 prosent. De var den ”mestdrikkende” gruppen blant de kvinnelige studentene. Andre alkoholundersøkelser har vist at konsumet som regel

¹² Dette gjennomsnittskonsumet er beregnet ut fra utvalget som består av 64 prosent kvinner og kan dermed ikke direkte sammenlignes med andre gjennomsnittstall for befolkningen som tilvarer en 50/50 deling mellom kjønnene, da kvinner drikker betraktelig mye mindre enn menn.

¹³ Se også en mer finfordelt tabell når det gjelder aldersgrupper under pkt. 9.1.

har vært høyest i aldersgruppen 20-24 år. For kvinnelige studenter ble dette også observert i 1997-undersøkelsen, og bekreftet i HELT-undersøkelsene i 2003 og 2005 (Mogård 2004, Olsen 2006). I 2006 var det derimot aldersgruppen 25-29 år som hadde det høyeste gjennomsnittlige konsumet.

Som tabell 5 viser, drakk mer enn 6 av 10 kvinnelige studenter i 2006 under gjennomsnittskonsumet. Denne andelen gikk ned med fem prosentpoeng fra 1997, mens andelen som drakk mellom fem og ti liter ren alkohol i året holdt seg nokså lik. Den største endringen fant vi hos andelen kvinner som drakk ti liter alkohol eller mer årlig. Denne gruppen hadde nesten fordoblet seg og utgjorde 14 prosent av de kvinnelige studentene i 2006. Et årlig alkoholkonsum på ti liter ren alkohol kan omregnes til et ukentlig alkoholkonsum for denne gruppen tilsvarende 8-9 halvliter øl, eller litt over to flasker vin (75 cl). Til sammenligning var det 12 prosent av den norske befolkning (både kvinner og menn) over 18 år som i 2004 drakk ti liter ren alkohol eller mer årlig (Horverak & Bye 2007: 225, Figur 5).

Tabell 5. Prosentandel kvinnelige studenter fordelt på alkoholkonsumnivå (liter ren alkohol siste år).

Alder	Intet		0,1-4,9 liter per år		5,0-9,9 liter per år.		10 liter pr. år eller mer	
	1997	2006	1997	2006	1997	2006	1997	2006
20-24	6	4	60	59	22	22	11	15
25-29	5	2	67	60	22	23	6	15
30-35	9	5	70	67	19	25	2	3
Totalt	6	3	65	60	22	23	8	14

De årlige ungdomsundersøkelser fra SIRUS har rapportert om økende drikking blant unge jenter og at andelen problemdrikkere blant jenter har økt (www.sirus.no).

3.3.4 Hvor mye drikker de mannlige studentene?

Mannlige studenter i 2006 drakk i gjennomsnitt ni liter ren alkohol i året (tabell 6). Det tilvarer et ukentlig konsum på nesten åtte halvliter med øl eller rett under to flasker vin. Mens kvinnene økte sitt alkoholkonsum i liter ren alkohol med 28 prosent, økte mennene sitt gjennomsnittsfbruk med 1,7 liter ren alkohol som tilsvarte en 23 prosent økning.

Tabell 6. Mannlige studenters gjennomsnittlig alkoholforbruk i liter ren alkohol pr. år i 1997 og 2006¹⁴.

Alder	Antall		Gjennomsnitt		Økning i prosent
	1997	2006	1997	2006	
Undersøkelse	1997	2006	1997	2006	
20-24	296	265	7,68	9,00	17
25-29	323	235	7,05	9,20	30 ***
30-35	107	96	7,33	8,89	21
Totalt	726	596	7,34	9,06	23 ***

*p<0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Som tabell 6 viser, var det de mannlige studentene mellom 25 og 29 år som hadde det høyeste gjennomsnittlige alkoholkonsumet, og denne gruppen stod for den største forbruksendringen hos mennene med en økning på 30 prosent. Det er verd å merke seg at det blant menn ikke var forskjell av betydning mellom aldersgruppene når det gjaldt gjennomsnittlig konsum.

I 1997 drakk mennene gjennomsnittlig 83 prosent mer enn kvinnene, men i 2006 hadde dette sunket til 77 prosent. Kjønnforskjellene i totalkonsumet og dens virkning på kroppen reduseres betraktelig hvis en tar hensyn til vekt og kroppsvæske (les mer om dette under punkt 4.1, faktorer som samvarierer med alkoholkonsumet).

Tabell 7. Prosentandel mannlige studenter fordelt på alkoholkonsumnivå (liter ren alkohol siste år).

Alder	Intet		0,1-4,9		5,0-9,9		10+	
	1997	2006	1997	2006	1997	2006	1997	2006
20-24	4	6	42	32	26	29	28	33
25-29	5	4	43	35	27	23	24	37
30-35	8	5	46	41	22	23	23	31
Totalt	5	5	43	35	26	26	26	34

Tabell 7 viser at i 1997 utgjorde de som drakk under 5 liter ren alkohol pr. år den klart største andelen mannlige studenter med 43 prosent. Denne andelen har sunket med syv prosentpoeng til 35 prosent i 2006. En tilsvarende stor andel (34 prosent) drakk i 2006 ti liter ren alkohol eller

¹⁴ Se også en mer finfordelt tabell når det gjelder aldersgrupper under pkt. 4.1.

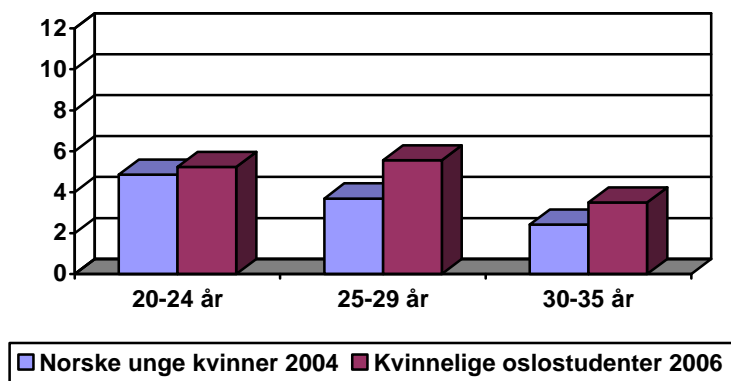
mer i året og har blitt syv prosentpoeng større. Som hos kvinnene, er det aldersgruppen 25 til 29 år som synes å stå for den største økningen av andel stordrikkere.

I 1997 hadde hver fjerde mannlige student (25 prosent) et årlig alkoholkonsum som tilsvarte åtte til ni halvlitere med øl eller to flasker vin i uken, eller mer. I 2006 hadde hver tredje mannlige student (34 prosent) tilsvarende høyt alkoholforbruk.

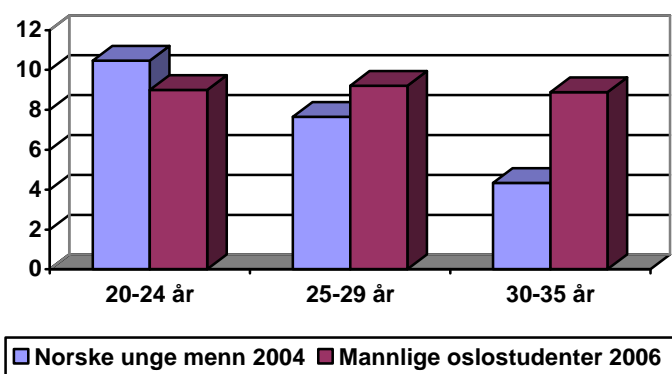
3.3.5 Drikker oslostudentene mer enn andre grupper?

Årlige ungdomsundersøkelser fra SIRUS har vist at ungdom i Oslo drikker betraktelig mer enn landsgjennomsnittet (www.sirus.no). Da 47 prosent av studentene ved UiO oppga å komme fra Oslo, kan en forvente at oslostudentene drikker mer enn jevnaldrende på landsbasis. Det finnes dessverre ingen alkoholundersøkelser i Norge som har benyttet helt tilsvarende spørsmål som denne. Sammenligningene nedenfor må derfor leses i dette perspektiv og tolkes med forsiktighet. Fra SIRUS sine gallupundersøkelser har vi sett på tilsvarende aldersgrupper som studentene både på landsbasis og fra Oslo (figur 1-2). Utvalget fra Oslo var lite, men det tenderte mot et høyere forbruk blant de helt unge i Oslo (20-24 år) enn studentene. I figurene nedenfor blir oslostudentene sammenlignet med tilsvarende aldersgrupper på landsbasis.

Figur 1. Sammenligning av unge kvinners totalkonsum i ren alkohol per år for aldersgruppene 20-24, 25-29 og 30-35 år.

Figur 2. Sammenligning av unge menns totalkonsum i ren alkohol per år for aldersgruppene 20-24, 25-29 og 30-35 år.

Diagrammene her viser en tilsvarende tendens for både kvinnelige og mannlige studenter: Studentene under 25 år drikker ikke mer enn sin jevnaldrende, mens studenter over 25 år gjør nettopp det¹⁵.

Figurene ovenfor synliggjør hvordan forbruket til studentene opprettholdes med økende alder. Spesielt gjelder dette for de mannlige studentene, som drikker like mye uavhengig alder.

3.3.6 Hvor ofte drikker de?

I 2006 undersøkelsen fikk studentene spørsmål om hvor ofte de vanligvis drakk alkohol, og antall drikkedager i løpet av de siste 28 dagene. Ut fra dette har vi beregnet antall drikkedager i gjennomsnitt per år.

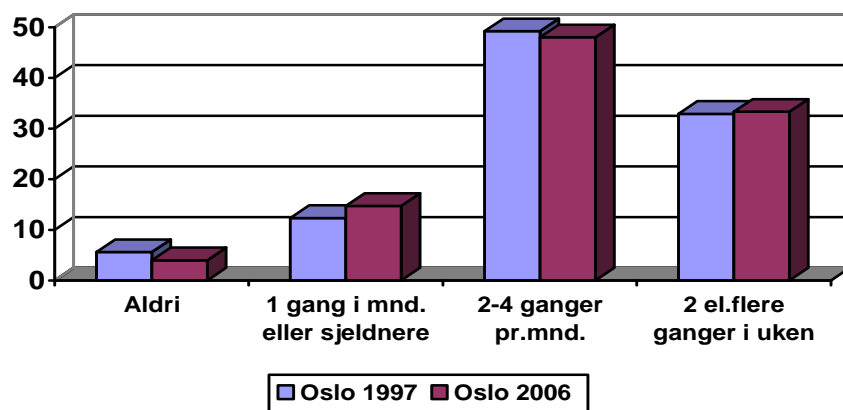
I 2006 drakk studentene i gjennomsnitt 82 dager i året. Studenter/lærlinger og skoleelever over 18 år oppgav i 2004 et gjennomsnitt på 85 dager i året. Det var ingen signifikant økning i antall drikkedager fra 1997-2006. Menn drakk i gjennomsnitt flere dager enn kvinner, henholdsvis 96 og 74 dager (i løpet av ett år). De kvinnelige oslostudentene ser ut til å drikke langt oftere enn kvinnelige studenter/ lærlinger og skoleelever på landsbasis, som i 2004 oppgav å drikke 59 dager i året. De mannlige oslostudentene drikker derimot sjeldnere enn landsgjennomsnittet for mannlige studenter/ lærlinger og skoleelever, som oppga 111 dager i året i 2004 (Horverak & Bye 2007: 230). Oslostudenter i alderen 25-29 år drakk oftest (91 dager per år) og her var det en signifikant økning på 17 prosent fra

¹⁵ Fordi målemetodene for alkoholkonsum ikke har vært identiske for undersøkelsene må dette tolkes kun som tendenser.

1997- 2006. Både når det gjaldt kvinner og menn drakk de yngste sjeldnere enn de over 25 år.

Som figur 3 viser var det helt marginale forskjeller mellom 1997 og 2006 i hvor ofte studentene sa de vanligvis drakk alkohol. Nærmere halvparten (48 prosent) oppga 2-4 ganger i måneden, mens hver tredje student (33 prosent) drakk to eller flere ganger i uken.

Figur 3. Oslostudentenes drikkefrekvens i 1997 og 2006. Prosent

3.3.7 Hvor mye drikker studentene når de drikker?

Gjennomsnittmengden alkohol per drikkesituasjon har økt signifikant fra 1997 -2006 (tabell 8). Totalt har studentenes konsum økt med en halv alkoholenhet i gjennomsnitt per drikkesituasjon, noe som tilsvarer ca et halvt glass vin. Det er bare studenter over 30 år som ikke har hatt en signifikant økning i konsumet per drikkesituasjon. Både for kvinner og menn var det de yngste studentene som drakk mest, når de drakk. De yngste kvinnene drakk i gjennomsnitt 4,3 alkoholenheter, noe som tilsvarer nesten tre halvliter med øl. Kvinner over 30 år drakk i gjennomsnitt to halvliter øl per drikkesituasjon. De yngste mannlige studentene drakk i gjennomsnitt 6 alkoholenheter når de drakk, dvs.4 halvliter med øl. Den største økningen i gjennomsnittlig konsum hos kvinnene fant vi hos de yngste kvinnelige studentene med en 19 prosent økning i mengde alkohol per gang de drakk.

Tabell 8. Gjennomsnittskonsum per drikkesituasjon i antall alkoholenheter for studenter i 1997 og 2006, vist i tre aldersgrupperinger for kvinner, menn og samlet¹⁶.

Alder	Antall		Gjennomsnitt		Økning i prosent
	1997	2006	1997	2006	
Undersøkelse	1997	2006	1997	2006	
Samlet					
20-24	657	797	4,32	4,84	12 ***
25-29	759	627	3,86	4,40	14 ***
30-35	242	231	3,48	3,69	6
Totalt	1658	1655	3,99	4,51	13 ***
Kvinner					
20-24	361	532	3,62	4,29	19 ***
25-29	436	392	3,28	3,85	17 ***
30-35	135	135	2,66	3,08	16
Totalt	932	1059	3,62	4,28	18 ***
Menn					
20-24	296	265	5,18	5,97	15 **
25-29	323	235	4,64	5,30	14 **
30-35	107	96	4,51	4,54	0,7
Totalt	726	596	4,84	5,48	13 ***

*p<0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

3.3.8 Hvor ofte drikker studentene 4 halvlitere med øl eller mer?

Høykonsumdrikking er i denne undersøkelsen definert som seks alkoholenheter eller mer per drikkesituasjon. Det tilsvarer fire halvlitere med øl eller seks glass vin eller mer. Gjennomsnittlig høykonsumerte studentene alkohol 28 dager i året (tabell 9). Det har vært en økning i antall høykonsumtilfeller fra 1997 til 2006.

¹⁶ Endringene er testet med Mann-Whitney tester.

Tabell 9. Gjennomsnittlig antall høykonsumtilfeller pr. år for studenter i 1997 og 2006, vist i tre aldersgrupperinger for kvinner, menn og samlet.

Alder	Antall		Gjennomsnitt antall ganger		Økning i prosent
	1997	2006	1997	2006	
Undersøkelse	1997	2006	1997	2006	
Samlet					
20-24	657	797	23,3	28,6	23 *
25-29	759	627	19,0	28,4	49 ***
30-35	242	231	17,3	21,7	26
Totalt	1658	1655	20,4	27,6	35 ***
Kvinner					
20-24	361	532	16,1	22,7	41 ***
25-29	436	392	12,0	21,7	81 ***
30-35	135	135	6,4	10,2	60
Totalt	932	1059	12,8	20,7	62 ***
Menn					
20-24	296	265	32,1	40,6	26 *
25-29	323	235	28,4	39,5	39 ***
30-35	107	96	30,9	37,9	22
Totalt	726	596	30,2	39,7	31 ***

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

I 1997 høykonsumerte de yngste studentene (20-24 år) oftere sammenlignet med de to eldste aldersgruppene¹⁷, mens i 2006 høykonsumerte studenter i 20 årene like hyppig (28,5 ganger i gjennomsnitt). Det var studentene mellom 25 til 29 år som hadde størst økning i høykonsumdrikking, fra 19 til 28,4 tilfeller pr. år. Det er blant kvinner at økningen i antall høykonsumtilfeller har vært størst, og spesielt blant kvinner mellom 25-29 år, med en endring fra 12 til 22 høykonsumtilfeller pr. år. Samlet sett har kvinner hatt en økning i høykonsumdrikking på 62 prosent, mens menn har hatt en økning på 31 prosent. I gjennomsnitt drikker de mannlige studentene alkohol tilsvarende fire halvliterer eller mer 3,3 ganger i måneden, mens de kvinnelige studentene drikker tilsvarende i underkant av to ganger i måneden. (Se også under punkt 4.1 om utjevning av kjønnsforskjeller ved alkoholkonsum når vekt og kroppsvæske blir innberegnet).

¹⁷ Å drikke mer enn 4 halvliterer med øl eller 6 glass vin eller mer gir de fleste en beruselse som mange vil karakterisere som full, men opplevelse av beruselse og hva enkeltindivider tåler av alkohol før de selv vil karakterisere seg som fulle, er svært individuelt.

Som tabell 9 viser, var hyppigheten av høykonsum i 2006 vesentlig lavere for de eldste kvinnelige studentene, enn for de yngre. Tilsvarende nedgang kan en ikke finne hos de mannlige studentene. Forskjellene mellom de mannlige aldersgruppene var helt marginale og en kan si de høykonsumerte like mye uavhengig av alder.

3.3.9 Hvor stor andel drikkesituasjoner er høykonsum-driking?

Vi har ovenfor fått innblikk i hvor ofte studentene høykonsumerte alkohol i 2006. Tabell 10 nedenfor viser hvor stor andel av studentenes drikkesituasjoner i løpet av de siste fire ukene som var høykonsum.

Tabell 10. Prosentandel av høykonsumdriking av alle drikkesituasjoner blant studentene som har drukket siste fire uker.

Alder	Antall		Prosentandel høykonsum-driking		Økning i prosent
	1997	2006	1997	2006	
Undersøkelse	1997	2006	1997	2006	
Samlet					
20-24	588	679	28,3	37,8	34 ***
25-29	668	565	23,9	29,2	22 ***
30-35	206	190	20,7	23,2	12
Totalt	1462	1434	25,2	32,5	29 ***
Kvinner					
20-24	319	448	21,8	31,8	46 ***
25-29	377	357	18,0	22,8	27 ***
30-35	114	104	11,7	14,7	26
Totalt	810	911	18,6	26,3	41 ***
Menn					
20-24	269	231	36,1	49,5	37 ***
25-29	291	206	31,5	40,4	28 **
30-35	92	86	31,9	33,4	5
Totalt	652	523	33,5	43,3	29 ***

*p<0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

Høykonsumdriking utgjør vel 32,5 prosent av drikkesituasjonene. Dette er en signifikant endring fra 1997, hvor høykonsumdriking utgjorde 25,2 prosent av tilfellene. Det betyr at nesten hver tredje gang studentene drikker, drikker de minimum alkohol tilsvarende fire halvlitere øl eller seks

glass vin. Som tidligere vist hadde studentene i alderen 25 til 29 år en noe høyere drikkefrekvens enn de øvrige, mens de yngste hadde et noe høyere gjennomsnittskonsum per drikkesituasjon. Dette synliggjøres også i tabell 10 ved at det var de yngste som hadde den høyeste andelen høykonsumdriking. Dette gjaldt både for kvinnelige og mannlige studenter.

Blant mannlige studenter i alderen 20 til 24 år var nesten halvparten (49,5 prosent) av alle drikkesituasjonene ett høykonsuminntak. Andelen høykonsumdriking økte med 26 prosent totalt, 42 prosent for kvinnene og 26 prosent for mennene siden 1997. Den høyeste økningen av andel høykonsumdriking fant vi hos de yngste kvinnene med en økning på 40 prosent. Gjennomsnittlig høykonsumerte denne gruppen nesten hver tredje gang de drakk.

3.3.10 Hvor og når drikker studentene?

I SIRUS undersøkelsene får befolkningen spørsmål om hvor de drakk alkohol siste gang de drakk, og hvor mange de da var sammen med. Gruppen studenter/lærlinger og skoleelever utpekte seg her ved å drikke mest hjemme hos andre (41 prosent) og på utesteder (31 prosent), mens de andre gruppene drakk mest hjemme (Hørverak & Bye 2007: 233).

I studentundersøkelsen ble det spurt om hvor de oftest drakk alkohol. Studentene kunne ikke her skille mellom hjemme hos andre og hos seg selv, da dette var slått sammen som ett svaralternativ. De kunne også krysse av på flere svaralternativer. Resultatene nedenfor må dermed leses i lys av dette. 60 prosent av studentene sa de oftest drakk hjemme, eller hos venner. De resterende 40 prosentene svarte enten flere alternativer, ute på byen eller på studentsteder. Dobbelt så stor andel menn som kvinner, oppga studentsteder som det sted hvor de drakk oftest. Nesten like mange kvinner (19 prosent), som menn (21 prosent) oppga at de oftest drakk ute på byen.

Alkohol er sterkt knyttet til sosiale sammenhenger. Kun én prosent av studentene sa de som oftest drakk alkohol alene, mens de resterende drakk sammen med noen. Dette bekreftes i SIRUS sin studie om alkoholvaner hvor de fant at studenter og skoleelever svært sjelden drakk alene sammenlignet med arbeidere, funksjonærer og pensjonister. Hver fjerde gang studenter og skoleelever drakk alkohol, var de sammen med 6-10 personer, og hver tredje gang de drakk var de sammen med flere enn

elleve. Studentene skilte seg klart fra de andre gruppene ved at de oftere drakk i større sosiale sammenhenger (Horverak & Bye 2007:153).

I SIRUS sine gallupundersøkelser finnes informasjon om hvilken ukedag respondentene sist drakk. Som resten av befolkningen drakk studenter, lærlinger og skoleelever oftest på lørdag, med fredag på en andreplass. Studentene utmerket seg med at de hadde den største opphopningen av drikkesituasjoner knyttet til lørdagen med hele 40 prosent (Horverak & Bye 2007: 146).

3.3.11 Hva drikker studentene?

Halvparten av studentene drakk oftest øl, mens 36 prosent av dem sa de foretrakk vin. 12 prosent svarte en kombinasjon av øl og vin. Brennevin så ut til å være nærmest utelukket for studentene som førstevalg når det skulle drikkes alkohol. Hva oslostudentene foretrakk å drikke i 2006 hadde i svært liten grad endret seg på ni år. Kjønnforskjellene er store og nesten åtte av ti mannlige studenter drakk oftest øl (76 prosent). Bare litt over hver tredje kvinnelige student sa det samme (36 prosent), mens halvparten (51 prosent) av kvinnene hadde vin som førstevalg. Den eneste forskjellen en kan spore på ni år er at tre prosent oppga at de oftest drakk brennevin i 1997, mens det i 2006 kun var to studenter (0,1 prosent) som gjorde det samme¹⁸. I SIRUS sin gallupundersøkelse fra 2004, fant man at studenter/lærlinger og skoleelever i større grad enn andre befolkningsgrupper foretrekker å drikke øl (Horverak & Bye 2007:122, Figur 17).

3.4 Oppsummering

- Totalt sett drikker ikke flere studenter alkohol, men de drikker 20 prosent mer enn i 1997.
- De kvinnelige studentene følger ikke bare en generell trend hvor flere kvinner velger bort avholdenhet fra alkohol, men de går også forbi mennene i andel ”drikkere” av alkohol. Dette er nytt i alkoholhistorisk sammenheng.
- Oslostudentene ser ut til å drikke mer enn sine jevnaldrende på landsbasis, men ikke mer enn sine jevnaldrende i Oslo¹⁹.

¹⁸ Forbruket av brennevin har gått ned i befolkningen generelt fra 1997 til 2004 (Horverak & Bye 2007:125, Figur 19).

¹⁹ Da måle metodene til studentundersøkelsene er forskjellig fra andre undersøkelser disse er sammenlignet med, må dette leses kun som tendenser.

- Studenter over 25 utmerker seg ved å se ut til å ha et høyere forbruk enn både resten av sine jevnaldrende i Oslo og landet for øvrig.
- Studentene er en del av et ungt drikkemønster i Oslo, som kjennetegnes ved et relativt hyppig og høyt forbruk, hvor en drikker først og fremst for å bli mer eller mindre beruset.
- Samtidig må det påpekes at ca 60 prosent av studentene drikker under gjennomsnittet av alkoholkonsumet. For studentene er det, som i befolkningen for øvrig, et mindretall som står for storkonsumet: 14 prosent av kvinnene drakk 10 liter eller mer per år, mens 34 prosent av mennene hadde et tilsvarende høyt forbruk.
- Totalt sett drikker ikke studentene oftere enn i 1997.
- Studentene mellom 25 og 29 år ser ut til å drikke noe oftere enn de yngste studentene, mens de yngste drikker mer når de drikker.
- Studentene drikker ofte mye. Hver tredje gang studentene drikker, drikker de minimum alkohol tilsvarende fire halvlitere øl eller seks glass vin.
- De yngste mannlige studentene drikker i gjennomsnitt over fire halvlitere nesten halvparten av gangene de drikker, mens de kvinnelige studentene mellom 25- 29 år drikker tilsvarende mye i gjennomsnitt hver tredje gang de drikker.
- Studentene drikker ofte flere sammen og lørdagen ser fortsatt ut til å være festdag nummer en. Hva studentene foretrekker å drikke har endret seg i liten grad. Samlet sett foretrekker studentene øl, men de kvinnelige studentene sverger mer og mer til vinen.

4 Faktorer som samvarierer med studentenes alkoholkonsum

4.1 Kjønn

Det norske drikkemønsteret har vært mannsdominert både når det gjelder andelen av befolkningen som nyter alkohol og mengde. Kvinner har siden 1950 tallet i økende grad tatt igjen menn ved å velge bort avholdenhet fra alkohol og økt sitt konsum betraktelig mer enn menn (Horverak & Bye 2007). Kvinnene er i flertall på universitetet og av de kvinnelige studentene i 2006 var det kun en prosent som aldri hadde drukket alkohol. For de mannlige studentene var den avholdende andelen 3,5 prosent.

I tabell 11 nedenfor kan en se at kvinnenens konsum sank for de høyeste aldersgrupper, mens mennenes konsum holdt seg mer konstant også på de høyeste alderstrinn. Som tabellen også viser sto de mannlige studentene fortsatt for det høyeste inntaket av alkohol, og spesielt for aldersgruppen over 30 år ble dette tydelig.

Tabell 11. Alkoholkonsum i liter ren alkohol per år fordelt på kjønn og alder.

Aldersgruppe	Kvinner	Menn	Total	Kjønnforskjell i prosent
20-22	5,27	8,54	6,29	61 %
23-24	5,20	9,39	6,68	81 %
25-26	6,05	9,69	7,32	59 %
27-29	4,93	8,78	6,45	78 %
30-35	3,49	8,89	5,73	155%
Total	5,13	9,06	6,55	77%

Kvinner veier gjennomsnittlig mindre enn menn, og deres kroppsvæske utgjør ca. 60 prosent av vekten. Menns kroppsvæske utgjør ca. 70 prosent. Promillen som oppnåes ved inntak av samme mengde alkohol blir derfor vanligvis langt høyere for kvinner enn for menn, fordi mengden kroppsvæske som alkoholen oppblandes i er lavere. Dette forutsetter at tiden som er brukt på drikkingen er lik for kjønnene (p.m. J. Mørland). Ut fra studentenes svar på hvor mye de veide kunne vi regne ut kjønnforskjellen i konsum når vekt og kroppsvæske ble inkludert.

Som tabell 12 nedenfor viser, ble forskjellene i konsum for kvinner og menn vesentlig redusert når en korrigerer for mengde kroppsvæske. Kroppsvæske beregnes ut fra vekt og kjønn. Dette medfører at samme mengde alkohol påfører kvinnene en høyere promille, og kan dermed medføre potensielt større skade hos en kvinne, enn en mann. Nyere medisinsk forskning har vist at det skal betraktelig mye mindre totalkonsum av alkohol til for å gi leverskader hos kvinner enn hos menn, og skrumplever utvikles raskere hos kvinner (Stokkeland 2006). Fra 1999 til 2006 har antallet kvinner med alkoholisk leversykdom økt med 70 prosent (Dagens Medisin 2007).

Tabell 12. Indeks for alkoholkonsum korrigert for kroppsvæske for kvinner og menn fordelt på alder.

Aldersgruppe	Kvinner	Menn	Total	Menn/ kvinner
20-22	1,44	1,58	1,49	10 %
23-24	1,39	1,77	1,52	27%
25-26	1,61	1,73	1,65	7%
27-29	1,28	1,55	1,39	21%
30-35	0,89	1,52	1,15	71%
Total	1,36	1,64	1,46	21%

De kvinnelige studentene i midten av 20 årene påførte kroppen neste tilsvarende mye promille (bare 7 prosent mindre) som sine mannlige kollegaer da alkoholkonsumet ble korrigert med hensyn til kroppsvæske.

Valg av type alkohol, hvordan den drikkes og mengden alkohol som konsumeres er i stor grad knyttet til kontekst; det vil si hvilken sammenheng, tidspunkt og hvem en er sammen med (se Horverak & Bye 2007:17). Sammenlignet med kvinner i befolkningen som helhet, drikker de kvinnelige studentene mer øl, men som vist i pkt 3.3.11. foretrekker de i større grad vin, fremfor øl. Jo eldre kvinner med akademisk utdannelse blir, jo større er sjansen for at de drikker rødvin fremfor øl.

I kontinentale land hvor det ofte drikkes vin, drikkes det i stor grad vann, ved siden av vinen. Når en ser studentene møtes, drikkes vinen ofte uten vann. Tidligere var alkohol mer forbeholdt begivenheter knyttet til helgene (Horverak & Bye 2007). "Pappvinens" inntøst gjør det lettere å ta fram

vinglasset fremfor kaffe- eller tekoppen på kveldstid når fortroligheter skal deles kvinner imellom. Det er blitt vanligere å høre; ”Skal vi ta et glass vin en kveld?” enn tidligere da kvinner gjerne inviterte hverandre med; ”Kom innom på en kopp te eller kaffe”.

For de mannlige studentenes sin del er det en del anledninger hvor det nærmest er utenkelig å ikke drikke øl. For eksempel når favorittfotballaget spiller kamper. Uavhengig av ukedag er halvliteren her en naturlig del for mange når fotballbegivenheter skal oppleves. Kjærester eller kvinnelige supportere bytter da som oftest vinen ut med halvliteren de også.

4.2 Alder, sivilstand og barn

Alder

Alkoholundersøkelser i den generelle befolkningen har gjennomgående vist hvordan alkoholkonsumet har et maksimalnivå for aldersgruppen 20-24 år også går ned for eldre aldersgrupper. Dette forklares gjerne med at midten av 20 årene er en alder hvor mange er ferdig med utdanning. Når den unge begynner i jobb får livet andre ytre rammer og forventinger som ikke alltid er like forenlig med et høyt alkoholkonsum (Horverak & Bye 2007).

Som tidligere vist i pkt 3.3.3 og 3.3.4. utmerker studentene i 2006 seg med at alder i liten grad har betydning når det gjelder alkoholkonsum. For de kvinnelige studentene som er i slutten av 20 årene og begynnelsen av 30 årene, kan en se at alkoholkonsumet er noe lavere. Mennene over 30 år har et nesten tilsvarende høyt forbruk som de mannlige studentene i begynnelsen av 20 årene. Dette kan tyde på at studentkonteksten uavhengig av alder har sterk betydning for alkoholkonsumet.

I en multippel regresjonsanalyse hvor vi slo sammen resultatene fra 1997 og 2006 kunne vi se at alkoholkonsumet korrelerte med alder. Det var lavere alkoholkonsum mot slutten av 20 årene. Dette var tydeligere for begge kjønn i 1997, enn 2006.

Sivilstand og barn

Andre viktige faktorer som korrelerte med høyt alkoholkonsum var om studenter ikke hadde partner eller barn. Både fast kjæreste, samboer og ektefelle medførte et lavere alkoholkonsum enn for de single studentene. Det er naturlig at personer uten partner er mer ute i sammenhenger hvor det drikkes alkohol, og for noen med det mål for øye å skaffe seg en

partner. Også de single studentene med barn hadde et høyt alkoholkonsum. Det er tydelig at det å leve sammen med barn er en faktor som klart reduserer alkoholkonsumet. Dette kan dermed indikere at gruppen *single med barn* enten har barn uten å bo sammen med barnet, eller i perioder ikke har hovedomsorgen for barnet, slik at deres livsstil ligger tettere opptil single studenter uten barn.

Tabell 13. Gjennomsnittlig alkoholkonsum i liter ren alkohol i forhold til sivilstand og barn/ikke barn.

Antall barn	Sivilstand	
	Gift/samboer/ fast kjæreste	Uten partner
1-5 barn	2,46	6,16
Ingen barn	5,26	6,58

Tabell 13 viser tydelig hvordan både barn og partner reduserte alkoholkonsumet betraktelig.

4.3 Boforhold

Både å bo privat, og i studentbolig korrelerte positivt med høyt alkoholkonsum, mens vi ikke fant tilsvarende sammenheng for de som bodde hos foreldre eller slekt. Det gir en større frihet og mulighet for høyere alkoholkonsum når studentene ikke befinner seg under foreldrenes tak og dertil kontroll.

Tabell 14. Oversikt over hvilke boforhold som henger sammen med et høyt eller lavt alkoholkonsum.

Bor sammen med:	Gir høyere alkoholkonsum	Gir lavere alkoholkonsum
Alene	Ja	Nei
Ektefelle/partner	Nei	Ja
Barn	Nei	Ja
Venner/bekjente	Ja	Nei
Familie/slekt	Nei	Ja

Som tabell 14 viser, påvirket familie, partner og barn studentene i retning av lavere alkoholkonsum, mens singel-tilværelse i egen leilighet, alene eller med venner, på studentby eller i kollektiv er faktorer som ga økt alkoholkonsum. Når studentene fikk spørsmål om hvor de oftest drakk alkohol var dette først og fremst hjemme, sammen med venner. Kollektiv/ studentbolig-tilværelsen gir rikelige anledninger til sosiale

sammenhenger hvor alkohol ikke bare blir sett på som naturlig, men også helt nødvendig. Feiring og fest er nærmest ensbetydende med drikking av alkohol i norsk kontekst. Det er oftere noe å feire når flere bor sammen; en vel overstått eksamen, et innvilget stipend, en ny deltidsjobb, bursdager, en ny kjæreste, en fotballseier osv.

4.4 Fakultetstilhørighet og hvor langt i studiene?

Det var ingen av fakultetene som ga større risiko for høyt alkoholkonsum enn andre, men to fakultet utmerket seg med å korrelere med et lavt alkoholforbruk. Det var medisinsk og odontologisk fakultet. Dette er helsefag hvor en kan forvente en høyere kunnskap om alkoholens skadevirkninger, men det er ikke dermed sikkert at det er det som gjør at de her drikker mindre. Disse utdannelsene har en mer skolepreget undervisningsform med stor grad av obligatorisk undervisning og høyt arbeidspress. Dette er faktorer som kanskje påvirker alkoholkonsumet i større grad enn en forventet høyere bevissthet om alkoholens negative effekter. (Jfr. pkt. 9.2. om snusbruk blant medisinstudenter).

Hvor i studiet en befinner seg?

Det var ingen signifikant korrelasjon mellom alkoholkonsum og studienivå (master eller bachelor-nivå). Det ga heller ikke utslag om studenten var hel- eller deltidsstudent. Derimot drakk de som hadde studert inntil 10 semestre mer enn de som hadde studert lenger. Ut fra normert studietid skal en kunne ta en mastergrad på 10 semestre. Det betyr at studenter som er forsinket i studiet tenderer mot lavere konsum, mens de som holder seg til normert tid tenderer mot høyere forbruk. Dette er naturlig da mange av de som har studert over normert tid, har fått barn, eller arbeidet mye ved siden av studiene. Andelen som har jobb ved siden av studiene økte med antall semestre (SSB: Studentenes Levekårsundersøkelse 2005).

4.5 Andre faktorer

Lommebokas betydning for hvor mye studentene drikker

I følge SSB har studentene 25 prosent mer penger til forbruk i 2006 enn i 1997. Allikevel har de mer betalingsproblemer enn i 1997 (www.ssb.no). Verken hel eller deltidsarbeid ser ut til å innvirke på alkoholkonsumet. Derimot korrelerer høyt alkoholkonsum med studenter på studielån, mens de som ikke tar opp studielån har lavt forbruk. Det siste gjelder også for de studentene som blir forsørget eller går på sosialhjelp.

Drikker de triste eller engstelige studentene mer eller mindre?

Vi kunne ikke finne noen sammenheng mellom psykisk helse og alkoholkonsum. Det bekreftes av HELT undersøkelsene i 2003 og 2005 som ikke fant klare sammenhenger her. Heller ikke mistriivsel på studiet gav indikasjoner på lavt eller høyt forbruk. Den eneste faktoren som svakt korrelerte med økt forbruk var studentene som svarte ”ikke i det hele tatt” på spørsmålet om de bekymret seg mye. Ut fra dette kan en si at de mest bekymringsløse studentene drikker mer enn andre studenter. Det kan dermed se ut til at alkohol ikke blir brukt i stor utstrekning i håp om å ha beroligende effekt for nervøse studenter.

Trening og mosjon

De aller fleste studentene var opptatt av å trene eller holde seg i form. De som svarte at dette ikke var viktig for dem hadde et høyere alkoholforbruk enn de som oppga at trening var viktig. Dette var signifikant på 0,01-nivå. Også en høyere andel av studentene som hadde et alvorlig høyt risikokonsum (i følge AUDIT) svarte at trening ikke var viktig eller at de ikke trente i det hele tatt.

Kulturell bakgrunn

Verken landsdel eller annen kulturell bakgrunn korrelerte med alkoholkonsum (jfr. pkt 3.3.1., s. 29, om studenter med muslimsk bakgrunn og avholdenhet).

4.6 Oppsummering

- Den bekymringsløse single mannlige oslostudenten som bor sammen med venner drikker mest alkohol, - og han drikker øl.
- Den gifte eller samboende kvinnelige studenten med barn som er forsinket i studiene drikker minst.

5 Risiko for helseskader og alkoholrelaterte problemer

5.1 Hvor stor andel studenter drikker farlig mye?

På verdensbasis utgjør de akutte alkoholrelaterte skadene (som skyldes beruselsesepisoder) ca 40 prosent av de samlede alkoholrelaterte helseskadene (Rehm m.fl. 2003). I Norge, hvor alkoholberuselse i stor grad preger vårt drikkemønster, er denne andelen antakelig større. Fordi unge mennesker ikke over tid har opparbeidet seg en høy alkoholtoleranse, er faren for alkoholforgiftning høyere jo yngre man er. De helsemessige skadene som gjerne utvikler seg over tid, er mer sjeldent tidlig i 20 årene. Det er grunn til å tro at prosentandelen akutte skader forårsaket av alkohol er spesielt høy blant unge mennesker (Pape og Rossow 2007). I artikkelen "Farlig fyll" viser Pape og Rossow at en av seks tenåringer i løpet av siste år hadde pådratt seg akutte skader fra voldsepisoder, ulykker eller fyllerelatert selvskading. Videre hadde en av tre unge opplevd symptomer på alkoholforgiftning eller overstadig drikking (ibid).

5.1.1 Indeks for alkoholrelatert helseisiko, AUDIT

Studentundersøkelsen i 2006 inkluderte 10 spørsmål som tilhører en internasjonalt brukt risikoskala for alkoholrelaterte helseskader kalt AUDIT (Alcohol Use Disorder Identification Test) som ble utviklet for WHO (Saunders m.fl.1993, Babor m.fl.2001). Spørsmålene har som formål å fange opp grad av risiko i forhold til forbruksmønster, ubehag og konsekvenser av drikking. Målet er å avdekke problemdrikking i en tidlig fase (Allen m.fl. 1997, Johannesen m.fl. 2003). Graderingen er relativ og må derfor tolkes med forsiktighet, da grensene for når et alkoholkonsum og drikkemønster blir risikofyllt ikke kan settes helt eksakt. Skalaen har likevel vist god sensitivitet og spesifisitet (Kokotailo, m.fl. 2004, Reinert m.fl 2002). Et svært høyt alkoholforbruk gir ikke bare risiko for akutte alkoholforgiftninger og skader for unge, men risikoen for helseskader over tid øker jo høyere en skårer på en slik test.

Studentenes drikkeadferd ble delt i fire kategorier: *ingen eller liten risiko*, *noe risiko*, *høyrisiko* og *alvorlig risiko* for deres helse²⁰. Risikogrensene ble satt noe lavere for kvinner enn for menn²¹. Dette fordi forskning har vist at kvinner har en høyere grad av sårbarhet for alkoholskader enn menn (Stokkeland 2006).

To helse- og trivselsundersøkelser (HELT) foretatt ved Studenthelsetjenesten ved Universitetet i Oslo benyttet også samme AUDIT spørsmål i 2003 og 2005 (Mogård 2003, Olsen 2006). I følge disse undersøkelsene var det de mannlige og de yngste studentene som hadde det mest risikopregete drikkemønsteret. Studenter over 30 år²² hadde i mindre grad et slikt risikofylt drikkemønster (Olsen 2006). I tabell 15 er resultatene fra HELT undersøkelsene og studentundersøkelsen fra 2006 satt inn i samme tabell og omregnet med samme grenseverdier for risiko.

Tabell 15. AUDIT- skåre for studenter i 2003, 2005 og 2006. Prosentandel fordelt på risikoinndelingene: *Ingen/liten*, *Noe*, *Høy* og *Alvorlig*²³.

Undersøkelse / år	N	<i>Ingen eller liten risiko</i>	<i>Noe risiko</i>	<i>Høy risiko</i>	<i>Alvorlig risiko</i>
HELT 03	880	37	32	20	11
HELT 05	761	39	30	20	11
Student 06	1630	33	30	23	14

I 2003 kom 69 prosent av studentgruppen inn i de to laveste risikogrubbene *ingen/liten* og *noe risiko*. I 2006 hadde denne andelen sunket med seks prosentpoeng og de to høyeste risikogrubbene hadde økt

²⁰ Grensene for inndelingene var som følger: Kvinner: *Ingen eller liten risiko* 0-3, *Noe risiko* 4-6, *Høyrisiko* 7-10 og *Alvorlig risiko* var 11+. Menn: *Ingen eller liten risiko* 0-7, *Noe risiko* 8-10, *Høyrisiko* 11-14 og *Alvorlig risiko* var 15+.

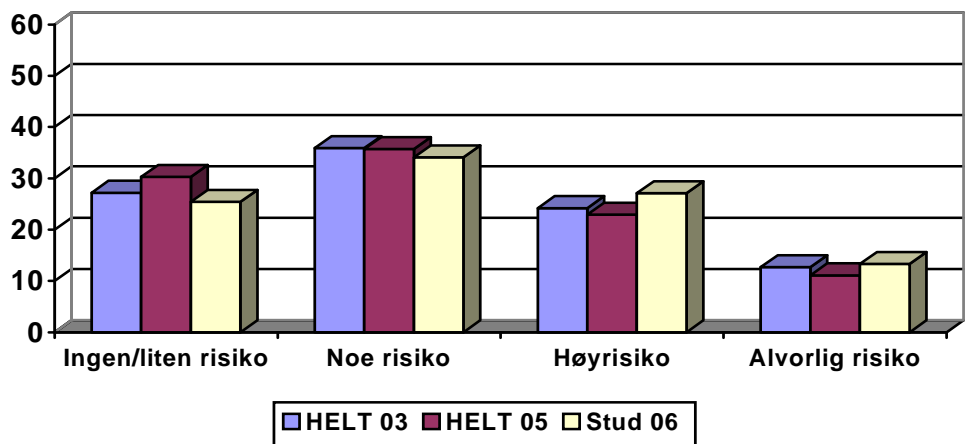
²¹ Studenter og rus 2006 valgte å benytte de samme grensene ved høyrisiko som Kent Johnsson i sin doktoravhandling (2006) på svenske studenter. Han gjorde en tidsløpsstudie hvor effekten av ulike rusforebyggende intervensjonstiltak ble testet ut overfor studentene. AUDIT skalaen ble brukt som en av flere måleinstrumenter for å se om tiltakene hadde reduserende effekt. De kjønnsdelte grenseverdiene korrelerte med andre alkoholkonsummålinger og tester på studentene som gruppe (Johnsson 2006).

²² HELT 2003 og 2005 benyttet samme risikogrenser for kvinner og menn på > 8.

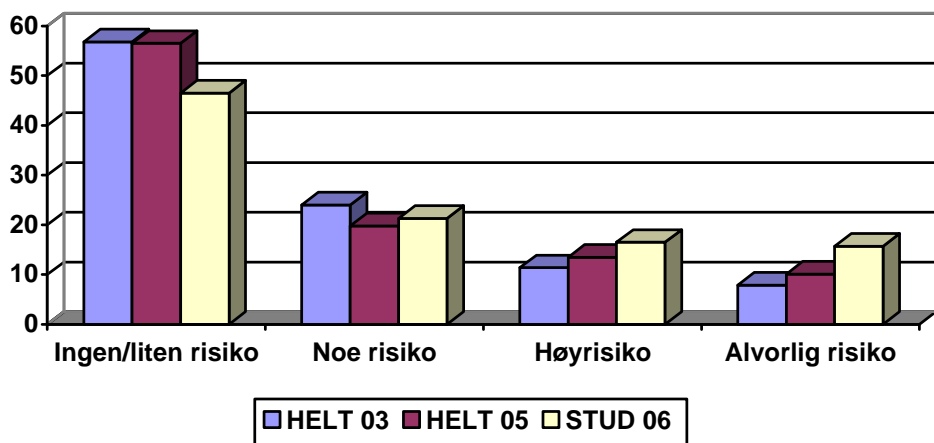
²³ HELT undersøkelsene hadde andre kuttpunkter i sine publikasjoner fra 2003 og 2005, men i denne tabellen er disse beregnet tilsvarende som studentundersøkelsen.

tilsvarende. 37 prosent av oslostudentene hadde ett drikkemønster som ble definert til høy eller alvorlig risiko i 2006.

Figur 4. AUDIT -skåre for kvinnelige studenter i 2003, 2005 og 2006, fordelt på grad av risiko for helseskader.

Figur 5. AUDIT -skåre for mannlige studenter i 2003, 2005 og 2006, fordelt på grad av risiko for helseskader.

Figur 4 og 5 vises hvordan menn og kvinner fordeler seg i de forskjellige risikogrupperne i de ulike undersøkelsene. Blant kvinner var fordelingen forholdsvis lik i de tre observasjonene. Blant menn var det en høyere andel i høy og alvorlig risiko i 2006-undersøkelsen. Andelen kvinner i gruppen høy risiko (27 prosent) var betydelige høyere enn andelen menn i

tilsvarende gruppe (16,5 prosent). Dette har mest sannsynlig å gjøre med kuttpunktene for risiko, som er satt lavere for kvinner enn for menn. Bakgrunnen for dette er at det skal mindre alkohol til for å gi kvinner alkoholrelaterte skader (Stokkeland 2006, Dagens Medisin 2007). Det skal derfor et betraktelig høyere alkoholkonsum til, og flere bekreftende svar på spørsmålene om drikkemønster for at mennene kommer i tilsvarende gruppe for alvorlig risiko som kvinnene. Andelen kvinner i gruppen alvorlig risiko var 13 prosent, mens tilsvarende for menn var 16 prosent.

Nye funn fra HELT undersøkelsene ble i juni 2007 presentert under en helsekonferanse i Finland (Mogård, Aasland og Rosvold 2007). De samme 402 studentene hadde svart på AUDIT spørsmålene i 2003 og 2005. Alkoholbruken ble vurdert til å være relativt stabil²⁴. Flere kvinner enn menn var i høyrisikogruppen begge årene. 90 prosent av mennene som var registrert i gruppen alvorlig risiko i 2003, var i samme gruppe i 2005, mens halvparten av kvinnene med alvorlig risiko i 2003 hadde redusert sitt forbruk i 2005. Samme tendens bekreftes i den svenske undersøkelsen i Lund. Her var det også kvinnene som i større grad viste reduksjon i AUDIT- risiko i løpet av løpet av tre år (Johnsson 2006).

5.2 Negative følger av eget alkoholforbruk

Alkoholforbruk kan medføre en rekke helsemessige og sosiale skader, og ikke minst blant unge mennesker er de skadene som er knyttet til alkoholberuselse ganske omfattende (Pape og Rossow 2007). Likevel fokuserer media gjerne på farene ved narkotikaforbruk fremfor det mye større omfanget av skader som er relatert til alkohol blant unge (ibid).

Studentene fikk i studentundersøkelsene ni ulike spørsmål om negative følger av eget alkoholforbruk. Alvorlighetsgraden av disse følgene varierte fra å være relativt liten når det gjaldt spørsmål om skulking, til større ved spørsmål om de hadde vært utsatt for skader eller ulykker²⁵. Spørsmålene om de negative følgene var innledet med: ”Har du i forbindelse med EGET alkoholforbruk noen gang”, og så etterfulgt av de ni ulike typene negative følger: - vært borte fra skoletime, forelesning, kurs, grupper el, - husket lite av hva du har gjort, - fått uønsket seksuell oppmerksomhet, - hatt ubeskyttet sex, - fått kritikk for drikking av andre, -

²⁴ Her ble tilsvarende grenseverdier benyttet som i denne rapporten.

²⁵ For mange vil spørsmål om ubeskyttet sex ikke nødvendigvis knyttes opp til noe negativt, så lenge uønsket graviditet og kjønnssykdommer uteblir i etterkant.

blitt rammet av skade eller ulykke, - blitt innblandet i krangel, - blitt innblandet i slåssing, og – gjort noe straffbart. Studentene ble bedt om å krysse av om dette hadde skjedd ingen, 1-2 eller 3 eller flere ganger, og om det hadde skjedd i studietiden. I studentundersøkelsen i 1997 var det ikke spørsmål om de alkoholrelaterte følgene hadde skjedd i studietiden. I det følgende vil vi derfor først presentere omfanget av ulike alkoholrelaterte negative konsekvenser i studietiden, basert på data fra 2006-undersøkelsen. Omfanget av hva studentene i 2006 hadde opplevd noen gang finnes i parentes i tabellene 16 og 17²⁶. Deretter presenteres endringer i omfanget av negative følger som studentene hadde opplevd som følge av egen eller andres drikking (pkt 5.4).

Tabell 16. Negative opplevelser i forbindelse med egen drikking i løpet av studietiden (og opplevd noen gang). Prosent.

Tekst	Kvinner	Menn	Total
Vært borte fra forelesning/kurs/gruppe	42 (47)	50 (55)	45 (50)
Husket lite av hva du har gjort	34 (56)	41 (58)	37 (57)
Fått uønsket seksuell oppmerksomhet	29 (41)	20 (28)	25 (37)
Hatt ubeskyttet sex	24 (37)	32 (45)	27 (40)
Fått kritikk for drikking av andre	8 (13)	15 (23)	10 (16)
Blitt rammet av skade eller ulykke	7 (13)	14 (27)	9 (18)
Blitt innblandet i krangel	15 (28)	25 (41)	19 (33)
Blitt innblandet i slåssing	2 (4)	10 (17)	5 (9)
Gjort noe straffbart	4 (8)	19 (28)	9 (15)

Tabell 16 viser at nesten halvparten av studentene hadde vært borte fra skoletime, forelesning, kurs, grupper eller lignende på grunn av eget alkoholkonsum i løpet av studietiden. Mer enn en tredjedel sa at de i løpet av studiet hadde husket lite av hva de hadde gjort i forbindelse med eget alkoholforbruk. Slike episoder innebærer ikke nødvendigvis negative følger. Allikevel øker risikoen for pinlige eller skadelige situasjoner, at det blir tatt kompromitterende bilder, uønskede seksuelle erfaringer osv, når

²⁶ Tilsvarende resultater for 1997 finnes detaljert i tabell: 30 og 32 for kvinner, og tabell 31 og 33 for menn i appendiks.

man har drukket så mye at man husker lite eller ingenting av det som skjedde.

En av fire (20 prosent menn og 29 prosent kvinner) hadde i forbindelse med egen drikking opplevd uønsket seksuell oppmerksomhet i løpet av studietiden (tabell 16). 24 prosent av kvinnene oppga at de hadde hatt ubeskyttet sex da de selv hadde drukket i løpet av studietiden, mens dette gjaldt 32 prosent av mennene. Omkring hver tiende respondent i studien svarte at de hadde fått kritikk for drikkingen sin i løpet av studietiden, og en tilsvarende andel rapporterte at de hadde blitt rammet av skader eller ulykke relatert til eget alkoholkonsum. Hva slags skader eller ulykker dette dreier seg om, og hvor alvorlige skadene har vært, vet vi ikke noe om fra denne undersøkelsen. Det er rimelig å anta at dette dekker et bredt spekter av skader, fra relativt lite alvorlige småskader til behandlingstrengende skader. 10 kvinnelige og 16 mannlige studenter opplyste at de hadde vært utsatt for skade eller ulykke på et studentarrangement eller lignende. Dette tilsvarte en prosent av de kvinnelige og tre prosent av de mannlige studentene.

En av fem (15 prosent kvinner og 25 prosent menn) hadde blitt innblandet i krangel, og om lag hver fjerde av disse (Fem prosent av studentene) sa at dette hadde skjedd på et studentarrangement. To prosent kvinner og 10 prosent menn hadde vært involvert i alkoholrelatert slåsskamp i studietiden. Igjen var det et mindretall av disse (to prosent av alle mennene) som sa at slåssingen hadde skjedd på et studentarrangement.

Som vi ser, er det en gjennomgående høyere andel av menn enn kvinner som oppgir at de har opplevd ulike negative konsekvenser av eget alkoholbruk. Dette er også som ventet, ettersom mannlige studenter drikker betydelig mer enn kvinnelige studenter. Da studentene drikker mye i forhold til befolkningen ellers, må vi også anta at omfanget av alkoholrelaterte skader er høyere blant studenter enn i befolkningen ellers.

5.3 Negative følger av andres alkoholforbruk

Studentene fikk fire svært ulike spørsmål om negative opplevelser knyttet til andres alkoholforbruk. Den mest alvorlige var om de hadde vært utsatt for vold, videre om de hadde fått uønsket seksuell oppmerksomhet, ødelagt en hyggelig kveld og sluttet å omgås noen som drikker for mye. På samme måte som for spørsmålene om negative følger av eget

alkoholkonsum, ble det også her stilt spørsmål om dette hadde skjedd ingen, 1-2 eller 3 eller flere ganger i løpet av livet, og om det hadde skjedd i løpet av studietiden. Også her vil vi presentere andelene som i 2006 rapporterte om negative konsekvenser av andres drikking som var opplevd i løpet av studietiden. Tabell 17 gir oversikt over spørsmålsformuleringene og andelene som svarte bekreftende på at de hadde opplevd dette i løpet av studietiden for kvinner og menn. Prosentandel studenter som oppgir å ha opplevd dette noen gang er satt i parentes.

Tabell 17. Negative opplevelser i forbindelse med andres drikking i studietiden (og opplevd noen gang). Prosent.

Tekst	Kvinner	Menn	Total
Fått ødelagt en hyggelig kveld	39 (65)	34 (55)	37 (61)
Vært utsatt for vold	4 (8)	10 (20)	6 (12)
Fått uønsket seksuell oppmerksomhet	37 (54)	19 (27)	31 (44)
Sluttet å omgås noen som drikker for mye	12 (20)	12 (18)	12 (19)

Vel en av tre studenter (39 prosent kvinner og 34 prosent menn) hadde fått ødelagt en hyggelig kveld på grunn av andres drikking. Et flertall av disse; i alt en av fem (21 prosent) sa at dette hadde skjedd på et studentarrangement. I alt seks prosent av studentene svarte at de hadde blitt utsatt for vold på grunn av andres drikking, og andelen var høyere blant menn (10 prosent) enn blant kvinner (fire prosent) (tabell 17). Svært få (tre av de 37 kvinnene og 11 av de 55 mennene som hadde vært utsatt for slik vold i studietiden) sa at dette hadde skjedd på et studentarrangement. Dette kan tolkes til at en overvekt av voldsepisodene ikke skjer på studentarrangementer, men på fest i private hjem eller på byen. Samtidig har vi ikke tall som kan vise om de som har blitt utsatt for vold er mye på byen, eller mye på studentarrangementer.

Som vist i tabell 16, hadde 29 prosent av de kvinnelige studentene opplevd uønsket seksuell oppmerksomhet i studietiden i forbindelse med egen alkoholbruk. Da fokuset ble flyttet til andres alkoholbruk økte denne andelen til 37 prosent. En tilsvarende forskjell kan en ikke finne hos mennene; her var andelen som rapporterte om ønsket seksuell oppmerksomhet den samme enten den var knyttet til egen eller andres drikking. Fjorten prosent av kvinnene hadde fått slik uønsket seksuell

oppmerksomhet på et studentarrangement, mens dette gjaldt 10 prosent av mennene. En av åtte studenter (12 prosent) hadde sluttet å omgås noen som drakk for mye i løpet av studietiden. Det var her ingen forskjell på menn og kvinner.

Det var også indikasjoner på at mange studenter opplever ulike negative konsekvenser av andres drikking. Det er rimelig at dette skyldes at studenter ofte befinner seg i risikosituasjoner for alkoholrelaterte sosiale skader både fordi de drikker mye selv, og fordi de omgås andre (gjerne studenter) som også drikker mye. De plagene man opplever på grunn av andres drikking viser ikke den samme tydelige kjønnsforskjellen som vi ser for skader knyttet til eget alkoholkonsum. Dette er også tidligere vist i den generelle befolkningen i Norge (Rossow og Hauge, 2004). Særlig når det gjelder alkoholrelatert viktigmisering med seksuelle konotasjoner synes kvinner å være mer sårbare enn menn (ibid).

5.4 Endringer i omfang av negative alkoholrelaterte følger

Vi har ovenfor presentert omfanget av negative følger studentene knyttet direkte til studietiden og studentarrangement (tabell 16 og 17). Studentene i 1997 og 2006 besvarte også spørsmål om forekomst av disse negative konsekvensene noen gang i løpet av livsløpet. Svarene her vil også inkludere studentenes opplevelser bl.a. fra ungdoms- og russetid, og omfanget var naturlig nok høyere (jfr. prosent i parentes i tabell 16 og 17). Vi vil nedenfor ta for oss hovedfunnene når det gjelder endringer (1997 til 2006) i omfanget av studentenes negative opplevelser (noen gang) knyttet til eget og andres alkoholbruk. Fullstendig prosentvis oversikt over disse resultatene kan leses i tabell 30 og 32 for kvinner, og tabell 31 og 33 for menn i appendiks 6. Der kan leseren også finne figurer (6-11) som viser endringer på detaljnivå.

Til tross for økt totalkonsum og økning i høykonsumdrikking, viste resultatene fra 2006 ingen økning i alkoholrelaterte negative følger for studentene. I tabell 18 og 19 vises hvilke følger av eget og andres alkoholkonsum som ikke viste signifikant endring i 1997 med tom rubrikk, og hvilke som hadde gått ned, med oppgitt signifikansnivå.

Tabell 18. Endring i det å noen gang ha opplevd negative følger av egen drikking²⁷.

Tekst	Kvinner	Menn	Total
	P-retning og p-verdi	P-retning og p-verdi	P-retning og p-verdi
Vært borte fra forelesning/kurs/gruppe			Ned **
Husket lite av hva du har gjort			Ned *
Fått uønsket seksuell oppmerksomhet			
Hatt ubeskyttet sex			
Fått kritikk for drikking av andre	Ned ***	Ned ***	Ned ***
Blitt rammet av skade eller ulykke			
Blitt innblandet i krangel			
Blitt innblandet i slåssing			
Gjort noe straffbart	Ned ***		Ned ***

Ned= signifikant nedgang, tom rubrikk = ingen signifikante endringer

*p<0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

Tabell 18 viser at det ikke ble observert signifikante endringer verken i omfang av opplevde skader, ulykker, krangler eller slåssing som følge av eget alkoholkonsum. Både andel studenter som hadde hatt ubeskyttet sex og opplevd uønsket seksuell oppmerksomhet, var uendret i sammenheng med egen drikking (tabell 18). Derimot viste resultatene en nedgang i uønsket seksuell oppmerksomhet knyttet til andres drikking - mest markant for kvinner (tabell 19). Det var heller ingen endring i andel studenter som hadde sluttet å omgå andre som drakk for mye.

To prosentpoeng færre studenter oppga i 2006 at de noen gang hadde skulket på grunn av drikking. Andelen studenter som hadde skulket mer enn tre ganger var samlet sett redusert med syv prosentpoeng. Kvalitetsreformen som ble innført fra høsten 2003 kan være en medvirkende faktor til dette. En følge av reformen er at det stilles strengere krav til oppmøte, og studentene blir fulgt tettere opp i mindre undervisningsgrupper enn tidligere. Dette kan ha hatt som konsekvens at

27 Mann-Whitney tester av differanser fra 1997 til 2006 (Koder 1:ingen, 2:1-2 ganger, 3: 3+ganger) "Opp" betyr økning, "Ned" betyr minskning.

terskelen for å være borte på grunn av drikking blir noe høyere. Videre kan det gjøre at studentene i noe større grad vurderer når det passer å ta seg en fest, i forhold til påfølgende dager med obligatorisk undervisning eller gruppearbeid. Noe flere menn enn kvinner oppga å ha skulket.

Med studentenes økning i alkoholkonsum både når det gjelder totalmengde, og mengde per drikkesituasjon, kunne en forvente en vekst i negative opplevelser. Denne undersøkelsen viser derimot at omfanget av rapporterte tilfeller hadde gått ned når det gjaldt ”blackouts”, kritikk for drikking, ødelagte kvelder, vold og straffbare forhold²⁸.

Tabell 19. Endring i det å noen gang ha opplevd negative følger av andres drikking²⁹.

Tekst	Kvinner	Menn	Total
	P-retning og p-verdi	P-retning og p-verdi	P-retning og p-verdi
Fått ødelagt en hyggelig kveld	Ned ***	Ned ***	Ned ***
Vært utsatt for vold			Ned ***
Fått uønsket seksuell oppmerksomhet	Ned **		Ned ***
Sluttet å omgås noen som drikker for mye			

Ned= signifikant nedgang, tom rubrikk = ingen signifikante endringer

*p<0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

Det er ingen opplagt årsaksforklaring til det observerte, men nedenfor vil vi legge frem noen ulike faktorer som kan ha medvirket til denne endringen. En vesentlig faktor kan være endringer i studentmassen og dens sammensetning siden 1997. Det har blitt 15 prosent færre studenter og kvinneandelen har økt med fire prosent ved Universitetet i Oslo i denne perioden. Kjønnfordelingen blant studentene var i 2006 rundt 60 prosent kvinner mot 40 prosent menn. Det har også vært en økning i andelen studenter fra ikke vestlige land. Festingen i studentsammenheng vil dermed kunne bestå av en noe høyere andel kvinner og flere ikke vestlige studenter med en annen drikkekultur og normer enn tidligere. Det

²⁸ Se detaljert omfang av nedgang i tabell 30- 33 og figur 6-11 i appendiks.

²⁹ Mann-Whitney tester av differanser fra 1997 til 2006 (Koder 1:ingen, 2:1-2 ganger, 3: 3+ganger) ”Ned” betyr minskning.

er kvinnene som stod for den største økningen både når det gjaldt totalkonsum og høykonsumdriking. En større andel kvinner opplyste at de oftest drikker vin, sammen med venner og hjemme hos hverandre. En kan dermed tenke seg at en større del av konsumet foregår i en kontekst hvor kvinnene i noe større grad enn tidligere dominerer.

Tendensen som er avdekket kan også tolkes som et resultat av den liberalisering av holdninger ovenfor alkohol som har funnet sted i befolkningen generelt, og som kan ha ført til en høyere toleranse for egen og andres beruselse, og dertil ubehagelige episoder. En kan tenke seg at studentenes fortolkning av det som skjer på fest har endret seg. De kan ta episoder for gitt som en del av festingens ”sånn er det bare”, og at de nå trekker på skuldrene over oppførsel som eksempelvis tidligere ble tolket som uønsket seksuell oppmerksomhet. I 1997 hadde 29 prosent av studentene fått kritikk for drikkingen sin, mens i 2006 oppga bare 16 prosent det samme. En kan lure på om studentene nå må oppføre seg verre før de får kritikk, eller om de faktisk oppfører seg bedre enn i 1997. Det kan også ha skjedd en normendring blant studentene. De uformelle reglene for hvordan en oppfører seg i fylla kan ha blitt strengere, og en økt selvjustis studentene i mellom kan ha ført til mindre utagering.

En større andel av studentene drikker seg oftere beruset. Av disse kan flere enn tidligere ha en sosiokulturell bakgrunn hvor terskelen for å utøve eksempelvis vold, eller andre straffbare forhold, er høyere. En slik konsekvens av forbruksspredning til grupper med lav risiko for sosiale skader, fremlegges som en av flere mulige årsaksforklaringer til tilsvarende tendensen som synes å vises også i den norske befolkning forøvrig (Rossow 2007). Et mer omfattende forskningsarbeid på dette feltet vil kunne forklare denne tendensen mer utfyllende.

5.5 Oppsummering

- 37 prosent av studentene har et drikkemønster som tilsier høy eller alvorlig risiko for helseskader.
- En stor andel av studentene rapporterer om ulike negative konsekvenser av eget alkoholkonsum. De mer alvorlige skadetyper som voldsskader og ulykker rapporteres i mindre omfang enn andre skader. Mange opplever også skader og ubehag som skyldes andres drikking.

- Til tross for økt totalkonsum og økning i høykonsumdriking, viser resultatene fra 2006 ingen økning i hva studentene i løpet av livet har opplevd av alkoholrelaterte negative følger. Omfanget av rapporterte tilfeller fra studentene viser nedgang siden 1997 når det gjelder opplevde "blackouts", kritikk for driking, ødelagte kvelder, vold og straffbare forhold. Endringer i studentmassen og normer, høyere toleranse for fyll, samt større spredning av forbruket blant studentene kan være noen mulige årsaksfaktorer til dette.

6 Holdninger til alkohol

Som vist i innledningen fra Studentsamfunnets historie har liberale holdninger til alkohol vært der fra studenthistoriens begynnelse. Like lenge har kristne studentforeninger³⁰ i tillegg til ulike avholdsbevegelser, vært aktive i debatten om studentenes holdninger til og forbruk av alkohol. I den senere tid har muslimske studenter også kommet på banen i debatten om studentenes drikkekultur (www.universitas.no). I 2006 svarte 27 prosent av de nye studentene på en nettbasert studiestartundersøkelse fra studieredaksjonen ved UiO³¹. Her svarte 13 prosent at de ikke deltok i faddergruppe ved semesterstart fordi ”i en faddergruppe blir det gjerne for stort fokus på alkohol”.

I studentundersøkelsene i 1997 og 2006 ble respondentene forelagt ti påstander om alkoholbruk der de kunne krysse av på ”Helt enig”, ”Litt enig”, ”Litt uenig” og ”Helt uenig”. Den første påstanden de skulle ta stilling til i 1997 var; ”Folk blir snillere når de har drukket seg litt beruset”. Da spørreskjemaet for 2006 skulle utvikles ble den endret til; ”Folk blir gladere når de har drukket seg litt beruset”. Det viste seg at denne endringen medførte en så stor forskjell i svarene at påstanden måtte tas ut av sammenligningen med 1997. 43 prosent av studentene var i 1997 litt eller helt enig i at ”folk blir snillere når de har drukket seg litt beruset”, mens hele 91 prosent i 2006 mente at ”folk blir gladere når de drikker seg litt beruset”. Det var med andre ord lettere for studentene å være enig i at alkohol gjør en gladere, men ikke nødvendigvis snillere.

6.1 Toleranse for drikking og sosialt ansvar.

I tabell 19 viser det seg at fem prosentpoeng færre studenter var enig i påstanden om at mange blir ubehagelige når de drikker. I forrige kapittel kom det frem at det også var klart færre studenter som hadde opplevd å få kritikk for drikkingen sin. Videre var det ni prosentpoeng færre som likte

³⁰ Det er ikke lenger en like sterk kobling mellom kristent livssyn og avhold fra alkohol. Eksempelvis hadde studentene ved teologisk fakultet et tilsvarende høyt forbruk av alkohol som studentene ved de store fakultetene som SV og HF.

³¹ Kort notat v/Anne Marthe Gibbons (leder av nystudentgruppen og studiestartkoordinator) 19.12.2006. Svarprosenten vurderes å være for lav for å ha vitenskapelig gyldighet, men brukes som veiledende for arbeidet for bedring av studentenes læringsmiljø (P.m. Kristine Holmbakken, sekretariatet for Læringsmiljøutvalget ved UiO).

best å ha en edru partner. Disse tendensene kan alle underbygge en påstand om at studentene har fått økt toleranse for drikking. Det kan da sees som et paradoks at det har vært en økning med seks prosentpoeng i andelen siden 1997 som sa de tar det opp med venner når de drikker for mye. Nesten seks av ti (59 prosent) sa de tar det opp med venner, samtidige som det er relativt få, 16 prosent, som sa de noen gang hadde opplevd å få kritikk for drikkingen sin (se 5.2 og tabell 16). Dette kan forstås ut fra at det er en mindre andel av studentmassen som står for storforbruket av alkohol og det samlet for begge kjønn er 14 prosent som har et drikkemønster som kommer innenfor betegnelsen alvorlig risikofylt. (Se tabell 15). Som tabell 19 viser oppga over halvparten av studentene i 2006 at de synes det drikkes for mye i studentmiljøet, og at det burde være flere alkoholfrie studentarrangementer. Her kan en stille spørsmål om studentene svarer politisk korrekt uten at de i så stor grad etterlever det de sier. Flere ønsker alkoholfrie studentarrangementer velkommen, men det er ikke disse arrangementene som har størst oppslutning ved semesterstart. Samtidig var det en andre halvpart som var helt eller delvis uenig med at det drikkes for mye i studentmiljøet og som ikke så behovet for flere alkoholfrie arrangementer. Andelen som mente at det drikkes for mye og at det burde være mer alkoholfrie studentarrangementer hadde økt med henholdsvis tre og åtte prosentpoeng sammenlignet med 1997 ($p < 0,001$). Til tross for det man kan tolke som en økt toleranse for drikking, er det også et økt ønske om flere arenaer blant studentene hvor alkohol ikke er en del. Det ene utelukker ikke det andre.

Tabell 19. Sammenligning mellom prosentandel studenter i 1997 og 2006 som helt eller delvis er enig i påstandene nedenfor³².

	Undersøkelse:	Helt enig eller litt enig			Prosentpoeng endring:
		Kvinner	Menn	Totalt	
• Det drikkes for mye i studentmiljøet	1997	55	50	53	Totalt 3 % p økning
	2006	57	55 *	56 ***	
• Mange alkoholholdige drikker smaker godt	1997	88	89	88	Totalt 1 % p nedgang
	2006	87	89	87 *	
• Mange blir ubehagelige når de drikker	1997	82	75	79	Totalt 5 % p nedgang
	2006	77 ***	68 **	74 ***	
• Fester blir morsommere hvis det blir drukket alkohol der	1997	74	83	78	Kvinner 3 % p økning
	2006	77 *	83	79	
• Det burde være flere alkoholfrie studenttilbud	1997	51	43	47	Totalt 8 % p økning
	2006	56 **	54 ***	55 ***	
• Hvis jeg drikker blir jeg modigere til å "sjekke opp" en partner	1997	61	70	65	Totalt 5 % p økning
	2006	66 ***	79 **	70 ***	
• Jeg tar det opp med venner når de drikker for mye	1997	58	48	53	Totalt 6 % p økning
	2006	62	53	59 ***	
• Hvis jeg drikker alkohol blir jeg mer ettertraktet som partner	1997	15	16	16	Totalt 1 % p nedgang
	2006	14 *	18 **	15 ***	
• Jeg liker best å ha en partner som holder seg edru	1997	57	43	51	Totalt 9 % p nedgang
	2006	43 ***	41	42 ***	

* p < 0,05 ** p < 0,01 *** p < 0,001

³² Det er blitt foretatt Mann-Witney tester av differansene fra 1997 til 2006. Differansene ble utregnet på samme måte som beskrevet under fotnote 29 ved at hvert enkelt svaralternativ ble gitt ulik verdi. Tabellen ovenfor er noe forenklet ved at kun svarprosenten for *helt* eller *litt enig* vises, mens det i signifikansberegningene er tatt hensyn til hele skalaen av svaralternativer.

6.2 Sammenhengen mellom alkoholkonsum og holdninger

Holdningsspørsmålene var stilt slik at de vekselvis skulle gjenspeile en positiv eller negativ holdning til alkohol. Da vi sammenholdt alle resultatene fra spørsmålene som målte negativ holdning og tilsvarende positiv holdning, kunne vi ikke totalt sett spore noen signifikant holdningsendring hos studentene mot en mer positiv eller negativ innstilling til alkohol. Derimot fant vi at kvinnene hadde en signifikant endring siden 1997 mot en noe mer negativ holdning til alkohol ($p < 0,05$).

Studentundersøkelsen fra 1997 dokumenterte en sterk sammenheng mellom holdninger og alkoholforbruk. Ett eksempel på det var at studentene som svarte ”helt enig” i at de ble modigere til å sjekke opp en partner når de drikker, drakk over dobbelt så mye som studentene som var helt uenig i dette (Amundsen og Fekjær 1998). Ved utarbeidelse av rapporten fra 1997 ble det laget en skala hvor graden av negativ eller positiv holdning til alkohol ble utregnet og satt i sammenheng med alkoholkonsumet³³. Som tabellen nedenfor viser finnes det også i 2006 en tilsvarende sammenheng: økning fra lavt konsum hos de som er sterkt negative, til høyest konsum hos de som har sterkest positive holdninger til alkohol.

Tabell 20. Forbruk i liter alkohol pr. år i forhold til holdningsskåre

Holdnings-skåre	Kvinner		Menn	
	1997	2006	1997	2006
Sterkt negativ	1,0	1,3	0,9	0,3
Noe negativ	2,7	3,2	3,6	4,5
Nøytral	4,1	5,1	6,9	7,9
Noe positiv	5,7	6,9	8,8	11,8
Sterkt positiv	7,0	8,2	12,1	14,6

$p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

³³ Svaralternativene Helt enig, Litt enig, Litt uenig, Helt uenig, samt Ubesvart ble omkodet slik at største verdi ble gitt for helt enig i positivt utsagn. Halvparten av utsagnene ga uttrykk for negativ holdning og verdiene ble derfor reversert for disse. Verdiene ble som følger: (-2) Helt enig i negativt utsagn, (-1) Litt enig i negativt utsagn, (+1) Litt uenig i negativt utsagn, (+2) Helt uenig i negativt utsagn (tilsvarende for positive utsagn – (-2) for helt uenig, (-1) for litt uenig osv.) Ubesvarte ble gitt verdi (0) – men bare opptil 2 ubesvarte ble tillatt for alle 8 utsagn som inngår i skalaen. Studentenes holdningsskåre ble deretter tabulert mot deres alkoholkonsum.

Både kvinner og menn drikker mer i 2006 enn i 1997 på alle nivåer av holdningsskåren. Eneste unntak er menn som er sterkt negativ til alkohol som viser ett noe lavere konsum i 2006.

6.3 Oppsummering

- Resultatene kan tyde på økt toleranse for høyt alkoholkonsum, samtidig som studentene i økende grad responderer positivt på spørsmål som appellerer til sosialt ansvar og forsvarlighet i møte med alkohol.
- Sammenhengen mellom høyt alkoholkonsum og positive holdninger til alkohol, og tilsvarende lavere konsum ved mer negative holdninger til drikking, er klar.
- Selv om kvinnene har økt sitt forbruk mest, er det kun kvinnene som kommer ut med en noe mer negativ holdning i 2006 enn 1997 til alkohol totalt sett ut fra holdningsspørsmålene. Det kan tyde på at den andelen kvinnelige studenter som ikke selv har et høyt forbruk, er blitt mer negativ til alkohol enn i 1997.
- En økende andel studenter reagerer på alkoholkonsumet i studentmiljøene, og ønsker alkoholfrie tilbud velkommen. Det kan vise en tendens som kan gjøre det enklere for noen å redusere alkoholinntaket eller velge ikke å drikke.

7 Bruk av illegale rusmidler

7.1 Bakgrunn

Det er gjort få undersøkelser om studenters bruk av illegale stoffer i Norge (Hjort 1971, Amundsen og Fekjær 1998, Kongsvik 1998). Internasjonalt er det gjort noe mer kartlegging og forskning på dette feltet³⁴ (Johnston mfl. 2004, Bullock 2004, Röger 2005, Price-Waterhouse 1993). Av de illegale stoffene er hasj/cannabis det mest brukte stoffet både i Norge, og i Europa for øvrig. Det antas at ca 20 prosent av alle europeere mellom 15 og 65 år har prøvd stoffet minst en gang (EMCDDA 2006). I 2004 hadde i gjennomsnitt for alle landene anslagsvis 6,6 prosent brukt hasj siste år og 3,2 prosent brukt stoffet de siste 30 dager.

Det er store variasjoner i hasjbruk mellom landene, og Norge lå i den midtre delen av skalaen i 2006. Generelt er hasjbruk mer utbredt i den yngre del av befolkningen, i utbane strøk og vanligere for menn enn for kvinner (Hordvin 2006). Målinger av 15-16 åringers bruk av rusmidler i 35 europeiske land, viste at gjennomsnittlig hadde 24 prosent brukt hasj minst en gang (Hibbell et al 2003). Bruk av hasj i denne aldersgruppen var mye lavere i Norge, hvor ni prosent hadde prøvd hasj minst en gang. Andelen norske ungdommer i alderen 15-20 år som har prøvd hasj har de siste fem årene vært ca 15 prosent (Skretting 2006). Blant tilsvarende aldersgruppe i Oslo har 22 prosent prøvd hasj noen gang.

Bruk av kokain ser ut til å øke i befolkningen. For unge voksne er andelen som har brukt amfetamin, kokain og ecstasy noen gang høyest i aldersgruppen 25-34 år. For samme stoffer brukt siste 12 måneder, var bruken størst i aldersgruppen 15-24 år (Hordvin 2006).

7.2 Hasj

Som tabell 21 viser, hadde 35 prosent av studentene prøvd hasj i 1997. Ni år senere hadde 42 prosent gjort det samme. Dette utgjør en økning på 20 prosent. Siden bruk av hasj er vanligere i Oslo enn i resten av landet er det verdt å minne om at neste halvparten av de som svarte på undersøkelsen i

³⁴ Det er varierende om misbruk av legemidler er inkludert og hvordan dette er definert i studiene.

2006 opplyser å komme fra Oslo. Det er heller ikke overraskende at en del av studentene utenbys fra tar etter den urbane ungdomskulturen i Oslo. Til sammenligning rapporterte Kongsvik (1997) at 7,7 prosent av studentene ved Høyskolen i Nord Trøndelag hadde prøvd hasj samme år som 35 prosent av oslostudentene opplyste det samme (Amundsen & Fekjær 1998).

Tabell 21. Bruk av hasj. Begge kjønn³⁵. Prosent

Type stoff	År	Brukt noen gang/ antall ganger brukt				Brukt siste 12 mnd.
		Aldri	1-5 ganger	6-50 ganger	51+ ganger	
Hasj	1997	65	19	11	5	14
	2006	58	23	12	7	15

Forskjellen mellom antall ganger brukt i 1997 og i 2006 var signifikant, $p < 0,01$. Ingen signifikant forskjell i bruk siste 12 måneder

En stor andel personer prøver narkotika en gang, eller bare noen få ganger. Dette kan kalles utprøvende bruk (eksperimentbruk), og omfanget av dette anslås her som de som har prøvd stoffet 1-5 ganger. Nesten halvparten av studentene, 42 prosent, hadde brukt hasj noen gang, men av dette utgjorde utprøvende bruk over halvparten. Nesten to av ti (19 prosent) hadde brukt hasj flere enn fem ganger og 15 prosent hadde brukt hasj i løpet av det siste året.

Nesten fire av ti kvinner (39 prosent) rapporterte i 2006 at de hadde prøvd hasj noen gang, mens nærmere halvparten av de mannlige studentene (47 prosent) hadde gjort det samme. Omfang av utprøvende bruk blant kvinner var 23 prosent, mens 16 prosent hadde brukt hasj mer enn dette. Utprøvende bruk blant mennene var av nesten tilvarende omfang som kvinnene med 22 prosent, mens 26 prosent av mennene hadde brukt hasj seks ganger eller mer. Målt som andel av hasjbrukere, var utprøvende bruk lavere blant menn (47 prosent), enn blant kvinner (60 prosent). Dvs. at den regelmessige bruk var høyere hos menn enn kvinner

³⁵ Det er viktig å poengtere at disse samlede tallene for oslostudentene som gruppe ikke er vektet i forhold til kjønn og at tallene dermed blir lavere på grunn av den høye kvinneandelen på 64 prosent og høyere pga færre studenter i de høyeste aldersgrupper. Se tabellene i vedlegg hvor illegale stoffer er kjønnsfordelt: Tabell 35 for kvinner og tabell 36 for menn.

I 1997 hadde 31 prosent av de kvinnelige studentene prøvd hasj noen gang, mens tallet i 2006 altså var 39 prosent (jfr. tabellene 35 og 36 i appendiks for detaljert informasjon om omfang). Dette tilsvarer en økning på 25 prosent. Andelen mannlige studenter som hadde prøvd hasj var 40 prosent i 1997 og 47 prosent i 2006, en økning på 17 prosent. Omfanget av hasjbruk blant studenter tilsvarer foreløpig upubliserte tall fra SIRUS for hasjbruk blant unge voksne 21-30 år i Oslo.

7.3 Andre narkotiske stoffer

Andre narkotiske stoffer enn hasj ble brukt sjeldnere (se tabell 35 og 36). Bruk av kokain og amfetamin var nesten like vanlig, henholdsvis åtte og syv prosent hadde brukt disse stoffene noen gang. Ecstasy var brukt av fire prosent av studentene, mens for en samlegruppe for andre narkotiske stoffer svarte syv prosent at de hadde brukt disse (GHB, LSD oa). Det ble også spurt spesielt etter heroinbruk. Andelen studenter som hadde brukt dette noen gang var minimal (0,5 prosent).

Bruk av disse stoffer de siste 12 måneder var mye lavere. Tre prosent rapporterte å ha brukt kokain, 1,3 prosent amfetamin, 0,4 prosent ecstasy og 1,3 prosent andre narkotiske stoffer. Ved rapportering av så lave verdier vil feilaktig (bevisst eller ubevisst) avkryssing i skjemaet få relativt stor betydning, og tallene blir ekstra usikre. Uansett vil så lave verdier for bruk siste 12 måneder tilsi at det er den utprøvende bruk som her dominerer blant studentene.

Bruk av kokain noen gang viste en klar økning fra tre prosent i 1997 til åtte prosent i 2006. Det samsvarer med andre undersøkelser de siste årene (Hordvin 2006). Over en av ti mannlige studenter (11 prosent) hadde prøvd kokain eller crack noen gang, mens en litt mindre andel kvinnelige studenter (seks prosent) hadde brukt dette.

Bruk av amfetamin noen gang økte fra fem til syv prosent, men forskjellen er ikke større enn at dette kan skyldes tilfeldigheter i målingene. Det kan derfor ikke påstås at det har vært en økning i amfetaminbruk fra 1997 til 2006. I 1997 rapporterte 3,9 prosent av kvinnene at de hadde prøvd amfetamin noen gang, mens 5,3 prosent rapporterte tilsvarende i 2006. For menn var tallene henholdsvis 7,3 og 8,9 prosent. Til sammenligning ble bruk noen gang for amfetamin i befolkningsgruppen 25-34 år vurdert i 2004 å være ca 6,5 prosent (Hordvin 2006).

Til tross for tall som kan tyde på at omfanget av ecstasybruk ble noe redusert blant ungdom 15-20 år i Oslo fra 1997 til 2006 (Skretting 2006), økte bruken blant studentene fra to til fire prosent. Her igjen er andelen mer regelmessige brukere forsvinnende liten.

Syv prosent av studentene oppga å ha prøvd andre narkotiske stoffer, og de selv definerte hva som kom inn under denne betegnelsen. Her finnes ikke sammenlignbare tall fra 1997. Det kan være LSD, GHB eller nyere og mer ukjente stoffer. En klart større andel mannlige (11 prosent) enn kvinnelige (fem prosent) studenter oppga å ha brukt andre narkotiske stoffer noen gang.

7.4 Misbruk av legemidler

I spørreskjemaet var det opp til studentene å vurdere hva de ville definere som legemidler brukt til beruselse. Legemidler som Valium, Rohypnol, Mogadon og lignende er de vanligst brukte til slike formål. Samlet sett hadde 5,4 prosent noen gang benyttet et legemiddel til beruselse og 1,2 prosent hadde brukt dette siste år, mens 3,9 prosent hadde brukt det tidligere. Svært få hadde brukt legemidler til beruselse svært hyppig (mer enn 50 ganger). I ESPAD-undersøkelsen fra 2003 hadde tre prosent av norske ungdommer i alderen 15-16 år noen gang brukt legemidler uten forskrivning av lege, mens gjennomsnittet for alle europeiske land var seks prosent (Hibell et al 2003).

Tabell 22 Bruk av legemidler til beruselse. Prosent.

	Kvinner	Menn	Totalt
Antall personer	1044	591	1635
Antall ganger brukt noen gang			
I alt	100	100	100
Aldri	94,9	94,1	94,6
1-5 ganger	3,5	5,1	4,1
6+ ganger	1,5	0,8	1,3
Brukt siste 12 måneder	1,1	1,4	1,2

7.5 Anabole steroider

Bruk av anabole steroider var minimal. Ingen kvinner og bare fem menn oppga at de hadde prøvd dette. Disse hadde fått tak i anabole steroider fra venner, på treningsstedet, kjøpt på internett eller på annen måte.

50 prosent av studentene oppga at det var svært viktig for dem å holde seg i form, og i tillegg mente 46 prosent at det var litt viktig. Bare fire prosent anså det ikke viktig å holde seg i form. Hele 86 prosent oppga at de trente i mer eller mindre grad. Sett i lys av at så stor andel av studentene trener og vurderer det som viktig, kan det være overraskende at få har prøvd anabole steroider. På den annen side kan de negative effekter av bruk av steroider være så kjent, at slik bruk ikke er aktuell. Hele 99 prosent av kvinnene og 97 prosent av mennene vurderte anabole steroider som helsefarlige.

Studentene var ikke like sikre på om anabole steroider bør bli forbudt. 22 prosent visste ikke hva de synes, og her var det like mange kvinner som menn som var usikre. Samlet sett mente seks prosent av studentene at det ikke bør bli forbudt. Ikke overraskende er det klart flere menn enn kvinner som ikke vil forby anabole steroider. 11 prosent av mennene, mens tre prosent av kvinnene mente det ikke bør forbys.

7.6 Oppsummering

- Hasjbruken noen gang har økt fra 1997 til 2006; bruk siste 12 måneder økte ikke.
- Bruken av kokain og ecstasy noen gang har også økt.
- Bruk av andre narkotiske stoffer ser ikke ut til å ha steget.
- Få har brukt narkotiske stoffer de siste 12 måneder, hasj er det vanligste stoffet.
- Ca en av 20 har brukt legale legemidler til rus noen gang
- Forsvinnende få har prøvd anabole steroider. Nesten alle vurderte anabole steroider som helsefarlige.

8 Pengespill

Internasjonalt er det gjort flere studier av studenters spill om penger. Både i Australia (Delfabbro et. al. 2006), New Zealand (Clarke 2003), Canada (Ladouceur et. al. 1994) og flere stater i USA (Engwall et. al. 2004; Winters et. al. 1998; Browne & Brown 1994; Lesieur et. al. 1991) har man funnet at et stort flertall av studentene (mellom 80 og 90 prosent) har spilt et eller annet pengespill i løpet av siste år. Også de norske studiene som finnes om pengespill viser en tilsvarende høy andel som har spilt siste år. I den største undersøkelsen som er foretatt av spillevanene i befolkningen som helhet (Lund og Nordlund 2003), svarer over 80 prosent at de har spilt siste år. I aldersgruppen 18-24 år, som det er rimeligst å sammenligne studentene med, er andelen som har spilt siste år litt under 81 prosent, og den er litt lavere blant kvinner (79 prosent) enn blant menn (82 prosent).

I undersøkelsen blant Oslo-studentene svarte bare halvparten at de hadde satset penger på spill i løpet av de siste 12 måneder. Dette framkom imidlertid ved et screening-spørsmål ("Har du satset penger på spill i løpet av siste år?") som ble stilt før en serie med spørsmål om ulike spill-typer, som f.eks. Lotto, tipping, oddsen, poker og andre spill på internett, spilleautomater, kortspill, terningspill, ulike hestespill, osv. Svarte man "Nei" på screening-spørsmålet, skulle man hoppe over spørsmålene om de enkelte spill. Dette er annerledes enn ved befolkningsundersøkelsen, der man gikk rett på spørsmålene om de enkelte spill. Ved å spørre detaljert om hver enkelt spilltype vil man få fram mer informasjon om spilling enn ved et screening-spørsmål (Lund og Nordlund 2003). Mange har nok svart "Nei" på screeningsspørsmålet uten å huske at de har kjøpt et skrapelodd eller en Lotto-kupong i løpet av året, noe de kunne kommet på ved direkte spørsmål om disse spilltypene. Undersøkelsene er derfor ikke sammenlignbare på dette punktet. Derimot er det grunn til å regne med at de som spiller mye vil være i den delen av utvalget som svarer "Ja" på screening-spørsmålet. Andelen med problemer i tilknytning til spill vil derfor ikke bli borte i screeningen.

Tabell 23 viser studentenes fordeling på de ulike spilltypene etter spillehyppighet. De som på screening-spørsmålet har svart at de ikke har satset penger på spill siste år inngår i venstre kolonne ("Ikke siste år") selv om altså ikke alle av disse er direkte spurt om dette.

Det framgår av tabellen at, med unntak av skrapelodd, spiller kvinnelige studenter klart mindre enn mannlige. Skrapelodd kjøper kvinnelige og mannlige studenter omtrent like mye av, og nesten ingen spiller dette så ofte som en gang i uken. Den største gruppen som kjøper skrapelodd kjøper det mellom en og ti ganger pr. år. Omtrent like mange spiller Lotto, tipping eller oddsen mellom en og ti ganger pr. år, og andelen blant kvinnene er omtrent like stor som blant mennene. Men det er en klart større andel av de mannlige studentene enn av de kvinnelige som spiller denne typen spill hyppigere enn ti ganger pr. år.

Tabell 23. Bruk av pengespill blant studenter. Prosent.

	Ikke siste år			1-10 g / året			1-3 g/ mnd			1-3 g/ uke			4-7 g/ uke		
	Kvinner	Menn	Samlet	Kvinner	Menn	Samlet	Kvinner	Menn	Samlet	Kvinner	Menn	Samlet	Kvinner	Menn	Samlet
Lotto, tipping, oddsen	66	56	62	28	30	29	4	10	6	2	4	2	-	0,5	0,2
Poker på internett	99	89	95	1	6	3	0,5	3	1	-	2	1	-	0,2	0,1
Andre pengespill internett	99	93	97	1	6	3	0,1	1	1	-	0,2	0,1	-	0,3	0,1
Spilleautomater	88	73	83	11	23	15	0,5	5	2	0,1	0,2	0,1	-	-	-
Skrapelodd	67	69	68	31	29	30	2	2	2	0,1	0,2	0,1	-	-	-
Kortspill, terningspill	95	71	87	4	23	11	0,4	5	2	-	0,5	0,2	-	-	-
Hestespill	97	92	95	3	8	4	-	0,3	0,1	-	0,2	0,1	-	-	-
Andre pengespill	99	96	98	1	4	2	0,2	-	0,1	-	-	-	-	-	-

Alle de andre spillene synes å ha en klart større appell til mannlige enn til kvinnelige studenter. Poker på internett spilles av ca fem prosent av studentene, og andre pengespill på internett av ca tre prosent. Disse spilltypene er imidlertid klart mannsdominert, og blant de som spiller på internett en gang pr. uke eller oftere, er det i dette bare menn. Hestespill er også klart mannsdominert, om enn ikke så utpreget som internett-spillene. Omtrent fem prosent av studentene har spilt hestespill siste år, de aller fleste av disse inntil ti ganger. Blant de i utvalget som spiller på hest oftere enn en gang pr. måned er det bare menn, men det gjelder bare 0,5 prosent av de mannlige studentene.

En langt større andel (18 prosent) spiller på automater. Også dette er klart mest utbredt blant de mannlige studentene; 28 prosent av mannlige, og 12 prosent av kvinnelige studenter har spilt på spilleautomat i løpet av siste 12 måneder. Denne mannsdominansen er enda tydeligere når det gjelder kortspill og terningspill om penger. Men svært få av studentene spiller på spilleautomat (0,1 prosent), eller spiller kort eller terning om penger (0,2 prosent), oftere enn tre ganger pr. måned.

8.1 Har studentene problemer med pengespill?

I tillegg til spørsmålene om type spill, og hvor ofte, stilte vi følgende tre spørsmål om problemer knyttet til spill om penger:

Har du noen gang måttet øke innsatsen for å beholde spenningen og gleden ved spillet?

Har du noen gang løyet for din familie eller for andre for å skjule hvor mye du spiller?

Har du noen gang fått økonomiske problemer på grunn av pengespill?

De to første av disse spørsmålene er hentet fra et større instrument som skal måle pengespillproblemer (NODS). De utgjør det såkalte "Lie/bet questionnaire" og er ansett for å være de to mest sentrale spørsmålene i NODS, i betydningen at et "Ja" på begge disse spørsmålene er en sterk indikasjon på pengespillproblemer. Det er antatt at "Lie/bet" har stor grad av sensitivitet og spesifisitet, dvs. at man med disse to spørsmålene vil kunne fange opp de fleste med pengespillproblemer (slik dette defineres i

NODS) og samtidig ikke få med særlig mange som ikke har slike problemer (Johnsen et al 1997).

Ni av studentene (0,5 prosent) i utvalget har svart bekreftende på begge Lie/bet-spørsmålene. Av spillerne utgjør disse 1,1 prosent. Åtte av de ni er menn. Forutsatt at de har svart sant er det sannsynlig at disse ni har, eller har hatt, problemer med sin spilling. To av disse har imidlertid svart at de bare spiller Lotto, tipping, oddsen, o.l. inntil ti ganger i året, og ingen av disse har spilt andre spill i løpet av siste år. Noen av de som sier de har spilleproblemer har altså en spilleaktivitet blant de laveste av de som overhodet sier de har spilt siste år. Dette kan ha sammenheng med at Lie/bet-spørsmålene gjelder ”noen gang”, dvs. en eller annen gang i livet, mens spørsmålene om spilleaktiviteten gjelder siste 12 måneder. De som har indikasjoner på spilleproblemer selv om de spiller påfallende lite, kan altså ha hatt problemene tidligere, men har blitt kvitt dem.

4,6 prosent av studentene (9,9 prosent av mennene, 1,7 prosent av kvinnene) svarte bekreftende på ett av lie/bet-spørsmålene. Flest svarte bekreftende på spørsmålet om de har måttet øke innsatsen for å beholde spenningen (4,1 prosent), mens en langt lavere andel (0,5 prosent) svarte bekreftende på spørsmålet om de hadde løyen for å skjule hvor mye de spiller. Av de som har spilt i løpet av siste år har drøyt 9 prosent svart bekreftende på ett, og 1,1 prosent på begge, lie/bet-spørsmålene.

Tabell 24. Andel som har spilt de aktuelle spillene siste 12 måneder og andelen av disse som svarer ”ja” på ett og to av lie/bet- spørsmålene. Prosent.

Spilltype spilt siste 12 mnd.	% som har spilt siste år	% av spillerne med 1 lie/bet	% av spillerne med 2 lie/bet
Lotto, tipping, odds, o.l.	37,5	8,7	1,1
Poker på internett	4,8	33,8	3,8
Annet pengespill på intern.	3,2	40,7	7,4
Spilleautomat	17,3	14,7	1,7
Skrapelodd	32,4	8,2	0,9
Kort/terningspill m. penger	13,4	20,4	2,3
Hestespill (V5, V75, o.l.)	4,6	13,2	3,9
Andre pengespill	2,3	26,3	0,0
Ett el. annet pengespill	49,9	9,3	1,1

I tabell 24 har vi vist andelen som har spilt de ulike typene pengespill i løpet av siste år, samt andelen av disse som har svart bekreftende på henholdsvis et eller begge lie/bet-spørsmålene. De mest populære spillene

synes å være Lotto, tipping, oddsen, o.l. eller skrapelodd. Samtidig ser vi at dette er spill som har lavest andel med bekreftende lie/bet-svar. Det er imidlertid neppe disse spillene i seg selv som har ført til de indikasjonene på avhengighet og problemer som angis av lie/bet-spørsmålene, da de regnes som de minst problemskapende. De som har svart bekreftende på ett eller begge lie/bet spørsmålene blant de som spiller Lotto, tipping, oddsen, skrapelodd, og lignende, er i hovedsak personer som i tillegg (eller først og fremst) spiller andre og mer avhengighets- og problemskapende spill.

Ca 17 prosent og over dobbelt så høy andel blant menn som blant kvinner, har spilt på pengeautomat i løpet av siste 12 måneder. Av disse har 15 prosent svart bekreftende på ett av lie/bet-spørsmålene, mens knapt 2 prosent har svart bekreftende på begge. Hestespill er det langt færre som spiller, men andelen som svarer bekreftende på ett lie/bet-spørsmål er omtrent like stort som for automatspillere. Andelen som svarer bekreftende på begge lie/bet-spørsmålene er imidlertid over dobbelt så stor som for automatspillerne.

Kort- og terningspill om penger synes også å være populært blant studentene, og særlig de mannlige. Det synes også som at denne spilltypen lett fører til at man får lie/bet-indikasjoner på problemer. Særlig er det vanlig å oppleve at man må øke innsatsen for å få samme spenningen i spillet.

Pengespill på internett (poker eller annet) er det ikke så veldig mange som driver med, men det er i all hovedsak menn. Slike spill synes også å være de mest problemskapende av spilltypene, bedømt etter lie/bet-svarene. Dette er også spilltyper som ekspanderer raskt i spillemarkedet.

Hva som skjuler seg under betegnelsen ”andre pengespill” er vanskelig å si, men den lille gruppen som spiller slike spill er så å si uten unntak sterkt involvert i annen spillevirksomhet også. Det er også i denne gruppen svært mange som har svart bekreftende på ett av lie/bet-spørsmålene, men ingen har svart bekreftende på begge.

14 av studentene i utvalget opplyser at de har fått økonomiske problemer av pengespill en eller flere ganger. De fleste (12) av disse har bare opplevd dette en gang. Av de som svarte ”Nei” på begge lie/bet-spørsmålene var det bare 0,3 prosent som hadde fått økonomiske problemer av spillingen, mens denne andelen steg til 8 prosent for dem som svarte bekreftende på

ett av lie/bet-spørsmålene, og til 44 prosent for dem som svarte bekræftende på begge. Selv om disse prosenttallene er svært usikre (særlig det siste), siden prosentbasen er liten, så er likevel dette en klar indikasjon på at økonomiske problemer er et vanlig problem for spilleavhengige, og ofte det alvorligste problemet som følge av spillingen.

Vi har også sett litt på hvordan spilling samvarierer med andre typer adferd med et skadepotensiale, som f.eks. alkoholbruk og røyking. Vi fant en svak korrelasjon mellom antall ganger man har spilt pengespill siste år og det beregnede årlige alkoholkonsumet, men mye av dette skyldes den generelle sammenhengen at kvinner både spiller og drikker mindre enn menn. Når vi så på korrelasjonene for hvert kjønn, ble ingen av dem statistisk signifikant forskjellig fra null. En enkel F-test (variensanalyse) ga imidlertid en signifikant sammenheng mellom antall bekræftende lie/bet-svar og alkoholkonsum. De som hadde svart bekræftede på begge lie/bet-spørsmålene drakk i gjennomsnitt ca dobbelt så mye som de som svarte "nei" på begge spørsmålene. De som svarte bekræftende på et lie/bet-spørsmål lå mellom disse gruppene i alkoholkonsum.

Bare ti prosent av studentene svarer at de røyker daglig (se kap.9). Blant disse var det en klar sammenheng med spilleadferd. De som røykte minst (1-10 sigaretter daglig) spilte pengespill i gjennomsnitt ca en gang i måneden. De som røykte 11-20 sigaretter daglig spilte i snitt knappe to ganger per måned, og de som røykte mer enn 20 sigaretter daglig spilte i snitt tre ganger per måned. Det siste tallet er svært usikkert siden det bare var ni studenter i dette utvalget som røykte over 20 sigaretter per dag. Likevel gir dette en indikasjon på at røyking og spilling til en viss grad samvarierer, men man skal huske at det er langt flere som spiller enn som røyker, og også blant ikke-røykerne er det mange som spiller mye (gjennomsnittlig omtrent som de som røyker mellom en og ti sigaretter daglig) og har indikasjoner på spilleproblemer.

9 Tobakksrøyking og snusbruk

I et 50 års jubileumsintervju fra 1966 med en av stifterne av Den Norske Antitobakksforening i 1916, minnes overingeniør Gabriel Frøholm sin studenttid på denne måten:

”I Studentsamfundet var nokre av professorane aktive både med øldriking og tobakksrøyking. Ein kunne då ikkje vente anna enn at studentane prøvde å fylgje etter dette føredømet. Mest på kvart møte låg tobakksrøyken som ei tett skodde i Studentsamfundet. Av denne grunn – og avdi det ikkje nytta å ta opp arbeidet mot tobakken og alkoholen mot eit fanatisk fleirtal – melde eg meg snart ut av Studentsamfundet”.

(Frøholm 1966; 2: 27).

En studentundersøkelse fra 1969 bekrefter at omfanget av røykende studenter har vært høyt ved Universitetet i Oslo: 69 prosent kvinner og 72 prosent menn hadde røyk tobakk (Hjort 1971).

9.1 Røyking

Tabell 25 viser ingen signifikante forskjeller i utbredelsen av røyking mellom kvinnelige og mannlige studenter. Det ble heller ikke observert aldersmessige ulikheter i røykevaner. Sammenlignet med tilsvarende aldersgrupper i den generelle befolkningen (21 prosent) utgjorde prevalens av daglig røyking i studentpopulasjonen (10 prosent) mindre enn halvparten. Forskjellen til normalbefolkningen bekrefter at det er en sosial gradient i røykemønsteret i Norge. Andre undersøkelser har vist at personer med kort utdanning sysselsatt i manuelle yrker er kraftig overrepresentert blant dagligrøykerne (Lund & Lund 2005). Mønstret trer fram allerede i videregående skole der innslaget av dagligrøykere er mye lavere blant elever på allmennfaglig enn blant elever på yrkesfaglig studieretning (Østhus et al 2007).

Andel av-og-til-røykere i studentpopulasjonen (22 prosent) var en del høyere enn i tilsvarende aldersgrupper i befolkningen (14 prosent). Typisk for denne lavintensive formen for tobakkskonsum er at forbruket skjer i tilknytning til fest og sosialt samvær – særlig i helgene (Lund & Lindbak 2004). Også andre undersøkelser har vist at den sosiale gradienten som eksisterer for dagligrøyking ikke gjenfinnes for av-og-til røyking.

Tabell 25. Røykevaner blant studenter i 2006. Prosent.

	Kvinner (N=1057)	Menn (N=594)	Alle (N=1651)
Røyker daglig	10	10	10
Røyker av og til	22	21	22
Sluttet å røyke	18	18	18
Aldri røykt	50	51	51
SUM	100	100	100

Undersøkelsen avdekket store forskjeller i røykevaner etter fakultetstilhørighet. Dagligrøyking var minst utbredt blant studenter ved det medisinske fakultet (tre prosent). Studenter ved mat.nat (fem prosent) og jus (syv prosent) var i en mellomposisjon, mens flest røykere fantes ved det samfunnsvitenskapelige (12 prosent) og det humanistiske fakultet (14 prosent). Ulikhetene mellom fakultetene var mindre for av-og-til-røyking, men også der lå studenter ved det humanistiske fakultet høyest.

I 1997 var spørsmålsstillingen om tobakksvaner så forskjellig at en periodisk sammenligning for røykestatus ikke ble meningsfull. I følge HELT-rapporten (Olsen 2006) hadde andelen røykfrie studenter økt fra 70 prosent i 2003 til 74 prosent i 2005. Andelen dagligrøykere var redusert fra 13 prosent til 10 prosent i perioden.

9.2 Snusbruk

Det er oppsiktsvekkende at hele 12 prosent av de kvinnelige studentene bruker snus daglig (en prosent) eller av og til (11 prosent) (tabell 26). Innslaget er mer enn dobbelt så høyt som i tilsvarende aldersgrupper for kvinner i normalbefolkningen (Lund & Lindbak 2007). Denne forskjellen til normalbefolkningen indikerer at snusbruk er i ferd med å spre seg i kvinnepopulasjonen. I følge diffusjonsteori (Rogers 1983) har studenter de sosiale og demografiske karakteristika ved seg som vanligvis kjennetegner piloter (tidlig-adoptører) i spredningsforløp av nye trender. Snusbrukerne blant kvinnestudentene kan fungere som spredningsagenter for snus til andre kvinnegrupper. I en undersøkelse blant studenter ved Universitetet i Bergen fant Åstrøm et al (2007) at 9 prosent av kvinnene brukte snus.

Blant mannlige studenter lå andel snusbrukere omtrent på samme nivå som i gjennomsnittsbefolkningen for disse aldersgruppene (Lund & Lindbak 2007). Likheten til normalbefolkningen indikerer, ifølge

spredningsteorier, at snusbruk der allerede har gjennomløpt den spredningsfase som nå preger kvinnebefolkningen. Undersøkelsen ved Universitetet i Bergen fant samme innslag av snusbrukere blant mannlige studenter (28 prosent) som ved Universitetet i Oslo (28 prosent).

Tabell 26. Bruk av snus blant studenter i 2006. Prosent.

	Kvinner (N=1019)	Menn (N=583)	Alle (N=1602)
Daglig snusbruk	1	11	5
Snusbruk av og til	11	17	13
Sluttet med snus	3	10	6
Aldri brukt snus	85	62	77
SUM	100	100	100

Det er interessant å merke seg at utbredelsen av snus (daglig og av og til) var noenlunde jevnt fordelt på studentene ved de ulike fakultetene. Det nest høyeste innslaget av snusbrukere var faktisk ved det medisinske fakultet. Blant kommende leger brukte 31 prosent av mennene og 17 prosent av kvinnene snus. Da vi må forutsette at medisinerstudentene nok er de som i størst grad burde være opplyst og opptatt av helserisiko, illustrerer funnet at snus kanskje har et omdømme som et langt mindre farlig tobakksprodukt enn sigaretter. Dette ble også vist i undersøkelsen blant Bergens-studentene (Åstrøm et al 2007).

9.3 Kombinasjonsbruk snus og røyk

Blant daglige snusbrukere var det et flertall på 56 prosent som oppgav at de aldri røykte sigaretter. Kun ni prosent av snusbrukerne røykte daglig, mens 35 prosent røykte av og til. Innslaget av røykere blant av-og-til-brukere av snus var vesentlig høyere. I denne gruppen røykte 23 prosent daglig, mens 35 prosent røykte av og til.

I Norge har det nylig versert en debatt om hensiktsmessigheten ved bruk av snus som metode for røykeavvenning (Lund 2007). Undersøkelser har vist at snus benyttes som røykesluttmetode i større grad enn de nikotinholdige legemidlene (plaster, tyggegummi og nasalspray). Dette til tross for at helsemyndighetene fraråder all bruk av snus. Det er imidlertid uvisst hvor vellykket snusbruk er ved røykeslutt.

Vår undersøkelse viser at slutteraten (som er den prosentandel de forhenværende røykerne utgjør av alle personer som røyker nå eller har røykt tidligere) blant daglige snusbrukerne (53 prosent) var mye høyere enn i den gruppen studenter som aldri hadde brukt snus (34 prosent). Dette er en indikasjon - men ikke et bevis - på at eksistensen av snus kan ha betydning for røykenivået i en befolkningsgruppe. Lignende funn er også observert i ulike befolkningsgrupper i Sverige (Ramström & Foulds 2006, Gilljam & Galanti 2003, Rudo et al 2002).

9.4 Kombinasjonsbruk tobakk og alkohol

I kapittel 5 ble det redegjort for en risikoskala for alkoholrelaterte helseskader kalt AUDIT (Alcohol Use Disorder Identification Test). Skalaen er sammensatt av 10 spørsmål som fanger opp grad av risiko i forhold til forbruksmønster, ubehag og konsekvenser av alkoholinntak. Desto høyere skåre på denne skalaen, jo større er sannsynligheten for at studentene har eller kan få en alkoholvane forbundet med risiko. Tabell 27 viser at skåre på AUDIT-skalaen varierte etter studentenes røykestatus. Høyest skåre ble registrert blant dagligrøykerne, mens skåre deretter falt monotont desto mindre intensiv røykestatus studentene hadde. Det samme mønsteret ble observert både for kvinner og menn. Når det gjaldt snus, viser tabellen at menn som nå eller tidligere var snusbrukere, hadde et mer risikobetont alkoholforbruk enn menn som aldri hadde brukt snus.

Tabell 27. Gjennomsnittlig skåre på AUDIT- skala etter røykestatus og kjønn. Studenter 2006.

Forbruksintensitet	Røyking		Snusbruk
	Kvinner	Menn	Menn
Daglig	9,2 (N=101)	11,6 (N=58)	11,3 (N=66)
Av og til	7,7 (N=226)	10,5 (N=124)	11,4 (N=95)
Sluttet	6,9 (N=186)	9,0 (N=105)	10,0 (N=57)
Aldri brukt	5,0 (N=530)	7,4 (N=299)	7,4 (N=357)
Alle	6,3 (N=1043)	8,8 (N=586)	8,8 (N=575)

9.5 Tobakksbruk og andre forhold

Undersøkelsen avdekket også at studentenes tobakksbruk varierte med en rekke andre livsstils faktorer. I kapittel 8 ble det vist at røyking og spilleatferd samvarierte, mens kapittel 9.4 viste at tobakksbruk også hang sammen med alkoholvaner. I tillegg fant vi en negativ sammenheng mellom røyking og treningsintensitet, som ikke ble gjenfunnet for snusbruk og trening. Røykerne var signifikant mindre treningsaktive enn de røykfrie studentene, mens snusbrukerne var signifikant mer treningsivrige enn de snusfrie studentene.

I kapittel 4 går det fram at alkoholbruk i liten grad korrelerte med selvrapportert grad av angst depresjon blant studentene. Dette var ikke tilfellet for røyking. Målt på en mye brukt indeks for angst og depresjon (HSCL-5), økte skåre med grad av røykeintensitet. Dette ble ikke gjenfunnet for snusbruk.

10 Svar på prosjektets sentrale problemstillinger

- **Skiller studentenes drikkemønster, alkoholkonsum og bruk av rusmidler seg fra den norske befolkningens drikkemønster for øvrig?**

Studentene samlet følger trenden i befolkningen generelt ved at avholdenhet som livsstil er i ferd med å bli et marginalt fenomen. Tradisjonelt i Norge har kvinnene alltid hatt en høyere andel avholdende enn menn. De kvinnelige studentene utmerker seg i denne sammenheng alkoholhistorisk ved å gå forbi mennene når det gjelder andel drikkere av alkohol.

Fordi de er unge, og bor i Oslo, er studentene en av de mestdrikkende gruppene i Norge. Samtidig er det grupper som har et høyere totalkonsum av alkohol enn studentene. For eksempel drikker unge menn boende i Oslo, som er i arbeid med relativt god inntekt, mer enn studentene (Horverak & Bye 2007). Som gruppe ser studentene ut til å drikke gjennomsnittlig mer sammenlignet med befolkningen i Norge som helhet, men en kan ikke konkludere med at de drikker mer enn jevnaldrende i Oslo³⁶.

Studentene over 25 år skiller seg fra jevnaldrende i befolkningen ved at de tenderer til høyere konsum (også høyere enn sine jevnaldrende i Oslo), og de mannlige studentene over 25 år drikker i gjennomsnitt like mye som de yngste studentene. De kvinnelige studentene i slutten av 20 årene og begynnelsen av 30 årene drikker noe mindre enn de yngste studentene, men også de opprettholder et gjennomsnittlig høyt alkoholkonsum sammenlignet med jevnaldrende i befolkningen.

Studentene følger de unges utvikling i befolkningen ved at de oftere drikker seg fulle. Når det gjelder hvor ofte og hvor stor andel av alle drikkesituasjoner studentene høykonsumerer alkohol (mer enn 4

³⁶ Fordi målemetodene for alkoholkonsum ikke har vært identiske for SIRUS undersøkelsene som studentundersøkelsene er blitt sammenlignet med, må dette tolkes kun som tendenser.

halvlitere) utmerker gruppen 25 til 29 år seg ved å stå for den største økningen. For den eldre gruppen studenter gjør dermed studentkonteksten seg mer gjeldende som årsaksfaktor for høyt alkoholkonsum og høykonsumdriking. De tillater seg i større grad en fuktigere livsstil i denne perioden av livet, enn hva jevnaldrende med mer forpliktelser gjør.

Studenter som gruppe drikker mer øl en befolkningen for øvrig (Horverak & Bye 2007), men når de får spørsmålet om hva de oftest drikker svarer mennene øl og kvinnene vin. Her speiler de kjønnsforskjellen som har utviklet seg i den norske befolkningen.

Når det gjelder bruk av illegale stoffer, ser de ut til å ligge over ungdom på landsbasis, men relativt tilsvarende jevnaldrende unge i Oslo.

- **Har studentene endret sitt drikkemønster, alkoholkonsum og sin bruk av rusmidler siden 1997?**

Studentene i 2006 drakk ikke oftere, men de drakk mer ved hver drikkesituasjon, og drakk seg oftere full enn i 1997. Det er de kvinnelige studentene som økte både sitt forbruk og andel høykonsumdriking mest. I 1997 fulgte studentene de unge i befolkningen for øvrig ved at alkoholkonsumet var størst for de yngste studentene og det sank jo eldre studenten var utover i 20 årene. De eldre studentene i 2006 fulgte i stor grad tilsvarende konsumnivå og høykonsumfrekvens som de yngste studentene. Spesielt gjaldt dette for de mannlige studentene.

Antall høykonsumdrikkesituasjoner i året økte med 62 prosent for kvinner, og 31 prosent for menn. Mens andelen høykonsumdriking av siste fire ukers drikkesituasjoner økte med 42 prosent for kvinner, og 26 prosent for menn.

Andelen studenter som hadde prøvd hasj økte med 20 prosent, andelen som hadde prøvd ecstasy fordoblet seg (fra 2-4 prosent) og andelen som hadde prøvd kokain hadde nesten tredoblet seg (fra 3-8 prosent) fra 1997 til 2006.

- **Driker studentene farlig mye?**

Når det gjelder risiko for helseskader, var det overraskende mange som kom inn i høy eller alvorlig risiko for helseskader på grunn av høyt alkoholkonsum og drikkemønster. Fire av ti kvinner (40 prosent) og en av

tre menn (33 prosent) hadde høy- eller alvorlig risiko for å utvikle helseskader. Økningen av andel høykonsumdriking blant studenter gir også grunn til bekymring. 37 prosent av studentene hadde i løpet av studietiden opplevd "blackouts". Kraftig beruselse øker risikoen for akutte skader, seksuelle overgrep, vold og andre negative opplevelser. Nesten halvparten (45 prosent) av drikkesituasjonene til de yngste mannlige studentene som hadde drukket siste måneden var høykonsuminntak. Tilsvarende hadde de yngste kvinnelige studentene gjennomsnittlig et høykonsuminntak nesten hver tredje gang de drakk alkohol. Det er forventet at de aller fleste reduserer sitt forbruk når de ytre rammene endres, og forpliktelsene i møte med arbeid, familie og barn møter dem.

- **I hvor stor grad er det sammenheng mellom studentenes holdninger til alkohol og konsum?**

Her var resultatene nokså entydige. Jo mer positive studentene var til alkohol, jo mer drakk de. Dette gjaldt både menn og kvinner. (Se også neste punkt).

- **Hvor stort er omfanget av negative opplevelser studentene har opplevd som følge av alkoholbruk og har dette endret seg siden 1997?**

Studentene hadde i stor skala opplevd negative opplevelser som følge av både eget og andres alkoholkonsum. Nesten to av ti (18 prosent) hadde noen gang vært utsatt for skade eller ulykke. Tilnærmet tre av ti kvinner (28 prosent) og fire av ti menn (41 prosent) hadde vært innblandet i krangel i forbindelse med driking. Åtte prosent kvinner og 21 prosent menn hadde i løpet av livet vært utsatt for alkoholrelatert vold. En del av disse hendelsene hadde skjedd før studietiden.

Til tross for økning i totalkonsum og høykonsumdriking var studentenes selvrapporterte omfang av alkoholrelaterte negative følger uendret når det gjaldt ubeskyttet sex, skader/ ulykker, krangel og slossing fra 1997 til 2006. En noe mindre andel studentene enn i 1997 oppga å ha hatt "blackouts", skulket undervisning, fått kritikk for drikkingen sin og færre oppga å ha gjort straffbare handlinger i alkoholpåvirket tilstand. Nedgang var det også i andelen studenter som syntes festene ble ødelagt av andres beruselse, og omfanget av uønsket seksuell oppmerksomhet og alkoholrelatert vold hadde sunket. Ingen negative følger knyttet til eget eller andres

alkoholkonsum viste økning fra 1997 til 2006. (Jfr. pkt. 5.4 om mulige årsaksforklaringer til dette).

- **Kan negative opplevelser som følge av alkoholbruk knyttes til studietiden og studentenes skjenkesteder spesielt?**

En stor andel av studentenes negative opplevelser var knyttet til studietiden, men det var ingen hendelser som utpekte seg som spesielt knyttet til studentlivet. Det er selvfølgelig at jo eldre studentene blir, jo mer sannsynlig er det at de har opplevd en del negative hendelser i fylla, eller på grunn av andres fyll. Men studentene oppga i liten grad studentsteder som åsted for slike negative opplevelser. Her har vi riktignok ikke hatt spesifikke spørsmål nok, til å kunne konkludere klart.

- **Hvor stort er omfanget av bruk av pengespill, og er det mange studenter som kan karakteriseres som problemspillere?**

Halvparten av studentene svarte at de hadde satset penger på spill i løpet av siste 12 måneder. Det er vanskelig å sammenligne med en undersøkelse av hele befolkningen (Lund & Nordlund 2003), men ingenting tyder på at studenter spiller om penger oftere enn andre i omtrent samme alder, snarere vesentlig sjeldnere. Ni av respondentene (0,5 prosent) svarte bekreftende på to spørsmål som kan indikere at de hadde, eller hadde hatt spilleproblemer (lie/bet). Sammenlignet med omtrent samme aldersgruppe i den landsomfattende undersøkelsen av befolkningen ser det ut til å være færre med spilleproblemer blant studentene. Det var nesten utelukkende mannlige studenter som hadde indikasjoner på spilleproblemer. De som spilte på hest eller ulike pengespill på internett hadde oftere indikasjoner på spilleproblemer enn andre. 14 studenter i utvalget sa de en, eller flere ganger i løpet av livet, hadde fått økonomiske problemer av pengespill.

- **Bruker studenter anabole steroider?**

Til tross for at de aller fleste studentene så det som viktig å trene og holde seg i form, hadde svært få prøvd anabole steroider (kun 5 mannlige studenter).

11 Noen avsluttende refleksjoner fra prosjektleder³⁷

11.1 Studentperiodens liminalitet

Møte med studenttilværelsen, massen av studenter, pensumlister, forelesningsrekker og eksamenstidspunkter kan oppleves overveldende og skremmende, men for mange også inspirerende og befriende; - Endelig får de velge å studere det de selv synes er mest interessant, og treffe likesinnede i kollokviegrupper og ulike studentforeninger. - Endelig flytte fra foreldrenes oppsyn. Studentperioden representerer en liminal epoke i manges liv. Liminalitet er en tilstand hvor en befinner seg i en ikke-lenger-og-ikke-ennå-situasjon. Begrepet liminalitet kommer fra ritualteorien i antropologi (Van Gennep 1960). Overgangritualer hjelper medlemmene av et samfunn fra en status til neste gjennom ulike former for ritualer. I midten av slike ritualer hvor en for eksempel ikke lenger har status som barn, men ikke enda har fått sin nye status som voksen, befinner en seg i en liminal fase. Grenser utviskes, eller utvides i en slik fase, og vanlige samfunnsnormer settes gjerne på prøve, eller blir stilt spørsmålsteget ved (Turner 1969). Mange av studentene er i en ikke-lenger-ungdom-og-ikke-ennå-voksen-situasjon. Den friheten som ligger i det liminale hvor mer er lov, fordi det er en form for unntakstilstand, gir muligheter som studentene i stor grad benytter seg av. Studentene som en gruppe utmerker seg ved å ikke følge aldersutviklingen ellers i samfunnet når det gjelder alkoholkonsum. En singel mannlig student uten barn drikker gjennomsnittlig like mye om han er i begynnelsen av 20 eller 30 årene. Studentkonteksten muliggjør en livsstil, et alkoholkonsum og trolig også en hasjbruk som ikke er like enkel å opprettholde når de ytre rammene endres og krav om oppmøte hver morgen til arbeidsstedet inntreffer. Studenter som er over 30 år har sannsynligvis tatt en pause fra arbeidslivet.

³⁷ Jeg er utdannet sosionom og sosialantropolog, og har fra 2005 vært tilknyttet Studentrådgivningen i SiO. De siste to årene har jeg bl.a. vært med å lede grupper for kvinnelige studenter med spiseforstyrrelser. Fra februar 2006 har jeg vært prosjektleder for Studenter og Rus i regi av SIRUS, og leder nå "Studentnettverket" i SiO. Det er et 3-årig prosjekt (finansiert av Helse og Rehabilitering) med formål å forebygge isolasjon og mistrivsel blant studenter ved UIO. Videre sitter jeg i arbeidsgruppen for et forebyggende rusprosjekt igangsatt av Studenthelsetjenesten i SiO.

Denne undersøkelsen sier ingen ting om deres alkoholkonsum tidligere da de var i jobb, men at de som studenter følger normene til studentene.

Mange vil kunne se tilbake på sin egen studenttilværelse og nettopp unnskyldte en del uvettige handlinger med studentkonteksten³⁸. Forståelsen av studenttilværelsen som en ekstraordinær periode i folks liv kan forklare noe hvorfor alkoholkonsumet er så høyt for denne gruppen. De er unge og er en del av en ungdomskultur i Oslo hvor det drikkes mye. Samtidig er det viktig å påpeke at andre grupper i det norske samfunnet, som for eksempel unge menn med høy inntekt, drikker mer enn studentene (Horverak & Bye 2007).

11.1.1 Større forventningspress?

Studenter er hungrige på opplevelser og moro. De vil lykkes, de vil delta og føle seg inkludert i et felleskap. Her skiller de seg ikke fra ungdommer og unge voksne ellers i samfunnet. Studentrådgivningen har årlig samtaler med 7-800 personer. Som tidligere studentrådgiver har jeg fått noe innblikk i hva studentene sliter med av emosjonelle, relasjonelle, studiemessige, økonomiske og praktiske problemer. Mange har høye forventninger til sine egne prestasjoner innenfor academia. I tillegg har de forventningene de tror, eller vet, foreldrene stiller til dem. Men det er ikke uvanlig at studentene selv trekker frem venner som den verste trusselen for sitt omdømme, når eksamen nærmer seg, pensum ikke helt er gjennomlest, og redselen for sensorenes blick innhenter dem. De sammenligner sine karakterer med hverandre, og innenfor noen studentmiljøer er karakterer avgjørende for om du blir vurdert med i den innerste krets. Å tilhøre den intellektuelle elite kan sammenlignes med toppidrett. Det kreves ekstremt mye for å bli en vinner, og bak en toppidrettsutøver er hundrevis av tapere som aldri nådde helt opp. Allikevel er det for det fleste ikke et mål å bli en del av denne eliten, men heller klare å håndtere alle utfordringene studentlivet byr på.

11.1.2 Større totalbelastning?

I tillegg til å holde tritt med forelesninger, pensum, gjerne en deltidsjobb og ikke minst trening, kommer vanlige psykiske belastninger som de fleste unge voksne før eller siden møter. Noen kommer til Studentrådgivningen med sin første store kjærlighetsorg, mens andre oppdager først når de flytter hjemmefra hvor forbannet de er på mor eller far. Andre lengter hjem, føler seg ensomme og synes alle andre ser mer vellykkede, populære

³⁸ Russetiden er også en slik kontekst.

og glade ut. Noen har blitt forsinket i studiene på grunn av sykdom, og kommet på kant med Lånekassen fordi de ikke har satt seg inn i regelverket. Andre fikk ikke den jobben de hadde regnet med, og regningene begynner å ta overhånd. Selv om det ikke har skjedd ofte, gjør inntrykk når studenten kommer med en bærepose full av ubetalte regninger på grunn av spilleproblemer. Denne undersøkelsen kan imidlertid ikke dokumentere spilleproblemer i stor skala blant studentene.

Som student er det ikke nok å klare studiene, men helst skal du også som ungdom flest, se bra ut. I tillegg skal de være oppdatert på en rekke medier som fungerer som tidstyver fra tiltenkt lesetid. Mange bruker timesvis daglig på e-post, chatting, nettsurfing og Facebook. Mobilen blir sjeldent slått av. Det er morsomt å være oppdatert og føle seg inkludert, vondt å føle seg utestengt.

11.1.3 Spiseforstyrrelse og rusmidler

Som gruppeleder for kvinnelige studenter med spiseforstyrrelser har kravene en del kvinner setter til seg selv både akademisk, kroppslig og relasjonelt slått meg som umenneskelige. Kvinnene i disse gruppene jobber grenseløst mye både med fag og ved siden av studiene. Ukens treningsøkter skal også krysses av i almanakken. Mange kjenner ikke når kroppen trenger hvile eller mat. Det synes ikke godt fysisk på dem, for kontrollen glipper innimellom når de blir overmannet av behovet for mat. De er de snille jentene som ikke sier nei når venner ber om hjelp. De lytter, trøster, hjelper og drar etterpå hjem og kaster opp i all hemmelighet. Ut fra erfaring fra dette arbeidet vil jeg hevde at skoleflinke, plikttoppfyllende jenter har en spesiell sårbarhet for utvikling av spiseforstyrrelser³⁹. Mange av dem sammenligner selv spiseforstyrrelsen med rusmiddelavhengighet. Det gir dem en form for rus det er vanskelig å kutte ut. Det er ikke uvanlig at disse kvinnene også benytter alkohol eller andre rusmidler i håp om å få koblet av, - få en pause, fra den ellers strenge selvkontrollen for en stund⁴⁰. (jfr. Nøkleby & Lauritzen 2006).

³⁹ Jeg har vært så heldig å få arbeide sammen med Anne Karine Lie i ledelsen av disse gruppene. Hun har 13 års erfaring på dette feltet og har til sammen hatt 19 grupper i løpet av disse årene. Tilbudet består av gruppemøter hver 14. dag over to år.

⁴⁰ "Det hender jeg gleder meg til å drikke til helga, for da får jeg endelig slappet av og får meg en pause" sitat fra kvinnelig student, deltaker på gruppe for jenter med spiseforstyrrelser ved Studentrådgivningen i SiO, våren 2007.

11.1.4 Alkoholens tabu

Studentlivet har krav om konformitet som samfunnet for øvrig når det gjelder bruk av alkohol. Det drikkes ikke først og fremst for å nyte alkohol (for eksempel til mat), men for å oppleve rusen. Alkohol er i norsk kontekst først og fremst et rusmiddel (Horverak & Bye 2007). Dette gjelder i ekstra stor grad for studentene. De er den gruppen som oftest blir beruset og har høyest andel av beruselsessituasjoner i løpet av et år (ibid). Høyt alkoholkonsum til tross er det bemerkelsesverdig sjeldent at studenter tar kontakt med Studentrådgivningen på grunn av konsekvenser av dette. - Det være seg økonomiske, sosiale, emosjonelle eller helsemessige konsekvenser. En kort spørreundersøkelse på Studenthelsetjenesten gav tilsvarende resultat. Enkelttilfeller er det, men det er ikke ofte og bekymringsfullt mange. De finnes sannsynlig i større grad enn hva som blir registrert. Dette fordi de kan komme med psykiske og sosiale tilleggsbelastninger som følge av høyt alkoholkonsum, uten å måtte forklare årsaken. Mange har tapt en sosialt stabiliserende struktur ved å ha flyttet fra foreldre og nærmiljø, og kan samtidig ha store forventninger til seg selv om hvordan de skal takle studentlivet. Det er vanskelig nok å be om hjelp, om en ikke i tillegg må fortelle at det skyldes skader i fylla eller konsekvenser av høyt forbruk over tid.

Alkoholproblem er et sterkt tabuisert område ikke bare studentene imellom, men også i norsk offentlighet. Det kan fleipes mye om hvor bakfull og dårlig man kan være dagen derpå blant studentene, men det skal håndteres. Det forventes at en skal klare livet for øvrig også, en skal klare eksamen, klare det sosiale spillet, klare deltidsjobben og berolige foreldrene med at alt går bra. Dette gjelder like mye ved bruk av illegale rusmidler for studentene. En kan også tenke seg at manglende kunnskap om skadevirkninger kan føre til at konsentrasjonsproblemer på lesesalen, problemer med å få gjort unna hverdagslige ting eller angstanfall ikke blir satt i sammenheng med hasjmisbruk over tid.

11.1.5 Er studentlivet en sammenhengende fest?

Som vist ovenfor oppleves studentlivet for mange overhode ikke som en fest selv om det festes mye. Tallene for frafall fra Universitetene vitner om at universitetsstudier blir for tøft for mange unge (Hovdhaugen & Aamodt 2005). Heldigvis viser trivselsundersøkelser blant studentene ved UiO at det store flertallet trives som student (Studentspeilet 2006, Mogård 2003, Olsen 2006). Som denne rapporten også har påpekt er det ikke påvist noen sammenheng mellom de som sliter psykisk og høyt alkoholkonsum. Tvert imot kan det se ut som at de som er bekymringsløse studenter

drikker mye og de har gode grunner til det. Studentene har både motiv og anledning til å drikke ofte. Et motiv er at det er nå eller aldri, (jfr. punktet ovenfor om liminalitet). Det er nå de er frie fra forpliktelsene som kommer senere. De har anledningen fordi de kan skulke en forelesning dagen derpå og denne rapporten har vist at de gjør det. Fordi en del studenter reiser til hjemstedet sitt i helgene, blir studentarrangementer også lagt til ukedagene. Det resulterer i at studentene kan delta på arrangementer med alkoholserving i løpet av uka og i tillegg får med seg den vanlige norske helgefylla, enten på hjemstedet, eller i Oslo. Som tidligere påpekt gir livet i kollektiv eller på studentby rikelige anledninger til å legitimere en markering, feiring, eller fest gjerne midt i uka. Øl er dessuten for mange studenter en del av den intellektuelle samtalen, på lik linje som pølsteren var det for studenten på slutten av attenhundretallet i Det Norske Studentersamfund (jfr.s.12).

Når pliktene kaller i møte med arbeid- og familieliv vil de fleste uteksaminerte studenter sannsynligvis redusere sitt forbruk, men trolig vil et økende antall studenter kunne få problemer med det.

11.2 Hva nå?...forebyggende tiltak?

11.2.1 Oslostudenter som trendsettere

Det ble innledningsvis og under kapittelet om snus påpekt at studentene kan fungere som piloter for nye trender innenfor unge voksnes valg av livsstil. Ett slikt diffusjonsperspektiv gjør studentgruppen interessant av to grunner. For det første gjør det studentpopulasjonen og oslostudentene spesielt til et barometer på forbrukstrender. For det andre har studentene mange av de egenskaper som gjør dem til effektive bortlæringsagenter i et videre trendspretningsforløp (Rogers 1983). Dette fordi de allerede nyter prestisje som døråpnere av nye trender, men også fordi gruppen forventes en oppadstigende mobilitet. Mange vil innta lederposisjoner og i kraft av sin kunnskapstyngde kan de allerede fungere som opinionsledere blant jevnaldrende. Oslostudentene som deltakere i en større ungdomskontekst i landets hovedstad vil dermed kunne være først ute med trender som i etterkant videreføres til studenter i de andre universitetsbyene i Norge, og til andre samfunnsgrupper. Det er derfor viktig at det investeres ressurser i utvikling av, og forskning på ulike preventive tiltak i møte med, og tilpasset til, oslostudentenes drikkemønster. Det samme gjelder

studentenes økende bruk av kjente og mer ukjente illegale rusmidler. Slike forebyggende tiltak bør iverksettes - gjerne samtidig på flere nivåer⁴¹

I en kvantitativ rapport som denne høres ikke festens latter og alkoholrusens gledeshoiing fra fulle studenter. Men en kan ane hvor mye moro som ligger til grunn for totalkonsum og prosentvise økninger. Åtte av ti studenter synes at fester blir morsommere hvis det blir drukket alkohol. Syv av ti mener de blir modigere til å sjekke opp en partner og nesten ni av ti mener alkoholholdige drikker smaker godt. Det er flertallets røst. I utvikling av preventive tiltak bør en ta på alvor rusens sosiale betydning og de morsomme opplevelsene som er knyttet til rusens virkning. Studentene drikker først og fremst for å kjenne beruselse og sosialt sett er det forventet og viktig å være med å drikke⁴². Det er derfor også viktig å ta på alvor de strenge normene, de kulturelle kodene og den forventning til deltakelse som finnes i deler av studentmiljøet. Hvis en ikke drikker alkohol blir en fort en "festbrems" og en observatør, som kan oppfattes ubehagelig av de andre. Det kreves ryggrad for å bryte med normer som er satt over tid blant ungdom (og i norsk kontekst generelt) når det gjelder bruk av alkohol. Med det omfang hasjbruk nå har fått, spesielt blant de mannlige studentene, begynner lett det innbilte - eller reelle flertallets forventning og press å gjøre seg gjeldende. "Alle andre har prøvd, men ikke jeg?"

Ved utarbeidelse av tiltak for å redusere helseskadelig alkohol- og narkotikabruk, samt skader studentene har påført seg i fylla/i rus blir det vesentlig å forsøke å få med seg normbærere. De som innehar høy sosial status i et miljø og som definerer hva som skal gjelde innenfor en større eller mindre gruppe. Disse har en posisjon som også kan gi en "portvaktfunksjon" innefor samme gruppe⁴³. "Portvakter" i gruppeteoretisk sammenheng er de som vegrer seg mot endring og høylytt, eller i det stille, vil sabotere forsøk på å skape endring innad i en gruppe (Goffman 1959). For å forstå hvem som innehar nok symbolsk makt til å kunne fungere som normgivere og/eller portvakter innefor et miljø, er et grundig kvalitativt arbeid nødvendig. Kvantitativ forskning er helt nødvendig for å avdekke omfang og utbredelse, men kan ikke avdekke

⁴¹ Innen rusforebygging har en gjerne operert med begrepene primær, sekundær og tertiær forebygging.

⁴² Bilder og dokumentasjon av dette er lett å finne på Facebook og andre nettsider hvor mange studenter legger ut beskrivelser og/eller bilder av siste helgs fest. Underteksten er lett å "lese": Jeg var der, se så fulle vi/jeg var, se så morsomt og kult vi/jeg hadde det...

⁴³ Dette trenger ikke være lederen i en gruppe.

hvordan normgivende kulturelle koder skapes, og endres av og mellom sosiale aktører innenfor en gruppe.

Antropolog Runar Døving påpekte på et lanseringsseminar av en kvantitativ rusrapport, at den manglet lukten av spy. Denne rapporten mangler også lyden av gråt og fortvilelse etter fysiske eller psykiske skader studentene har fått grunnet egen eller andres drikking. Nesten hver femte student har opplevd å bli skadet eller utsatt for en ulykke i fylla. Bak de 21 prosentene menn og åtte prosentene kvinner som har blitt utsatt for vold, er det kroppslige og mentale minner som studentene skal leve med. Det oppgitte antall ganger studentene har hatt ubeskyttet sex i beruset tilstand skjuler ikke bare gledelige minner, men også anger, uønskede graviditeter, aborter og kjønnssykdommer. Hva er det som gjør at det ikke bare er akseptabelt å drikke seg full, men også forventet? I mange europeiske land er det uvanlig å se synlig beruselse, mens det gatelangs i Oslo lørdag kveld heller er uvanlig å se et edru menneske. Hvem må en få med seg på laget for å skape et studentmiljø hvor det er forventet at en ikke drikker seg dritings, mens det heller er forventet et alkoholkonsum basert på den såkalte ”lykke-promillen”⁴⁴ (Lossius 2005)?

En økende andel studenter synes det drikkes for mye og ønsker seg flere alkoholfrie studentarrangementer. Slike arrangementer vil aldri få særlig stor oppslutning om ikke det skjer en holdningsendring mot at alkohol ikke er en så ønskelig og selvsagt del av studentenes sosiale arena, og at sterk beruselse er så attraktiv. Alkohol er og har alltid vært ønsket blant store deler av studentmassen, og avhold er ikke et reelt alternativ for de fleste studenter. De kan allikevel gis argumenter som kan gjøre fylla litt mindre attraktiv. Jeg mener målet for preventive tiltak ikke først og fremst bør være å få flere avholdende studenter, men at det skal bli mer akseptabelt å velge å ikke drikke seg full.

11.2.2 Forebyggende tiltak som virker?

I det følgende vil det bli drøftet både den generelle kunnskapen om effektive forebyggingsstrategier, og gi eksempler på mulige effektive tiltak rettet spesifikt mot studentpopulasjonen.

⁴⁴ ”Lykkepromillen” som begrep er innført i norsk kontekst av Kari Lossius (2005). Kent Johansson beskrev ”lykkepromillen” under en forelesning ved Helsekonferansen for studenthelsetjenester i Norden (19.09.06) som mengden av alkohol som gjør en lett beruset, men ikke så full at kroppen begynner å produsere stoffer som f.eks. gjør en trøtt. Lykkepromillen kan ifølge svenske informasjonsbrosjyrer til studenter oppnås opp til 0,55 promille (tilsvarer konsum av ca 3 flasker øl for en 70- kilos person).

Det finnes en omfattende internasjonal forskningslitteratur på effekt av ulike typer av forebyggende tiltak på rusmiddelfeltet (se f. eks. Babor et al, 2003; NOU 4, 2003; MacCoun & Reuter, 2001 for litteraturgjennomgang). Kort oppsummert viser denne litteraturen at kontrollpolitiske tiltak som begrensning av tilgjengelighet og høye priser er effektive for å begrense alkoholkonsumet og alkoholrelaterte skader, mens informasjonstiltak og holdningsskapende tiltak ikke har noen påvist effekt på konsum og skader. Det betyr at begrensning av antall salgs- og skjenkesteder, begrensning av åpningstider og høye priser/avgifter på alkohol er effektive tiltak for å begrense konsum og skader. Andre tiltak som også har betydning for å begrense konsum og skader er god opplæring av personale på salgs- og skjenkesteder for å begrense overskjenking og salg til mindreårige og bedre håndtering av volds- og konfliktsituasjoner. Veiledning og rådgivning av helsepersonell til personer med risikofylt alkoholkonsum er også vist å ha god effekt for å begrense konsumet. Behandlingstiltak til personer med langtkomne alkoholproblemer har relativt begrenset effekt.

Ut fra denne mer generelle kunnskapen om hva som er virksomme tiltak, er det rimelig å peke på tiltak som vil kunne være nyttige for studenter spesielt.

11.2.3 Tilgjengelighetsbegrensning

Vi vet, som nevnt, at begrenset tilgjengelighet, økt prisnivå og kontroll/regler reduserer alkoholkonsumet. Skjenketider og bevillinger for studentsteder kan ytterligere begrenses eller inndras. Prisene på ølserveringen på Universitetet kan økes. Argumentene for dette vil kunne være den signaleffekten dette kan gi til nye studenter at det på Universitetet ikke er fri flyt av alkohol⁴⁵. Motargumenter kan være at studentene vil finne seg andre steder å drikke billig øl, og naturlige arenaer for kartlegging og utprøving av forebyggende tiltak blir redusert eller borte. Mulighet for utvikling av gode, trygge og populære festarenaer for studentene blir redusert. Det har blitt argumentert med at det er tryggere at studentene drikker på studentsteder fremfor å dra ut på byens utesteder der det er mer vold. Denne rapporten gir ikke grunnlag for å si at det er tryggere å drikke på studentsteder, men gir heller ingen indikasjoner på det motsatte.

⁴⁵Et radikalt tiltak ville vært å gjøre Universitetet i Oslo til en alkohol og rusfri sone.

11.2.4 Ansvarlig vertskap

På utesteder i storbyer er det dokumentert at det foregår overskjenking av ungdom i stor skala (Buvik & Baklien 2006). Norge har en alkohol-lovgivning som sier at det ikke er lov å skjenke personer som er synlig beruset. Jo yngre bartenderne er, jo mer overskjenking forekommer (Buvik & Baklien 2006). På studentsteder er det gjerne unge, med begrenset opplæring som skjenker medstudenter. De kan ha økonomiske motiv for å være velvillig vertskap hvis overskuddet av ølsalget går til egen studentforening⁴⁶. Hvis Universitetet gikk inn for at studentenes alkoholkonsum først og fremst skulle inntas ved studentsteder kunne en satset på opplæring og tett oppfølging av bartenderne. En slik form for intervensjon er blitt forsøkt ut ved Universitet i Lund (Johnsson 2006). Den viste seg å ha effekt etter en måned, mens etter fem måneder kunne en ikke finne forskjell mellom stedene som hadde utdannede vertskap og de som ikke hadde det. I følge Baklien må alkoholloven følges opp med reelle skjenkekontroller og sanksjoner hvis en slik opplæring skal ha effekt over tid. Slik det er i dag er sannsynligheten for å bli tatt for overskjenking på norske utesteder så liten at det ikke oppleves som noen reell trussel (Buvik & Baklien 2006)⁴⁷. Leder for Studentliv, Rolf Andersen i SiO opplyser at situasjonen for flere av studentstedene er annerledes. De har opplevd hyppige skjenkekontroller og trussel om inndragning av skjenkebevilling og bøter oppleves i økende grad reell. Det kan gjøre det lettere for den enkelte student som er vertskap å henvise til regelverk, og si nei til overskjenking. Da vil alkoholloven kunne fungere som forebyggingsredskap.

Studentene på begynnelsen av 1900 tallet fikk inndratt retten til å brenne alkohol selv av datidens politikere. Dette skjedde som en konsekvens av at de ikke overholdt datidens lov om at studentenes selvlagde brennevin kun var til eget bruk. Effekten av det har vi ikke kunnet måle. Uttalelsene i forsvarskriftet fra lederen av studentsamfunnet vitner om at de var seg bevisste sitt ansvar for ”ædruelighet” blant studentene (jfr.s.12). Innenfor de ulike studentmiljøene i dag fungerer mer eller mindre en indre selvjustis hvor festens utagering blir regulert av studenter som selv tar ansvar for hverandres ve og vel. Den ansvarlighet som finnes hos de fleste studenter,

⁴⁶ På en idedugnad for rusforebyggende tiltak i regi av Studenthelsetjenesten sa en student at det var vanskeligere å si nei til å skjenke kjente som du skulle møte på forelesning dagen etterpå.

⁴⁷ Kun en promille av gjennomførte kontroller førte til inndragning av skjenkebevilling (Buvik & Baklien 2006)

i tillegg til at de selv er eksperter på studentlivet, gjør at preventive tiltak bør utvikles og iverksettes i tett samarbeid med studentene selv.

11.2.5 Kunnskapsformidling og økt fokus i hjelpeapparatet

Studentene er vant til å forholde seg til informasjon og forskningssbasert kunnskap. Kunnskapsformidlingen om skader knyttet til bruk av alkohol og andre rusmidler bør ha en form som appellerer til normbærerne. Selv om informasjonskampanjer ikke synes å ha noen effekt på bruk og skader, er det viktig at studentene får god saklig informasjon på dette området og at budskapet er godt tilpasset målgruppen. Eksperter på målgruppen, som i denne sammenheng er studentene selv, bør derfor være med å utvikle budskap, form og markedsføring av slik kunnskap. I bl.a. Canada, Storbritannia og Australia er det utviklet en egen metode kalt *sosial markedsføring* for utforming av bl.a. informasjonskampanjer med det mål å skape endring hos en spesifikk gruppe (Donovan 2003).

Gjennom forebyggende arbeid har Studenthelsetjenesten og Studentrådgivningen hatt et økende fokus på at behandlere også kan bli flinkere til å spørre om bruk av rusmidler. Det at man får god effekt av at helsetjenesten foretar screening av risikofylt alkoholbruk og veiledning/rådgivning (ofte i form av en kort samtale) av pasienter i risikozonen, tilsier at dette også vil kunne være et godt forebyggende tiltak for studenter, hvor svært mange (37 prosent) har et risikofylt alkoholkonsum. Det er riktignok tidligere blitt forsøkt et lavterskeltilbud med grupper for studenter som ikke hadde utviklet et tungt rusproblem. Svært få tok kontakt, og de få som deltok i gruppen var eldre studenter med omfattende problemer, herunder rusproblemer. (P.m. psykologspesialist Rune Olsen ved Studenthelsetjenesten). Uteseksjonen i Oslo kommune har i 2006 prøvd ut gruppetilbud til ungdom og unge voksne som ønsker å slutte med hasjrøyking. Etter ett relativt vellykket prøveprosjekt er de i ferd med å videreutvikle tilbudet, og er åpne for samarbeid med bl.a. Studentsamskipnaden i Oslo for eventuelt kunne gi studenter et spesifikt tilbud (p.m. prosjektleder Marianne Otterstad).

11.2.6 Spørreskjema som preventivt tiltak

Studenthelsetjenesten og Studentrådgivningen i SiO har i en årrekke hatt et samarbeid med Studentparlamentet ved Universitetet i Oslo. Alle studentpolitikere (ca 50 stykker) har årlig fylt ut spørreskjemaet som ble benyttet ved Studenter og rus- undersøkelsen i 1997. Studentpolitikere har etter eget ønske fått presentert de samlede resultatene for dem som gruppe. Tilbakemeldingene fra studentpolitikere har vært at dette

oppleves bevisstgjørende for dem. Det kom dermed opp som forslag fra studenter på alkoholpreventiv idèdugnad at dette også burde brukes på flere studentgrupper som var spesielt eksponert for mye alkoholservering⁴⁸. I en slik form for screening av utvalgte grupper kan det være mer effektivt å benytte AUDIT spørsmålene, hvor hver og en vil kunne få direkte og individuell tilbakemelding på om de drikker risikofyllt mye.

11.2.7 Kognitiv gruppetrening

Kent Johnsson (2006) beskriver hvordan det i slutten av 80-tallet begynte en utvikling av ulike forebyggingsmetoder rettet mot universitetsstudenter med risikokonsum. I begynnelsen av 2000-tallet ble dette kunnskapsgrunnlaget sammenfattet av det amerikanske forskningsrådet (NIH/NIAAA). Tre metoder ble vurdert til å være mest effektive: 1) kognitiv ferdighetstrening med normbevisstgjøring og motivasjonsforsterkning, 2) motivasjonsforsterkende teknikker og 3) påvirkning av alkoholforventinger. Johnsson (2006) testet ut virkningen av to ulike inter-veneringsmetoder rettet mot studenter med et høykonsum. Det ene var et kognitivt program hvor studentene møttes i grupper med ca. 8 personer i hver, to timer per gang i 5 uker. Der gjennomgikk de handlingstrening, normbevisstgjøring og innøving av en rasjonell måte å håndtere alkoholkonsumet på. Under programmet ble de gitt systematisk tilbakemelding på deres alkoholvaner og de lærte teknikker for å planlegge hvor mye de skulle drikke på fest.

Feedbacktest: Den andre metoden var å gi høykonsumerende studenter et personlig feedbackskjema i posten hvor de fikk informasjon om sine egne alkoholvaner sett i forhold til andres. Hvis det viste seg at de hadde et skadelig alkoholkonsum, ble de anbefalt å redusere det.

Begge metodene viste seg å redusere risikofyllt alkoholkonsum blant studentene (reduserte AUDIT skårer), og det ble ikke funnet signifikant forskjell mellom effekten av de to ulike metodene. Et forebyggende rusprosjekt ved Studenthelsetjenesten i SiO planlegger å få utviklet en nettbasert feedbacktest designet for norske studenter⁴⁹

⁴⁸ Både gruppen som er festarrangører for de ulike studentforeningene og de som serverte på studentstedene ble foreslått i den forbindelse.

⁴⁹ Dette vil trolig bli i samarbeid med Kent Johnsson ved Lund Universitet og AKAN (Norge) hvor de nå er i ferd med å utvikle en slik internettbasert feedbacktest rettet mot arbeidslivet. På sikt er AKANs feedbacktiltak også tenkt å utvikles mot studenter som gruppe (e-post fra AKAN).

12 Referanser

Aasland, O.G.; Amundsen A.; Bovim G.; Fauske S. & Mørland J. Identifisering av pasienter med risiko for alkoholskader. *Tidsskrift Norske Lægeforening*, 110 (12): 1523-7, 1990.

Adlaf, E.M. & Paglia-Boak, A. *Drug Use Among Ontario Students 1977-2005*. CAMH Research Document Series No. 17. Centre for Addiction and Mental Health. Canada 2005.

Allen, J.P.; Litten, R.Z.; Fertig, J.B. & Babor, T. F. A review of research on the Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT), *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 21,613-9, 1997.

Amundsen, A. & Fekjær H.O. *Studenter og rus*. Kort rapport. Rusmiddelstaten i Oslo Kommune, 1998.

Amundsen, E.J. *Alkohol- og tobaksbruk blant ungdom: hva betyr innvandrerbakgrunn?* SIRUS skriftserie 5/2005. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo 2005.

Anabole steroider: www.steroidenett.no

Buvik, K. & Baklien, B. *Skal det være noe mer før vi stenger? – evaluering av Ansvarlig vertskap i Trondheim*. SIRUS rapport nr 4/2006. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo 2006.

Babor, T.F.; Higgins-Biddle, J.C.; Saunders, J.B. & Monteiro, M.G. *AUDIT. The Alcohol Use Disorders Identification Test. Guidelines for Use in Primary Care*. Second Edition. World Health Organization. Department of Mental Health and Substance Dependence, 2001.

Babor, T.F. et al. *Alcohol: no ordinary commodity, research and public policy*. Oxford University Press, 2003.

Browne, B.A. & Brown D.J. Predictors of lottery gambling among American college students. *Journal of Social Psychology*, 134 (3), 339-347, 1994.

Bullock, S. *Alcohol, Drugs and Student Lifestyle! A Study of The Attitudes, Beliefs and Use of Alcohol and Drugs Among Swedish University Students*. SoRAD- Research Report nr.21 – 2004. Centre for Social Research on Alcohol and Drugs. Stockholms Universitet, 2004.

Clarke, D. Gambling and the trait of addiction in a sample of New Zealand university students. *New Zealand Journal of Psychology*, 32 (1), 39-48, 2003.

Dagens Medisin 2007:

www.dagensmedisin.no/nyheter/2007/04/26/rdvinskosen-straaffer-seg/

Delfabbro, P.; Lahn, J. & Grabosky, P. Psychological correlates of problem gambling in Australian students. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 40 (6-7), 587-595, 2006.

Derogatis, L.R.; Lipman, R.S.; Rickels, K.; Uhlenhuth, E.H. & Covi, L., The Hopkins Symptom Check List (HSCL): A measure of primary symptom dimensions. I T. Ban, F.A. Freyman, P. Pichot, & W. Poldinger: *Modern problems of pharmacopsychiatry (vol.7): Psychological Measurement in Psychopharmacology*. Basel, Sveits, S. Karger, 1974.

Donovan, R.J. & Henley, N. *Social Marketing, Principles & Practice*. I.P. Communications. Australia 2003.

EMCDDA – Annual Report 2006, Selected issues. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Belgia 2006.

Engwall, D.; Hunter, R. & Steinberg, M. Gambling and other risk behaviour on university campuses. *Journal of American College Health*, 52 (6), 245-255, 2004.

Fleming, M.; Barry, K. L. & MacDonald, R. The Alcohol Use Disorder Identification Test (AUDIT) in a College Sample. *Addiction* 26 (11): 1173-1185, 1991.

Frøholm, G. Eit femtiårs-minne. *Tobakken og Vi*. 2:27, 1966.

Gilljam, H. & Galanti, R.M. Role of snus in smoking cessation and smoking reduction in Sweden. *Addiction* 98: 1183-9, 2003.

Goffman, E. *The presentation of everyday life*. Doubleday, New York 1959.

Hibell, Bjørn et al. The ESPAD Report 2003. Alcohol and Other Drug Use Among Students in 30 European Countries. CAN and Council of Europe. 2004.

Hjort, L. *Cannabisbruk blant studenter i Oslo 1969*. Hovedoppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo, 1971.

Hovdhaugen, E. & Aamodt, P.O. *Frafall fra universitetet*. Oslo NIFU STEP. Arbeidsnotat 13/2005.

Holt, P. & Bye, E.K. *Evaluering av "Ansvarlig Vertskap" i Bergen 2000- 2003*. SIRUS rapport 1/ 2004. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo 2004.

Hordvin O. (red). *National report 2006. The Drug Situation in Norway. Annual report to the European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction*. Statens Institutt for rusmiddelforskning, 2006.

Horverak, Ø. & Bye, E.K. *Det norske drikkemonsteret. En studie basert på intervjudata fra 1973-2004*. SIRUS rapport nr.2/2007. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo 2007.

Johnsen, E.E.; Hamer, R.; Nora, R.M.; Eisenstein, N. & Engelhart, C. The Lie/Bet Questionnaire for screening pathological gamblers. *Psychological Reports*, 80, 83-88, 1997.

Johnsson,K. *Alcohol Intervention Studies in University Students Randomised Controlled Trials of Responsible Beverage Service and High-Risk Drinking*. Doktorgradsavhandling: Lund Universitet, 2006.

Johnston, L.; O'Malley, P.M.; Bachman & Jerald G. Drug use among American high school seniors, college students, and young adults, 1975-1990. *Volume II. College Students and young adults*. National Institute on Drug Abuse, U.S. Dept. of Health and Human Services, Public Health Service, Alcohol, Drug Abuse, and Mental Health Administration, 1991.

Johannesen A.; Aasland O.G.; Bjørner T.& Mouland G. Pasienter med rus- og avhengighetsproblemer. I Hunskår S (red). *Allmenntmedisin*. Oslo, Gyldendal Akademisk, s 762-4, 2003.

Kokotailo, P.K.; Egan, J.; Gangnon, R.; Brown, D.; Mundt, M.& Fleming, M. Validity of the alcohol use disorders identification test in college students, *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 28, 914-20, 2004.

Kongsvik, T. *Bruk av alkohol og narkotika blant studenter i Nord-Trøndelag*. Resultatnotat. NTF-notat 1997:3. Nord-Trøndelagsforskning, Steinkjer 1997.

Ladouceur, R.; Dube, D. & Bujold, A. Prevalence of pathological gambling and related problems among college-students in the Quebec metropolitan-area. *Canadian Journal of Psychiatry - Revue Canadienne de Psychiatrie*, 39 (5), 289-293, 2004.

Lesieur, H.R.; Cross, J.; Frank, M.; Welch, M.; White, C.M.; Rubenstein, G.; Moseley, K. & Mark, M. Gambling and pathological gambling among university students. *Addictive Behaviours*, 16 (6), 517-527, 1991.

Lund, I. & Nordlund, S. *Pengespill og pengespillproblemer i Norge*. SIRUS rapport nr 2/2003. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo 2003.

Lund, K.E. Snus bør kunne brukes i røykeavvenning av mislykkede ”sluttere”. Kronikk. *Den norske tannlegeforenings tidende*; Nr 6: 117, 2007.

Lund, K.E. & Lund, M. Røyking og sosial ulikhet i Norge. *Tidsskrift Norske Lægeforening*, 125: 560-3, 2005

Lund, M. & Lindbak, R. *Tall om tobakk 1973-2004*. SIRUS skrifter 2/2004. Oslo 2004.

Lossius, K. *Forebyggende virksomhet, en komplisert affære*. Folket, 2003.

MacCoun, R.J.& Reuter, P. *Drug war heresies: learning from other vices, times, and places*. Cambridge University Press. U.K. New York 2001.

Mogård, R.; Olsen, R.; Daae, C.,& Rosvold, E. *HELT. HELse og Trivsel blant studenter ved Universitetet i Oslo*. Oslo: Rapport fra Helsetjenesten ved UiO, og Studentsamskipnaden i Oslo (SiO), 2004.

Mogård, R; Aasland, O.G. & Rosvold, E.O. *Health, wellbeing and alcohol risk among Norwegian students at the University of Oslo*. Posterpresentasjon på konferansen "From Challenge to Chance – Working for the Health of Young People" (EUSUHM), Tampere, Finland, 6-8.06.2007.

Norsk Samfunnsvitenskapelige datatjeneste:

http://dbh.nsd.uib.no/dbhvev/student/aldersfordeling_rapport

Nyström, M. *Alcohol use, drinking patterns and indicators of heavy drinking in Finnish university students*. Doktoravhandling ved Universitetet i Helsingfors. Helsingfors: Medisinska fakultet, 1993.

Nøkleby, H. & Lauritzen, G. *Rusmiddelmisbruk og spiseforstyrrelser. Sammenfall og sammenhenger. En litteraturstudie*. SIRUS rapport, Oslo 2006.

NOU. *Forskning på rusmiddelfeltet. En oppsummering av kunnskap om effekt av tiltak*. 4, 2003.

Olsen, R. *HELT-rapporten, Helse- og trivsel blant studenter ved Universitetet i Oslo*. En spørreundersøkelse ved innføringen av Kvalitetsreformen ved UiO, 2003-2005. Studenthelsetjenesten ved Universitetet i Oslo, 2006.

Pape, H. Alkoholens gleder og farer i ungdomstiden. I: W. Pedersens, og H. Waal, red., *Rusmidler og veivalg*. Oslo: Cappelen Akademiske forlag, 1996.

Pape, H & Rossow, I. Farlig fyll, *Tidsskrift for ungdomsforskning* 7 (1):113-125, 2007.

Price-Waterhouse, V. *National school survey on drugs and sports*. Ottawa: Canadian Centre for Drug-free Sport, 1993.

Ramström, L.M. & Foulds, J. Role of snus in initiation and cessation of tobacco smoking in Sweden. *Tobacco Control* 2006; 15: 210-4.

Rehm, J.; Room, R.; Monteiro, M.; Gmel, G.; Graham, K.; Rehn, N.; Sempos, C.T. & Jernigan, D. Alcohol as a risk factor for global burden disease. *European Addiction Research*, 9:157-164, 2003.

Rogers, E.M. *Diffusion of Innovations*. 3.ed. New York: The Free Press, 1983.

Rodu B.; Stegmayr, B.; Nasic, S & Asplund, K. Impact of smokeless tobacco use on smoking in northern Sweden. *J Int Med* 2002; 252: 398-404.

Rossow, I.; Pape, H. & Wichstrøm. L. Young, wet & wild? Associations between alcohol intoxication and violent behaviour in adolescence. *Addiction* 94:1017-1031, 1999.

Rossow, I., Rusmiddelbruk i Norge. *Norsk Epidemiologi* 12 (3): 301-307, 2002.

Reinert, D.F. & Allen, J.P. The Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT): a review of recent research, *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 26, 272-9, 2002.

Rogers, E.M. *Diffusion of Innovation*. 3.ed. New York: The Free Press, 1983.

Röger, S. *Alkohol, narkotika och studentliv. En studie om attityder, tankar och användningen av alkohol och narkotika hos svenska högskole- och universitetsstudenter*. Rapport 6. Mobilisering mot narkotika, Stockholm 2005.

Saunders, J.B.; Aasland, O.G.; Amundsen, A.. & Grant, M. Alcohol consumption and related problems among primary health care patients: WHO collaborative project on early detection of persons with harmful alcohol consumption. *Addiction*, 88, 349-62, 1993.

SIRUS, *Rusmidler i Norge*. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning, 2006.

Skretting, A. *Ungdoms bruk av rusmidler. Hovedresultater fra de årlige ungdomsundersøkelsene 1968-2006*
<http://www.sirus.no/internett/statistikk/article/138.html> Statens institutt for rusmiddelforskning, 2006.

Skretting, A. & Bye, E.K. *Bruk av rusmidler blant norske 15-16 åringer. Resultater fra den norske delen av de europeiske skoleundersøkelsene – ESPAD, 1995, 1999, 2003*. SIRUS rapport 5/2003. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo 2003.

Statens institutt for rusmiddelforskning: www.sirus.no

Statistisk sentralbyrå: *Levekårsundersøkelse av studenter* 2006.

Statistisk sentralbyrå: *Røyking i Norge* 2005.

Statistisk sentralbyrå: www.ssb.no

Stokkeland, K., *Studies on Alcoholic Liver Disease*. Doktoravhandling. Institutionen för Medicin, Karolinska Institutet., Stockholm 2006.

Strand, B.H. & Steiro, A. Alkoholbruk, inntekt og utdanning i Norge 1993 – 2000. Originalartikkel Medisin og Vitenskap, *Tidsskrift Norske Lægeforening* nr 20, 123: 2849-53, 2003.

Studentspeilet: *Tilfredshet, studievevaner og utdanningskvalitet ved Universitetet i Oslo*. Rapport fra Universitetet i Oslo, 2005.

Sundbom, L. *Studenterna och alkoholen. En undersökning av alkoholvanorna bland medlemmerna i Uppsala Studentkår*. SAMU-rapport 1992: 2. Uppsala: Samfunnsvitenskapliga forsknings-institutet i Uppsala, 1992.

Turner, V. *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*. Cornell Universty Press. Itacha. New York/ London 1969.

Universitas: www.universitas.no

Van Gennep, A. *The Rite of Passage*. University Press. Chicago 1960 (1909).

Van Til, L & Poulin, C. *Student Drug Survey*. Highlights Report. Prince Edward Island. Canada 2002.

Wallem, F. B. *Det Norske Studentersamfund gjennom hundrede aar*. Bind II, 1813 – 2.Okt. – 1913, Kristiania: Aschehoug & Co, 1916.

Østhus S, Pape H & Lund K.E. Røykerestriksjoner og røyking i videregående skole. *Tidsskrift Norske Lægeforening*, 127: 1192-4, 2007.

Åstrøm, A.N.; Bui, L.; Læknes, H.; Johannessen, A.C. & Gjerdet, N.R. Snusbruk og holdninger til snus. Resultater fra en spørreskjemaundersøkelse utført ved Universitetet i Bergen og Norges Handelshøyskole. *Den norske tannlegeforenings tidende*, 117:146-52, 2007.

13 **Appendiks**

13.1 **Spørreskjema**

13.2 Følgebrev

13.3 Purrekort 1

13.4 Purrekort 2

13.5 Endringer foretatt som følge av inkonsistente svar

Spørsmål 1-5: Om alkoholkonsum:

- Studenter som har svart nei på spørsmål om de noen gang har drukket alkohol, men som oppgir antall dager siden sist de drakk alkohol, har blitt rettet til ja på spørsmålet om noen gang brukt.
- Når studentene i spørsmål 4 og 5 (på mengde alkohol de maksimalt har drukket en gang i løpet av de siste fire ukene) har oppgitt over 20 alkoholenheter på en dag, har dette blitt satt ned til 20 alkoholenheter som en maks grense. Dette tilsvarer 80 cl brennevin (over 1 helflaske brennevin). Tilsvarende er blitt gjort på datamaterialet fra 1997.
- I spørsmål 4 skulle summen av antall dager med avhold og dager med drikking til sammen bli 28. Der hvor summen ikke ble 28, ble dette korrigert fortrinnsvis ved å øke eller minske antall dager med avhold.
- Det ble kontrollert at de antall alkoholenheter som er angitt ved siste drikkesituasjon i spørsmål 3, og som maksimum i spørsmål 5, er representert i spørsmål 4 med de spesifiserte antall dager for hver intervall. Ved korrigering ble det tatt hensyn til de svar som studentene har oppgitt på spørsmål 9 og 10. For 8 studenter var det ikke mulig å kunne finne rimelige anslag for konsumet og de ble tatt ut av datamaterialet.
- 5 studenter hadde en sum av antall dager de hadde drukket alkohol (angitt siste 4 uker), som sammen med antall dager siden siste drikkesituasjon utgjorde mer enn 29 dager. (1 dag ble regnet som slingringsmonn for studentenes manglende nøyaktighet i oppsummeringen). Dette ble rettet ved å minske antallet dager siden siste drikkesituasjon.
- 62 studenter hadde avmerket hvor mange dager de hadde drukket de oppgitte kvanta – selv om siste drikkesituasjon var for 1 måned siden eller mer. De oppgitte antall drikkedager for 4 siste uker, ble derfor strøket.

Spørsmål 21 og 23: Om negative følger av eget eller andres alkoholbruk, og om det har skjedd i studietiden eller ikke:

- Her viste det seg at ganske mange hadde svart ulogisk. Dette ved at de først svarte at de ikke hadde erfart en følge av alkoholbruk, men så likevel svarer på spørsmål om det var i studietiden eller ikke. Det naturlige her ville være å ikke svare på det siste spørsmålet i det hele

tatt. Dette ble korrigert ved å sette svaret på om dette hadde forekommet i studietiden eller ikke, til verdi "uaktuelt".

- Noen få respondenter hadde ikke svart på et spørsmål om negative følger, men hadde allikevel oppgitt om dette var i studietiden eller ikke. Det siste svar ble da endret til "ubesvart".
- Spørsmål 22 og 24: På disse spørsmålene skulle kun de studentene som hadde svart bekreftende på spørsmålet før, svare på om det hadde skjedd på et studentarrangement? Her ble det satt inn verdi "uaktuelt" både for dem som hadde svart "nei" eller "uaktuelt" på tilsvarende spørsmål for spørsmål 21 og 23. Svaret ble satt til "ubesvart" hvis de ikke hadde svart bekreftende på tilsvarende spørsmål under 21 og 23.

Spørsmål 26, 27 og 28: Om bruk av narkotika, legemidler til beruselse og anabole steroider:

- Her ble det som i lignende tilfeller satt verdi "Uaktuelt" til spørsmål om studietiden for dem som hadde svart "Aldri" på frekvensspørsmålene, og verdi "Ubesvart" for dem som ikke hadde svart på frekvensspørsmålene.

Spørsmål 31 og 32: Om røyking:

- Her var det 44 studenter som oppga at de ikke røyker, har sluttet eller bare røyker av og til, som på neste spørsmål svarte at de røyker fra 1 til 40 sigaretter daglig. Disse har blitt endret til verdien "uaktuelt" på spørsmål 32 om daglig forbruk, da de allerede hadde svart at de ikke røyker daglig.

Spørsmål 34 og 35: Om spill:

- 55 studenter hadde angitt hvor mye de hadde spilt på en eller flere av spillalternativene under spørsmål 35, men samtidig sagt "nei" eller "vet ikke/husker ikke" under spørsmål 34 om de hadde spilt. Vi har tolket disse studentene dit hen at de husker spilleepisodene når de får de ulike spilltypene presentert og har derfor rettet svaret på spørsmål 34 til "Ja" og bekreftende på at de har spilt.

Spørsmål 40-43: Om idrett og mosjon:

- 10 studenter svarte "Ja" på at de driver noen form for mosjon, men svarte "ingen" når de skulle svare på antall timer brukt på mosjon i uken. Forklaringen kan tolkes å være at det ikke gis noen svaralternativ lavere enn 1-2 timer per uke, og dette kan gjelde studenter som gjerne tar en søndagstur i marka, men ikke alle søndager. Deres svar ble

dermed endret fra ”ingen” timer til laveste alternativ ”1-2 timer pr. uke”.

- Hvis studentene svarte ”Nei” eller ”Ubesvart” på spørsmål 40 om de driver noen form for mosjon, men svarte 1-7 på antall timer i uken, har spørsmål 40 blitt endret til ”Ja”. For øvrig svarte mange på hvor de trener, selv om de ikke oppga at de trener.

Spørsmål 48: Om boforhold:

- Dette spørsmålet var ment å være et spørsmål hvor en kun skulle krysse av ett sted. Ved maskinell skanning av resultatene ble svaralternativene satt til 4 forskjellige variabler. Ved kontroll viste det seg at det kun fantes to kombinasjoner av svar med henholdsvis ”Hos foreldre” sammen med enten ”Privat”, eller ”Annet”. Da disse kombinasjonene ikke er motstridende (da for eksempel det å bo ”hos foreldre” kan tolkes som ”privat”) ble de to siste svaralternativene strøket ut (i alt gjaldt dette 3 skjemaer), slik at bare et alternativ var avkrysset.

Spørsmål.49: Bor alene/sammen med:

- 13 studenter hadde ”Nei ” på alle svaralternativer og ble dermed satt til ”ubesvart” på alle. Her kunne de krysse av flere alternativer. 1485 hadde en avkrysning, 172 to ulike avkrysnings, 3 tre ulike avkrysnings.

Spørsmål 50: Tilhørighet/fakultet:

- Her var det 3 studenter som ikke hadde besvart spørsmålet, mens 1536 hadde krysset av på ett alternativ, 112 på 2, 18 på 3, 1 på 4, 2 på 5 og 1 på tilhørighet til 6 ulike fakultet. Den nye kunnskapsreformen kan være årsak til at noen studenter har tilknytning til flere fakultet. Studentene har nå i mye større grad mulighet til å melde seg på programmer og velge tema på tvers av fakultetene.

Spørsmål 53 og 54: Økonomi og oppvekststed:

- Her var det 4 studenter som hadde ubesvart på alle, mens 474 hadde krysset av på ett inntektsalternativ, 1095 på to, 98 på tre og 4 på 2.
- Her var det kun 4 studenter som ikke hadde avkrysnings på at de var vokst opp i en landsdel i Norge, Norden eller Europa. De som hadde oppgitt spesifikt oppvekstland ble telt opp manuelt. Fordelingen på antall kryss på landsdeler i Norge, Norden og Europa var at 1545 hadde avkrysset på ett alternativ, 103 på to, 16 på tre og 4 på fire.

13.6 Tabeller og figurer

Tabell 28. Resultater fra X2-tester på andel studenter avholdende fra alkohol siste år.

Kjønn	Alder	1997	2006	X ²	P-verdi
KVINNER	20-22	3,6	5,2	0.263	.608
	23-24	8,7	2,7	6.970	.008 * *
	25-26	2,5	0,9	0.895	.344
	27-28	6,1	2,2	1.853	.173
	29-30	10,1	4,4	0.924	.337
	31-35	8,9	4,7	0.854	.356
	Total kvinner	5,9	3,2	0.779	.005 * *
	MENN	20-22	4,0	9,8	2.434
23-24		4,1	3,5	0	.999
25-26		4,7	5,8	0.027	.869
27-28		5,0	3,3	0.062	.803
29-30		12,7	2,0	3.114	.078
31-35		5,4	5,6	0.058	.809
Total menn		5,2	5,4	0	.999
TOTALT		Alle aldre	5,6	4,0	4.417
	20-22	3,8	6,6	2.095	.147
	23-24	6,5	3,0	4.764	.029 *
	25-26	3,4	2,7	0.150	.699
	27-28	5,6	2,7	2.032	.154
	29-30	11,4	3,4	4.641	.031 *
	31-35	7,4	5,2	0.418	.518

Tabell 29. Resultater av Mann-Withney tester på studenters drikkefrekvenser (aritmetiske gjennomsnitt og medianer)⁵⁰.

Kjønn	Alder	P-verdi	1997-gj.sn.	2006-gj.sn.	1997-med.	2006-med.
KVINNER	20-22	.609	71,58	71.23	52,21	52,26
	23-24	.183	80,58	72.03	65,01	64,96
	25-26	.075	74,13	86.64	65,00	77,87
	27-28	.818	75,72	80.22	65,06	52,14
	29-30	.877	67,59	70.05	52,21	52,08
	31-35	.838	69,99	74.26	52,27	52,07
	Total kv.	.477	69,98	73.61	52,05	52,05
MENN	20-22	.907	85,14	84.81	65,32	77,88
	23-24	.734	91,78	97.03	78,10	78,27
	25-26	.054	90,35	111.02	78,16	103,88
	27-28	.288	91,45	105.31	77,92	83,00
	29-30	.146	90,60	117.09	78,00	103,72
	31-35	.415	94,66	109.47	78,12	101,11
	Total menn	.056	85,69	96.48	77,94	78,06
TOTALT	Alle aldre	.255	76,86	81,85	64,99	65,01
	20-22	.468	77,41	75,31	64,97	64,78
	23-24	.181	85,93	80,80	65,05	65,04
	25-26	.023 *	80,85	95,06	65,08	78,01
	27-28	.622	82,47	90,26	65,05	77,91
	29-30	.483	78,40	90,50	64,88	65,04
	31-35	.853	80,65	87,92	64,92	65,00

Tabell 30. Hva studentene oppgir å drikke oftest av alkoholholdige drikker. Prosent.

	Øl	Vin	Brennevin	Kombinasjon
Kvinne 1997	35	50	3	12
Kvinne 2006	36	51	-	13
Mann 1997	71	16	3	10
Mann 2006	76	13	-	11
Samlet 1997	51	35	3	11
Samlet 2006	51	36	-	12

⁵⁰ De 159 studentene som oppgir ikke å drikke alkohol er utelatt i beregningene.

Tabell 31. Negative følger i forbindelse med kvinnelige studenters eget alkoholkonsum. Prosent.

Har du i forbindelse med eget alkoholforbruk noen gang:	Undersøkelse	Nei	1-2 ganger	3 eller flere ganger	Ja, det skjedde i studietiden
• vært borte fra forelesning, eller lignende?	1997 2006	52 53	25 28	24 19	42
• husket lite av hva du har gjort?	1997 2006	43 44	35 36	22 21	34
• fått uønsket seksuell oppmerksomhet?	1997 2006	58 59	23 21	18 21	29
• hatt ubeskyttet sex?	1997 2006	60 63	25 24	15 13	24
• fått kritikk for drikking av andre?	1997 2006	77 87	19 10	4 3	8
• blitt rammet av skade eller ulykke?	1997 2006	85 87	13 12	1 1	7
• blitt innblandet i krangel?	1997 2006	71 72	20 22	10 6	15
• blitt innblandet i slåssing?	1997 2006	96 96	4 4	0,5 0,5	2
• gjort noe straffbart?	1997 2006	88 92	9 5	3 2	4

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Tabell 32. Negative følger i forbindelse med mannlige studenters eget alkoholkonsum noen gang. Prosent.

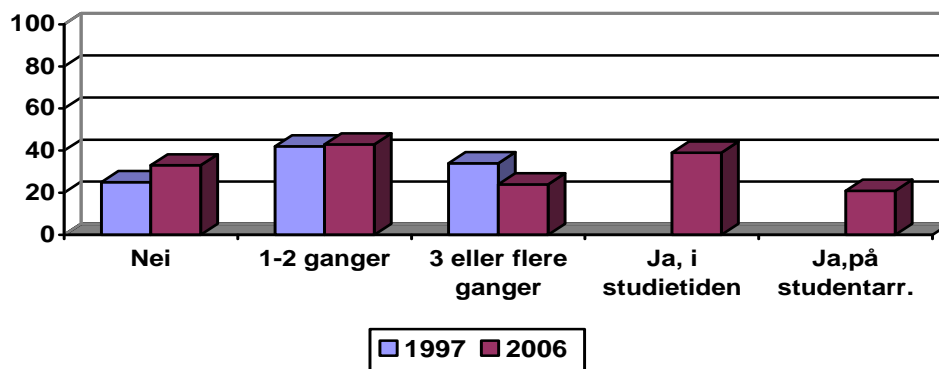
Har du i forbindelse med eget alkoholforbruk noen gang:	Undersøkelse:	Nei	1-2 ganger	3 eller flere ganger	Ja, det skjedde i studietiden
• vært borte fra forelesning, eller lignende?	1997 2006	43 45	23 30	34 25	50
• husket lite av hva du har gjort?	1997 2006	36 42	30 26	34 33	41
• fått uønsket seksuell oppmerksomhet?	1997 2006	75 72	15 17	10 11	20
• hatt ubeskyttet sex?	1997 2006	56 55	22 23	22 22	32
• fått kritikk for drikking av andre?	1997 2006	63 77	22 16	15 7	15
• blitt rammet av skade eller ulykke?	1997 2006	74 72	21 24	5 4	14
• blitt innblandet i krangel?	1997 2006	56 59	30 29	14 12	25
• blitt innblandet i slåssing?	1997 2006	80 83	17 15	3 3	10
• gjort noe straffbart?	1997 2006	68 72	20 15	13 14	19

* p< 0,05 ** p < 0,01 P***<0,001

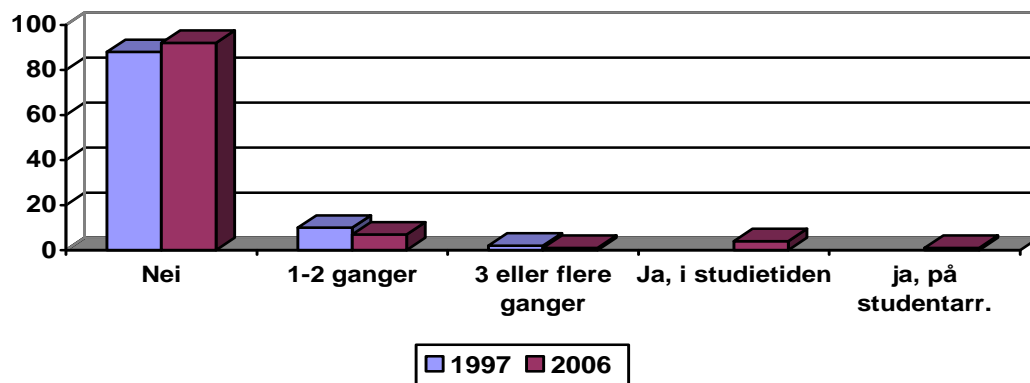
Tabell 33. Kvinnelige studenters negative opplevelser knyttet til andres alkoholkonsum noen gang. Prosent (antall).

Har du i forbindelse med andres alkoholforbruk noen gang:	Under-søkelse:	Nei	1-2 ganger	3 + ganger	Ja, det skjedde i studietiden
• fått ødelagt en hyggelig kveld	1997 2006	25 33	42 43	34 24	39(390)
• vært utsatt for vold?	1997 2006	88 92	10 (93) 7(72)	2(18) 1(12)	4(37)
• fått uønsket seksuell oppmerksomhet?	1997 2006	31 45	31 29	38 27	37(378)
• sluttet å omgås noen som drikker for mye?	1997 2006	76 79	19 18	5 3	12(119)

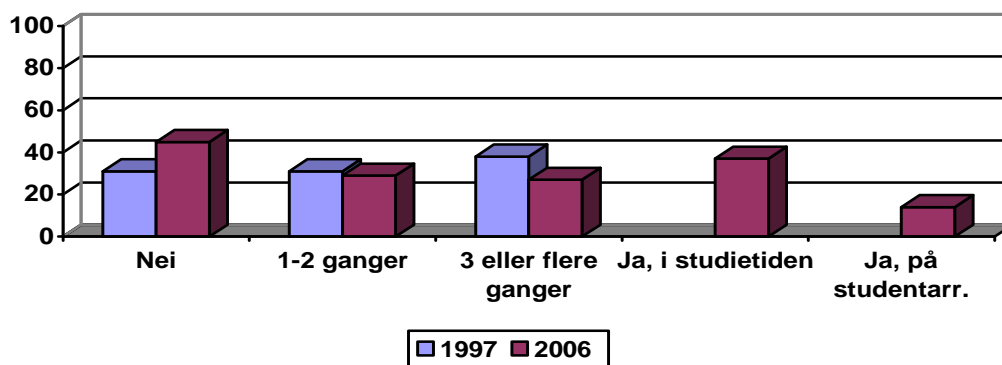
Figur 6. Prosentandel kvinnelige studenter som i forbindelse med andres drikking hadde fått ødelagt en hyggelig kveld.

Figur 7. Prosentandel kvinnelige studenter som i forbindelse med andres alkoholforbruk har vært utsatt for vold.

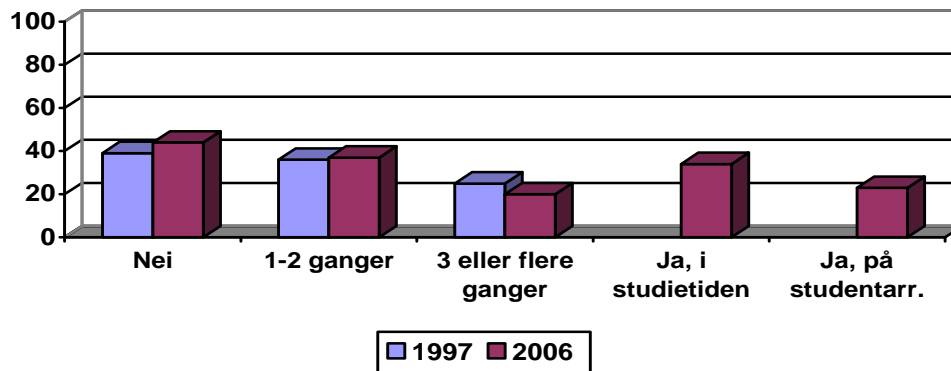
Figur 8 Prosentandel kvinnelige studenter som i forbindelse med andres alkoholforbruk har fått uønsket seksuell oppmerksomhet.

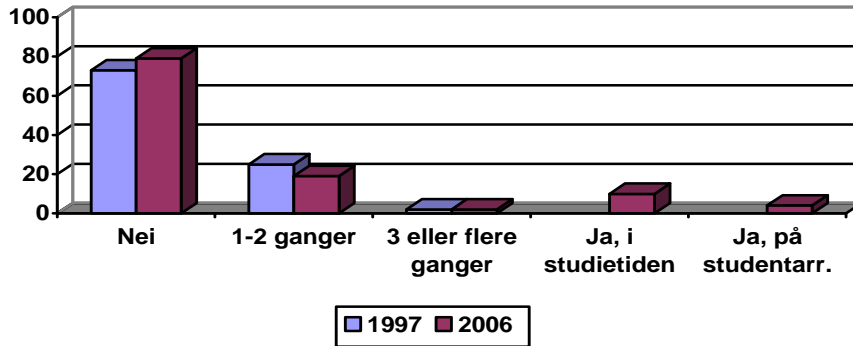
Tabell 34. Mannlige studenters negative opplevelser knyttet til andres alkoholkonsum. Prosent (antall).

Har du i forbindelse med andres alkoholforbruk noen gang:	Under-søkelse:	Nei	1-2 ganger	3 + ganger	Ja, det skjedde i studietiden
• fått ødelagt en hyggelig kveld	1997 2006	39 44	36 37	25 20	34 (192)
• vært utsatt for vold?	1997 2006	73 78	25(178) 19(113)	2(17) 2(13)	10(55)
• fått uønsket seksuell oppmerksomhet?	1997 2006	68 72	20 19	12 9	19(111)
• sluttet å omgås noen som drikker for mye?	1997 2006	79 80	17 16	5 4	12(66)

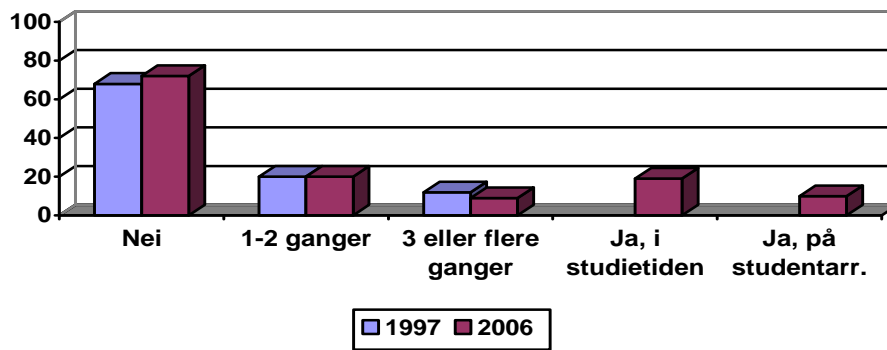
Figur 9 Prosentandel mannlige studenter som i forbindelse med andres drikking har fått ødelagt en hyggelig kveld.

Figur 10. Prosentandel mannlige studenter som i forbindelse med andres alkoholforbruk har vært utsatt for vold.

Figur 11. Prosentandel mannlige studenter som i forbindelse med andres alkoholforbruk hadde fått uønsket seksuell oppmerksomhet.

Tabell 35. Bruk av illegale stoffer blant kvinnelige studenter. Prosent (antall).

Har du brukt:	Under søkelse	brukt noen gang (alt i alt)				brukt siste 12.mnd
		Aldri	1-5 ggr	6-50 ggr	51+	
						Ja
Hasj	1997	69(646)	17,6(164)	9,4(88)	3,6(34)	10,0 (93)
	2006	62(646)	22,9(241)	10,6(110)	5,1(54)	10,9 (113)
Amfetamin	1997	96(896)	2,8(26)	0,8(7)	0,3(3)	1,6 (15)
	2006	95(983)	3,6(37)	1,5(16)	0,2(2)	0,7 (7)
Kokain/ crack	1997	98(910)	1,9(18)	0,4(4)	-	0,9 (8)
	2006	94 (975)	4,4(46)	1,2(12)	0,3(3)	1,9 (20)
Heroin	1997	99 (926)	0,5(5)	-	0,1(1)	0,1 (1)
	2006	99,5(1031)	0,4(4)	0,1(1)	-	0,1 (1)
Ecstasy	1997	98 (917)	1,4(13)	0,2(2)	-	0,9 (8)
	2006	96 (999)	2,7(28)	0,6(6)	0,3(3)	0,2 (2)
Andre narkotiske stoffer	1997					
	2006	95 (958)	4,5(46)	0,6(6)	0,3(3)	0,6 (6)

Tabell 36. Bruk av illegale stoffer blant mannlige studenter. Prosent (antall).

Har du brukt:	Under søkelse	brukt noen gang (alt i alt)				brukt siste 12.mnd
		Aldri	1-5 ggr	6-50 ggr	51+	
						Ja
Hasj	1997	59,9(435)	21,3(155)	12,1(88)	6,6(48)	19,4 (140)
	2006	52,9(313)	21,6(128)	14,7(87)	10,8(64)	22,0 (129)
Amfetamin	1997	92,7(673)	5,0(36)	1,9(14)	0,4(3)	2,8 (20)
	2006	91,1(532)	7,0(41)	1,9(11)	-	2,4 (14)
Kokain/ crack	1997	95,2(691)	3,9(28)	1,0(7)	-	2,1 (15)
	2006	88,4(518)	8,2(48)	3,2(19)	-	5,1 (30)
Heroin	1997	99,2(720)	0,6(4)	-	0,3(2)	0,3 (2)
	2006	99,5(579)	0,5(3)	-	-	-
Ecstasy	1997	96,7(702)	2,6(19)	0,6(4)	0,1(1)	1,1 (8)
	2006	95,4(556)	3,8(22)	0,9(5)	-	0,9 (5)
Andre narkotiske stoffer	1997					
	2006	89,2(518)	8,8(51)	1,9(11)	0,2(1)	2,8 (16)

14 English summary

This report presents the results of the project *Students' Use of Alcohol and Drugs*. In 2006, 1655 students at the University of Oslo took part in a questionnaire survey on the use of alcohol and other intoxicants, smoking and gambling. The results were compared with the findings from a corresponding student survey in 1997.

The vast majority of the students (some 95 per cent) had consumed alcohol in the past year. On average, the women had consumed five litres of pure alcohol in the past year, while the men had drunk nearly twice that amount, i.e. nine litres. One of seven women (14 per cent) and one of three men (34 per cent) had consumed more than 10 litres of pure alcohol in the past year. This corresponds to an intake of eight to nine half litres of beer or some two bottles of wine every single week for a year. Young adults are the demographic group that drinks most, and the students drink at least as much as others in the same age group.

As observed among the general public, there has been a clear increase in alcohol consumption among students (20 per cent), and women have demonstrated the steepest increase (28 per cent). The increase is first and foremost related to a higher intake of alcohol in each drinking situation, while the number of times they drink has not changed significantly. When students drink, their intake of alcohol is often high; men drink six alcohol units (comparable to four half litres of beer or six glasses of wine) or more in nearly half the drinking incidents, while women drink that much more than every fourth time they drink. Single male students who live in their own dwelling or in a collective, drink the most. Married or cohabiting female students with children drink the least.

High alcohol consumption is also reflected in the scope of alcohol-related injuries. More than one-third of the students exhibited a drinking pattern entailing a high or serious risk of injury. Many reported a variety of negative consequences from their alcohol consumption. During their time at university, half had cut class, one-third had had 'blackouts', one-fourth had had unsafe sex, one-tenth had suffered injuries or accidents, one of three had been in an argument and approx. five per cent had been involved in a fight. As expected, the scope of alcohol-related injuries was distinctly higher among men than women. Despite the increase in alcohol

consumption, none of the students' self-reported adverse consequences showed any increase from 1997 to 2006. Possible explanations include changes in the sample of students and a generally higher tolerance for intoxication, as well as a larger spread in consumption among the students.

Among students as well, women have a somewhat more negative attitude to alcohol. Compared with 1997, there has been a slight increase in the percentage of students who favour more events that are non-alcoholic and who feel there is too much drinking among students.

Hash is the most prevalent illegal intoxicant. Four of ten have tried it, and the majority have tried it once or a few times. Eight per cent responded that they had tried cocaine at some time. The percentage who had tried other illegal substances was very small. As with alcohol consumption, there has been an increase in the scope of use of illegal intoxicants from 1997 to 2006, and more men than women have experience with hash or other drugs.

There appear to be fewer gambling problems among students than among their peers in the general population. Indications of gambling problems seem to occur almost exclusively among men. Collectively, this group accounted for 0.5 per cent of the sample.

Among students, the percentage of regular smokers is less than half what it is among the same age group in the general population. The percentage of occasional smokers was, however, higher among students than among their peers in the general population. The percentage of snus users among female students was more than twice as high as the average for this demographic. The use of snus among male students was fairly close to the national average.

Sirus rapporter

Følgende rapporter er utkommet i denne serien:

- 1/2001. Horverak, Øyvind, Sturla Nordlund og Ingeborg Rossow: *Om sentrale deler av norsk alkoholpolitikk*. 48 s. Oslo 2001.
- 2/2001. Axelsen, Niels Kristian: *Skjenking i grenseland. Strategier, tiltak og lovgivning mot økonomisk kriminalitet i skjenkesteder i de nordiske land*. 119 s. Oslo 2001.
- 3/2001. Watten, Reidulf og Helge Waal: *Avrusing: Fra vilje til medisin. Avrusingstradisjonene i Norge belyst gjennom en forundersøkelse av ultrarask opioidavrusing (UROD)*. 62 s. Oslo 2001.
- 4/2001. Lund, Ingeborg: *Fra monopol til konkurranse. Restaurantbransjen og alkoholleverandørene etter EØS-avtalen*. 81 s. Oslo 2001.
- 1/2002. Ugland, Trygve: *Policy Re-Categorization and Integration. Europeanization of Nordic Alcohol Control Policies*. (Publisert i samarbeid med ARENA. ARENA-report No 3/2002) 254 s. Oslo 2002.
- 2/2002 Horverak, Øyvind: *Selvetjente vinmonopolutsalg. En evaluering*. 85 s. Oslo 2002
- 3/2002 Hauge, Ragnar og Reidun Johanne B. L. Lohiniva: *Bevillingssystemet som alkoholpolitisk virkemiddel. En evaluering av endringene i alkoholloven i 1997*. 165 s. Oslo 2002.
- 4/2002 Johansen, Nicolay B.: *Tillit og svik i narkomiljøet*. 208 s. Oslo 2002.
- 1/2003 Berg, Elin: *Sambandlingens monolog. En studie av interaksjon mellom klienter med innvandrerbakgrunn og ansatte i tiltaksapparatet for rusmiddelmissbrukere*. 116 s. Oslo 2003.
- 2/2003 Lund, Ingeborg & Sturla Nordlund: *Pengespill og pengespillproblemer i Norge*. 128 s. Oslo 2003.
- 3/2003 Melberg, Hans Olav & Øyvind Omholt Alver: *Rus og psykiatri i inntektssystemet for kommunene*. 94 s. Oslo 2003.

- 4/2003 Melberg, Hans Olav, Grethe Lauritzen & Edle Ravndal: *Hvilken nytte, for hvem og til hvilken kostnad? En prospektiv studie av stoffmisbrukere i behandling*. 163 s. Oslo 2003.
- 5/2003 Skretting, Astrid & Elin K. Bye: *Bruk av rusmidler blant norske 15-16 åringer. Resultater fra den norske delen av de europeiske skoleundersøkelsene - ESPAD, 1995, 1999, 2003*. 62 s. Oslo 2003.
- 1/2004 Holth, Per & Elin K. Bye: *B Evaluering av 'Ansvarlig Vertskap' i Bergen 2000-2003*, 80 s. Oslo 2004.
- 2/2004 Alver, Øyvind Omholt, Anne Line Bretteville-Jensen & Oddvar Kaarbøe: *Rusreformen – Noen grunnlagsdata om organisering og finansiering*. 62 s. Oslo 2004.
- 3/2004 Horverak, Øyvind: *Da Vinmonopolet kom til Trysil. En evaluering*. 115 s. Oslo 2004.
- 4/2004 Alver, Øyvind Omholt: *Om pris og etterspørsel etter alkohol i Norge*. 65 s. Oslo 2004.
- 1/2005 Rise, Jostein, Henrik Natvig & Elisabet E. Storvoll: *Evaluering av alkoholkampanjen 'Alvorlig talt'* 128 s. Oslo 2005.
- 2/2005 Amundsen, Ellen J., & Robert Lalla: *Narkotikasituasjonen i kommunene. Resultater fra årene 2002 og 2003* 44 s. Oslo 2005.
- 3/2005 Østhus, Ståle: *Befolkningens holdninger til alkoholpolitikken – en analyse av sammenhengen mellom alkoholpolitikken og folkemeningen i perioden 1962 og fram til i dag* 120 s. Oslo 2005.
- 4/2005 Bretteville-Jensen, Anne Line: *Økonomiske aspekter ved sprøytemisbrukeres forbruk av rusmidle. En analyse av intervjuer foretatt 1993-2004*. 176 sider. Oslo 2005.
- 5/2005 Solbakken, Bjørn H., Lauritzen, Grethe & Lund, Marte K. Ødegård: *Barn innlagt sammen med foreldre som er i behandling for rusmiddelproblemer*. 124 sider. Oslo 2005.

- 6/2005 Berg, Frid Fjose & Anne Line Bretteville-Jensen *Ungdoms etterspørsel etter alkohol En empirisk analyse basert på intervjudata 1990-2004*. 58 sider. Oslo 2005.
- 1/2006 Solbakken, Bjørn H. & Grethe Lauritzen *Tilbud til barn av foreldre med rusmiddelproblemer*. 150 sider. Oslo 2006.
- 2/2006 Olsen, Hilgunn & Astrid Skretting *Ingen enkle løsninger: evaluering av Tiltaksplane for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum*. 166 sider. Oslo 2006.
- 3/2006 Nøkleby, Heid & Grethe Lauritzen *Rusmiddelmisbruk og spiseforstyrrelser. Sammenfall og sammenhenger. En litteraturstudie*. 165 sider. Oslo 2006.
- 4/2006 Buvik, Kristin & Bergljot Baklien *Skal det være noe mer for vi stenger? – evaluering av Ansvarlig vertskap i Trondheim*. 113 sider. Oslo 2006.
- 5/2006 Bretteville-Jensen, Anne Line & Ellen J. Amundsen *Omfang av sprøytemisbruk i Norge*. 83 sider. Oslo 2006.
- 1/2007 Snertingdal, Mette Irmgard *Kalkulerende kjeltringer eller offer for omstendighetene? En kvalitativ studie av heroinomsetningens utvikling og aktører*. 140 sider. Oslo 2007.
- 2/2007 Horverak, Øyvind & Elin K. Bye *Det norske drikkemønsteret. En studie basert på intervjudata fra 1973-2004*. 245 sider. Oslo 2007.
- 3/2007 Ihlebæk, Camilla & Ellen J. Amundsen *Majoritet og minoritet - alkoholbruk blant ungdom utenfor storbyen*. 54 sider. Oslo 2007.

SIRUS skriftserie

Følgende skrifter er utkommet i denne serien:

- 1/2002 Brofoss, Knut og Julia Ferkis (redaktører): *Alcohol Policy – Epidemiology – Primary Health Care* 161 s. Oslo 2002.
- 1/2004 Lund, Karl Erik og Jostein Rise: *Mediekampanje om røykfri serveringssteder våren 2004*. 36 s. Oslo 2004.
- 2/2004 Lund, Marianne og Rita Lindbak: *Tall om tobakk 1973-2003*. 39 s. Oslo 2004.
- 1/2005 Hetland, Hilde og Leif Edvard Aarø: *Hva kan forbedres i VÆR røykFRI-programmet? Intervjuer med elever, lærere og rektorer*. 59 s. Oslo 2005
- 2/2005 Hetland, Jørn og Leif Edvard Aarø: *Røykevaner, holdninger til innføringen av røykfrie serveringssteder og opplevelse av håndbeviingsproblemer i serveringsbransjen – en prospektiv undersøkelse*. 76 s. Oslo 2005.
- 3/2005 Hetland, Jørn og Leif Edvard Aarø: *Røykfrie serveringssteder: Luftkvalitet, helse og trivsel blant ansatte i serveringsbransjen*. 46 s. Oslo 2005.
- 4/2005 Lund, Karl Erik: *Tobakksavgiften som helsepolitisk styringsinstrument*. 60 s. Oslo 2005.
- 5/2005 Amundsen, Ellen Johanna: *Alkohol- og tobakksbruk blant ungdom: hva betyr innvandrerbakgrunn?* 92 s. Oslo 2005.
- 6/2005 Larsen, Elisabeth, Marianne Lund og Karl Erik Lund: *Evaluering av helseadvarslene på tobakkspakkene*. 34 s. Oslo 2005.
- 1/2006 Lund, Karl.Erik: *Innføring av røykfrie serveringssteder i Norge. Konsekvenser for omsetning, besøksfrekvens, trivsel og etterlevelse*. 121 s. Oslo 2006

- 2/2006 Lund, Karl Erik: *The introduction of smoke-free hospitality venues in Norway. Impact on revenues, frequency of patronage, satisfaction and compliance.* 110 s. Oslo 2006
- 3/2006 Larsen, Elisabeth, Karl Erik Lund & Jostein Rise: *Evaluering av tobakkskampanjen "Røyken tar pusten fra deg".* 116 s. Oslo 2006
- 4/2006 Larsen, Elisabeth, Jostein Rise & Pål Kraft: *En evaluering av tobakkskampanjen "Hver eneste sigarett skader deg".* 53 s. Oslo 2006
- 5/2006 Rise, Jostein: *En sosialpsykologisk analyse av et fryktvekkende budskap: en kvasiekperimentell undersøkelse.* 68 s. Oslo 2006.
- 1/2007 Melberg, Hans Olav: *Hvor mye betyr tobakksprisen for endringer i tobakksforbruket? Utviklingen i pris og forbruk i Norge mellom 1985 og 2005.* 29 s. Oslo 2007
- 2/2007 Lund, Karl Erik (redaktør): *Grunnlaget for allmennhetens oppfatning om risiko ved sigarettroyking i 1950- og -60 årene i Norge* 240 s. Oslo 2007

Rapportene og skriftene kan bestilles fra instituttet. Noen skrifter ligger også tilgjengelig på hjemmesiden www.sirus.no